తోలుబొమ్మలు

[నాటికలు]

జి. వి. కృష్ణరావు

ప్రజాసాహిత్యపరిషత్తు, తెనాలి.

తోలుబొమ్మలు

[నాటికలు]

జి. వి. కృష్ణరావు

ప్రజాసాహిత్యపరిషత్తు, తెనాలి.

జనవరి 1952

వెల: రు 2—0—0

నలందా ప్రెస్, తెనాలి

నాటికలు

పాదు సంఘం

డమడమాల బండి

యాదవ ప్రళయం

దానధార

విధి నిర్ణయం

ధమ్మిల్లం

తమ్మ పడిగ

ప్రతిక్రియ

పక్షద్వేషము త్రాళ్ళు త్రెంపుకొని
పైపై దూక, స్వార్థమ్ము తా
లకేప మ్మొనరించి కొంప్రదు మనుచుఞ్
లంఘింప, దీన స్థితుల్
భిక్షాం దేహి యటంచు హృత్కుహర ని
ర్భేదంబుగా నర్వ, క
ర్మక్షేత్రంబున నెవ్వ డింక గృతి ని
ర్మాణంబు గావించునో !

లుప్తము లయ్యె ధర్మములు,
లుప్తములయ్యె సుదారవర్తనల్
లుప్తము లయ్యె స్నేహములు,
లుప్తములయ్యె కళాదపజ్ఞతల్
లుప్తము లయ్యె భావములు,
లుప్తములయ్యె విచారధారలుఞ్
శప్తము శప్త మింక మన
సా! దిగులొందకు మాతృభూమికై

— అంకితం —

నిడుదవోలు

వేంకటరావు గారికి

పాడు సంఘం!

పాత్రలు:

పురుషోత్తం ప్రసాదు

సత్యనారాయణ వెంకట్లు

మహేశం

పెద్దహాలు. ముందు వరండా. వరండాలోకి బయటినుంచి ఎక్కిరావటానికి నాలుగైదు మెట్లు. మెట్లకు పదిగజాలదూరంలో బజారు.

వరండాలో పూల మొక్కల తొట్లు, రెండు కుర్చీలు. హాలులో దక్షిణపు కిటికీవద్ద పెద్ద టేబులు, కుర్చీ. హాలు దక్షిణ భాగంలో గోడలకానించి పదినిమిది సోఫాలు. గోడలమీద విశ్వ రూపసందర్శనం, శ్రీకృష్ణుని గీతోపదేశం, గాంధీ బొమ్మ వేలాడు తుంటాయి. హాలులోనుంచి లోపలి ఇంట్లోకి వెళ్ళటానికి కుడి వైపున ఒకవాకిలి; ఎడమవైపున ఒక వాకిలి. హాలుఉత్తరభాగంలో చిన్న టేబులుమీద ఫోను ఉంటుంది.

వెంకన్న మోకాళ్ళదాక పంచె ఎగగట్టి బనియను తొడు క్కొని వాటర్‌కాన్‌తో వరండాలోని పూలతొట్లలో వంగి నీళ్ళు పోస్తుంటాడు. బుజంమీద నుంచి జారే తుండుగుడ్డను పైకి లాక్కొంటూ ఉంటాడు. వయస్సు 56 సంవత్సరాలకు తక్కువ ఉండదు. తల రాగడి, బుగ్గపుస్తెలు పూర్తిగా నెరిసి ఉంటాయి.

సత్యనారాయణ అప్పుడేవచ్చి వీధిలో నిలబడతాడు. అతడు అంత పొడుగూ కాడు, పొట్టీకాడు. కళ్ళకు లావాటి అద్దాలు, కాళ్ళకు బూట్లు, పైజమా, పొడుగాటి అరచేతుల చొక్కా ఉంటాయి. వయస్సు 32 దాకా ఉంటుంది.

సత్యనారాయణ : ఏమోయ్ వెంకన్నా ! బాగున్నావా ?

వెం. (తేరిపారజూస్తూ) యెవరది ?...సత్తెం ఆఁ, ఆఁ, బాబుగారా ? యెన్నాళ్ళ కెన్నాళ్ళకు చూశాను. పరాయివాళ్ళల్లే అలా యీధిలో నిలబడ్డారేంది ? రండి. సత్తెం బాబుగారూ, రండి.

స. (ముందుకువచ్చి వరండా మెట్లమీద నిలబడి) పెద్దబాబుగారున్నారా?

వెం. రండి బాబుగారూ, లోపలికిరండి. యంత కాదనుకున్నా, యంత మాట పట్టింపులు వచ్చినా, ఇంటి అల్లుడివిగందా. గుమ్మం యొక్కకుండా అలా నిలబడితే...లోకుల సంగతి అలా ఉంచండి. ముందు మీరు గుమ్మం యొక్కకపోయారా, నన్ను చంపుకు తిన్నట్టే.

స. ఆదేమిటి వెంకన్నా, పనుండి వచ్చినవాడు రాకుండా పోతాడా? (వరండా కుర్చీలో చతికిలబడుతూ) ఇంతకూ పెద్దబాబుగారు ఉన్నారో లేదో చెప్పావుగాదేం?

వెం. అదిగో, ఇక్కడ కూర్చుంటారు? (చెయ్యి పట్టుకొని) రండి లోపలికి.

స. బలవంతం చేస్తేనేగాని రానా యేమిటి?

వెం. ఏమో నమ్మకమెట్లా? నిజంగా వచ్చేవాళ్ళే అయితే యిన్నేళ్ళు యిటుకేసి యెందుకు తొంగిచూడకుండా వుంటారు. దూరాబారం అయితే అనుకోవచ్చు. వూళ్ళోనేగందా వుంది!

స. తీరికఉంటే గంటగంటకు వద్దును.

వెంకన్న వెనకనే వెళ్ళి హాలులో పెద్ద టేబులుకు దగ్గర్లో వున్న సోఫాలో కూర్చుంటాడు.

వెం. యిదిగో, యిటుచూడండి. యేదీ. నవ్వకుండా చెప్పాలి.

స. (నవ్వుతూ) ఏమి చెప్పమంటావ్?

వెం. ఈ ఆవేళ్ళనుంచి మీకు ఒక గంటసేపు వీలు చిక్కకపోయిందా? అసలు కడుపులో వుండాలిగాని.

స. కడుపులో లేక ఏమైపోతుంది వెంకన్నా!

వెం. యెందుకు చెబుతారు, యీ కబుర్లు! పెద్దబాబుగారూ, మీరూ యేదో అనుకున్నారే అనుకోండి; సత్తెంబాబుగారు, మిమ్మల్ని యింత పుటినుంచి యెత్తుకు మోశానుగందా! తిప్పమన్న చోటికల్లా తిప్పాను గందా! ఈ ముసలాడు యేమయ్యాడో, యలా వుండాడో, అసలు వుండాడో ఊడాడో కనుక్కున్నారా? యెందుకులెండి...

స. అన్నీ తెలిసినవాడివి నువ్వే అలా నిష్ఠురాలాడితే...

వెం. అవును లెండి, అత్తగారి తావులకు రానివారు, యీ ముసల్దాణ్ణి చూట్టానికి వస్తారటలెండి. యిక్కడే వుండండి. ఇప్పుడేవస్తా. పోయేగంటె వొట్టు. (హాలు ఎడమవాకిలి దగ్గరకు వెళ్ళుతుంటాడు.)

స. ఇంతకూ పెద్ద బాబుగా రున్నారో, లేరో చెప్పావుకావేం ?

వెం. బయటికెల్లారు. గొల్లి చాలాసేపయింది. యీ పాటికి వస్తుండాలి కూడా. (సత్యనారాయణ సోఫాసుంచి లేచి నిలబడతాడు) బయలు దేరుతున్నారేమిటి, యీల్లేదు.

స. కాదు వెంకన్నా, పనుంది. మళ్ళీ వస్తానుగా.

వెం. (తిరిగివచ్చి సత్యనారాయణ చేయిపట్టుకొని) యీల్లేదు. యిన్నేళ్ళకు వచ్చి గుక్కెడు కాఫీఅన్నా తాక్కుండా పోతానంటేనీ లేదు, యీల్లేదు. యీ ముసలాడి గొంతులో వూపిరుండగా అలా యీల్లేదు. ముమ్మాటికి యీల్లేదు.

స. (నవ్వుతూ) నిజంగా కొట్లేటట్టున్నావే.

వెం. కొడతానో లేవో తరవాత సంగతి. ముందు కాఫీతాగందే కదలటానికి యీల్లేదు.

లోపలినుంచి ఒక లేతగొంతు ఒక ముదురుగొంతు వినిపిస్తాయి.

లేతగొంతు. వచ్చాను మామయ్యా, వచ్చా !

ముదురుగొంతు. ఎవరు రమ్మంటే వచ్చావురా ?

లేతగొంతు. నువ్వు రమ్మంటే రావటానికి, పొమ్మంటే పోవటానికి నీ యింట్లో జీతగాణ్ణను కొన్నావా ?

ముదురుగొంతు. అబ్బో, చాలదాకా ఉందే వ్యవహారం !

స. (కుడివైపు తలుపువంక చూస్తూ) ఎవరది వెంకన్నా ?

వెం. చినబాబుగారు కాదూ, మీరు వచ్చారని చెబుతా.

(కుడివేపు తలుపుదగ్గరకు వెళ్ళుతాడు.)

స. ఇప్పుడు దేనికిలే. మీ పెద్ద బాబుగారితో ఒంటరిగా మాటాడవలసి ఉందికూడా.

వెం. సరే. నేను కాఫీ తెస్తా. యీలోగా మొహంకడుక్కో. పోతే తెలుసుగా, (ప్రాణాలతో కాకపోయినా, చచ్చి, దయ్యంగానైనా పట్టుకుంటా. తరువాత మీయిష్టం. (సర్వనామం చిరునవ్వు నవ్వుతాడు.)

స. సరే. తప్పేదేముంది ?

వెంకన్న యీమాటచెవినివేసుకొని ఎడమవేపుతలుపు తీసుకొని లోపలికి వెళ్ళుతాడు. కుడివైపు తలుపుగుండా మెకటి రెండు గొంతులు మళ్ళీ వినిపిస్తాయి.

లేతగొంతు. తాతయ్యేడి ? ఎక్కడికి పోయాడు ?

ముదురుగొంతు. కాస్త గుర్రాన్ని కట్టెయ్యి.

లే. గొం. ఎక్కడికి పోయాడంటె ? (సర్వనామం చెవులు రిక్కించి వింటూ ఉంటాడు.)

ము. గొం. ఏం గిరాకి ?

లే. గొం. పనుందిగా చెప్పు.

ము. గొం. ఏమిటాపని, నాతోచెప్పరాదు ?

లే. గొం. నువ్వు తాతయ్యవైతే అలాగే చెబుదును.

ము. గొం. కాసేపు తాతయ్యనే అనుకో.

లే. గొం. నిజంగానా ?

ము. గొం. నిజంగానే...అబ్బబ్బ ఒరే పిట్టపిడుగా వదలగొట్టు.

లే. గొం. కాసేపు తాతయ్యనే అనుకో మనస్ఫూర్తిగా.

ము. గొం. అంతేమాత్రం ?

లే. గొం. తాతయ్యతో నాకున్న పనేయిది.

ము. గొం. జుట్టు గుంజటమా ?

లే. గొం. గుంజటమేమిటి. పిలక పీకి నాటెయ్యాలని పోయానా ?

ము. గొం. చేసినతప్పేమిటి మహాప్రభూ ?

లే. గొం. నన్ను రమ్మని యింటికాడ లేకుండాపోతాడా మరి ?

ము. గొం. ష్ష్ష్ష్. ఎంత పొరపాటుజరిగింది.

వెంకన్న ఒకచేత ట్రేలో ఇడ్లీపళ్ళెం, పచ్చడిగిన్నె, సాసరు, కప్పు, పాలకూజా, పంచదారగిన్నె, రెండుస్పూన్లు, రెండోచేత వెండిచెంబుతో మంచినీళ్ళు వెండిగ్లాసుతెచ్చి పెట్టి టేబులుమీద

పెడతాడు. సత్యనారాయణ కుడివేపు తలుపుకేసిచూస్తూ కూర్చొ టంపల్లి వెంకన్న తెచ్చినవి చూడడు.

స. వెంకన్నా ఎవరాపిల్లాడు? గొంతు ప్రసాదువి పల్లే ఉందే.

వెం. (కాస్త తటపటాయిస్తూ) యేడీ, యేడీ ప్రసాదువచ్చాడా? యిక్కె రాందే. లేవండి, చేతులు కడుక్కొని కాపీ పుచ్చుకోండి.

స. కాఫీకి చేతులు కడుక్కోవటం దేనికి ?

వెం. కాస్త ఫలాహారం కూడా తెచ్చాను. (సత్యనారాయణ బేబులు వైపుతిరిగి ప్లేటులోని యిడ్లీని కళ్ళతో లెక్క పెడుతుంటాడు.) యేమిటి అలా చూస్తారు?

స. (సాగదీస్తూ) ఒకటీ, రెండూ, నాలుగు, ఆరు.

వెం. యిడ్లీలేగా ?

స. దేశం అల్లోలకల్లోలం అని అఘోరిస్తూ వుంటే...

వెం. ఏ కాఫీహోటలు యిడ్లీలు మానేసిందా గనక ? సంగతేమి, చాల ఉన్నాయి. కానిండి.

స. ఇటుచూడు వెంకన్నా, నీవు కన్నకడుపే కష్టసుఖాలేమిటో నీకూ తెలుసు. ఒకసారి ఆలోచించు. నీకు డబ్బు ఉందని దేశంలో ధాన్యమంతా నీవేకొని తిన్నంత తింటూ మిగిలింది యిష్టంవచ్చిన ధరలకు అమ్ము కొంటూంటావా ? కోట్లానుకోట్లు పేద వాళ్ళను, పిల్ల జెల్లను, ముసలీ ముతకను తిండి లేకుండా చేస్తావా ?

వెం. అనుకొన్నట్టు అంతా చేస్తే యీలోకం స్వర్గం అయిపోతుంది సత్రం బాబుగారు! కానీండి ఆరిపోతాయి.

స. నాకు తినే ఓపిక లేదు. పెద్దవాడివి వీల్లేదంటున్నావు కనక యీ కాఫీ తాగుతాలే.

కుడివేపు తలుపు దభేలున తెరచుకొని ప్రసాదువస్తాడు. వయస్సు తొమ్మిదేళ్ళు, కాకి నిక్కరు, తెల్లని చొక్కా, నవ్వు ముఖంబొట్టు, కాలికి దెబ్బ. ఎక్కడా బెంగ గొంతువా ఉండదు. తండ్రి సత్యనారాయణను చూడకుండానే

ప్ర. వెంకన్నతాతా, వెంకన్నతాతా! ఇడ్లీ పెట్టమంటే ఒకటిచ్చి అయిపోయాయని మిగిలినవన్నీ యిక్కడ దాచావా? అమ్మదొంగా! ఉండు అక్కయ్యకి నీసంగతి చెబుతాలే.

వెం. (ప్రసాదు వైపుకు తిరిగి నాన్నగారున్నారు జాగ్రత్త అన్నట్టుగా ముక్కు మీద వేలెట్టుకొని) ఇస్ !

స. అరే ప్రసాద్ !

ప్ర. నేనే నాన్నగారు !

స. (కోపంతో) వెంకన్నా వీడెలా వచ్చాడిక్కడికి ?

వెం. మరిగత్తే...

ప్ర. నేనేవచ్చా నాన్నగారూ, రాగూడదా ?

స. ఎవరితో చెప్పి వచ్చావురా గాడిదా ? చెప్పా పెట్టకుండా రావటమేనా ? అమ్మ నీకోసం వెదుక్కోదూ ?

ప్ర. (తప్పుచేసినవాడికి మల్లే నీళ్ళు నములుతూ) అమ్మతో చెప్పానూ, నాన్నగారూ! చెప్పకుండా ఎలా వస్తాను ?

స. నిజంగా అమ్మతో చెప్పే బయలుదేరావా? ఏదీ యిటు చూడు : అమ్మ నిన్ను నిజంగా పొమ్మందీ ?

వెం. నోరూ వాయి లేని పసివాణ్ణి ఎందుకు ఇలా గదమతారు? నేనే వచ్చి తీసుకొచ్చాను.

స. (వెంకన్న చెప్పేది వినిపించుకోకుండానే) చెప్పవేమి మొద్దా! అమ్మ నిన్ను నిజంగా ఇక్కడికి పొమ్మందీ ?

ప్ర. (ఓత్తరపోయి) నిజంగా నాన్నగారూ అమ్మ పొమ్మంటేనే నేను ఇక్కడికి వస్తున్నా.

స. (ఆశ్చర్యంగా) ఎన్నిరోజులనుంచి వస్తున్నావేమిటి ?

ప్ర. అప్పుడప్పుడు వస్తూనేవున్నా.

వెం. పసికాయను యెందుకలా కోప్పడుతారు? పెదబాబుగారు ప్రసాదును చూడందేవుండలేరు. అందుకని పది పదేనురోజులకోసారి నేనే వచ్చి తీసుకొస్తున్నా. పిల్లకాయ తప్పేముంది సత్తెంబాబుగారు ?

స. పాముచుట్టం. పడగ పగ—బాగానే ఉందివ్యవహారం. అరే ప్రసాద్ నీకేచెప్పేది! తిన్నగ ఇంటికి నడు.

ప్ర. ఇప్పుడే వెళ్ళుతున్నా నాన్నగారూ, (నిక్కరు రెండు జేబుల్లోకి రెండు చేతులుపోనిచ్చి లోనవున్నవి ఒక్కొక్కటీ బయటికిలాగుతూ ఇదిగో వెంకన్నతాతా, మొన్న పానయ్యదగ్గర యీ బొంగరం అనుకున్నాను.

నాకు తిప్పటం చేతగావటంలా. ఈతడవ వచ్చినప్పుడు నేర్పుతుంటా గాని, యివిగో రంగుచాక్పీసులు; ఎర్రయ్యి రెండు, పసుపుపచ్చయ్యి రెండు ఆకుపచ్చది ఒకటి. తెల్లయ్యిమూడు, ఇదిగో ట్వైనుదారం. గాలి పటం కడతానన్నాడు. నేనుమళ్ళీ వచ్చేటప్పటికి కట్టమను ఇవన్నీ యిస్తావుగాదు ? గూటిలోపెట్టి మరచిపోతావా ? మళ్ళీవచ్చి కనుక్కుంటాగా ? మొత్తంపదకొండు.

వెం. (ఏడుపు బిగబట్టుకొంటూ) యెవరి కిచ్చేది బాబు ?

ప్ర. ఎవరికేమిటి. పానయ్యకి.

వెం. (తుండుగుడ్డ ముఖానవేసుకొని బావురుమంటూ) యింకా పానయ్య నాయనా ?

ప్ర. ఏమయ్యాడు, ఊరికి పోయాడా ? వచ్చింతరువాతనే యియ్యిలే. వెంకన్నతాతా మొత్తం ఈరువులు పదే, పదకొండు కాదు. జాగ్రత్తగా యివ్వమని అలా అన్నాలే.

స. ఈ ముసలివాణ్ణి ఎందుకు వేధిస్తావురా. ఆ పిచ్చివాగుడు కాసేపు కట్టెయ్యి.

ప్ర. నేనేం చేశాను నాన్నగారూ ? పానయ్యకు ఇవి యిమ్మన్నాను. ఈ బొంగరం పానయ్యదే. అతని బొంగరం అతనికిచ్చెయ్యకపోతే తప్పు కాదూ ?

స. పానయ్య లేడురా.

ప్ర. నేను చాక్పీసులు తెచ్చేదాకా ఎక్కడికి పోనన్నాడు నాన్నగారూ. పానయ్య మాట అన్నాడు అంటే అంతే. చేసి తీరతాడు. నాకు తెలుసు కామాలు.

స. అబ్బబ్బ ! నీతో వేగలేకుండా ఉన్నానురా. పానయ్య చచ్చిపోయాడు.

ప్ర. అంటే.

స. చచ్చిపోయాడంటే చచ్చిపోయాడు. ఏమిచెప్పేది నీకెస్త్రీ నాకెస్త్రీసు.

ప్ర. పానయ్యకేం వెంకన్నతాతా ? క్రిందటిసారి వచ్చినప్పుడు మేమిద్దరం ఆడుకున్నాము. బొంగరం ఎంత బాగావేసాడని !

వెం. అప్పుడు బాగానే ఉన్నాడు బాబు.

స. పానయ్యంటే నీ మనమడు కాదు ? పాపం, ఏమివచ్చింది ?

వెం. ఏమి చెప్పేది బాబు ? గిలకలా గాతిరిగి ఆడుకుంటూ ఉండేవాడు అట్టా ఆడుకోనేవాడికి నాలుగురోజులు మంటజ్వరం పుట్టుకొచ్చింది బాబు. నాకు మొదటినుంచి అదేమిటోగాని దడ్కు దడ్కు మంటానే వుంది. అందుకని పెదబాబుగారి డాక్టేరు దగ్గర కెళ్ళితే ఆయన ఏవోయిన్ని మందునీళ్ళు యిచ్చాడు. అవి పోస్తూనేవచ్చాం. అయిదో రోజుకల్లా మాటపలుకు లేకుండా అంకెళ్ళు పడిపోయాయి.

స. డాక్టరుకు చూపించలేదా ?

వెం. లబ లబ లాడుతు అయిదోరోజు సాయంకాలం నాన్నే భుజాన వేసుకొని డాక్టేరు దగ్గరకు తీసుకెళ్ళాం. ఆయన చూసి చప్పరించాడు. నేనూ మా ఆడది ఏడుస్తూ ఆయన కాళ్లమీద పడ్డాం. మందు తెమ్మని కోండవని మూడు నోట్లాలు రాసియిచ్చాడు. ఆ చీటి పట్టుకొని బజారుకుపోతే ఒకచోట నలభైరూపాయలు పుచ్చుకొని ఒకటే గొట్టం యిచ్చి యింక లేవన్నాడు. పక్క కొట్లలో కనుక్కుంటే నూటయిరవై, నూటముప్పై చెప్పారు. చూడండి బాబు, యెంత గోరమో! యింకేమి చేసేది. చేతిలోవున్న నాలుగురాళ్ళు పెట్టి ఆ మందు గొట్టాలుకూడా కొన్నాను. అయినా నాటి సాయంకాలానికల్లా మందు తాగి కూడా పోయాడు బాబుగారు! కుర్రాడికి కుర్రాడికి చెడ్డాను. డబ్బుకు డబ్బూ చెడ్డాను.

స. ఛీ! సంఘం! పచ్చినెత్తురు తాగేమృగమన్నా నయం.

ప్ర. డబ్బంతా ఖర్చుపెట్టావా తాతా ? రేపు రోగమో నొప్పో వస్తేనో?

వెం. యిక ఎన్నుమీదికీ యీగాడికూడా లేదు బాబు. లేదనుకుని లాభం యేముంది. ముందెట్టా జరగాలినుందో అట్టా అవుద్ది. ఇంకా యేమి చెయ్యాను.

స. ఇంకా చేసేదేమిటి. పిండాకూడు ! సంఘమంతా యీ మూలనుంచి ఆ మూలదాక కుళ్ళి లుకలుక లాడుతుంటేను. దయ, ధర్మం, మంచీ చెడ్డా యేనాడో అంతరించాయి. వెంకన్నా, నీవంటివాడికి ఈ సంఘంలో తావులేదు. నిజంగాలేదు. ఇలాంటి సంఘాన్ని నిర్మూలంగా పెరకనేయకుండా ఉండటం నీదేతప్పు. ముమ్మాటికీ నీదేతప్పు.

వెం. (పై తుండుగుడ్డతో కళ్ళు తుడుచుకొని) మాదేముంది బాబూ? చదువా, సంధ్యా? గొడ్డు యంతో మేము అంతేగందా. మా సంగతి పోనీండి. మీరంటే చక్కగా చదువుకున్నారు. [illegible] లక్షాధికారికి అల్లుళ్ళు. మీకింత అవస్థ ఎందుకు వచ్చిందో. [illegible]గా చూస్తే నాపనే బాగుందేమో ననుకుంటాను.

స. (నవ్వుతూ) అదేమిటి వెంకన్నా, నాకన్నా నువ్వు [illegible] గాదేమ? నిజంగా నీకులేనిసుఖం నాకేం వుంటుంది?

వె. ఎందుకు బాస్తారు? నాకు తెలుసు లెండి. యేలాగో [illegible] పున్నా తింటున్నాను. సత్తెంబాబుగారు, నేను కళ్ళారా చూస్తున్నాను. ఇంట్లో ఉప్పువుంటే పప్పుకులేక, పప్పువుంటే [illegible] లేక అమ్మాయి ఆవజీవాలు కుంగిపోతూ వుంది. కలవారింటి ఆడ పడుచుకు పిల్లల చొక్కాలకు, పసిపాప పాలబుడ్డికి లేకపోతే మనస్సు యెలావుంటాదో చూడండి. మాపవురాలుం యక్కడన్నా పోతుందా? ఆ యీశ్వరుడికన్నా తెలుసునంటే నాకు నమ్మకం లేదుబాబు. రేషను తగ్గించాక యిచ్చే నాలుగ్గింజలు పిల్లలికే సరిపోతుండాలి. యింకా యెంతకాలానికి యీ చెర విరగడౌద్ది సత్తెంబాబూ?

స. ఏమి చెయ్యమంటావు వెంకన్నా? ఈ ఆరేళ్ళనుంచి ఉద్యోగం దొరుకుతుందేమోనని తిరుగుతూనేవున్నా. సూదిమోపే సందైనా కనిపిస్తేనా?

వెం. బాబు నామాట వినండి. ఎప్పుడో యేదో అనుకొన్న మాటలు పట్టుకు ప్రాకులాడటం దేనికి చెప్పండి? లోకం యెట్లాపోతే యేమి పోయింది. మీరు శక్కలు విరుచుకొని కడుపు మాడ్చుకొంటే మాత్రం బాగుపడద్దా బాబు?

మహేశం లోపలినుంచే వెంకన్నా అని పిలుస్తూ కుడి వేపు తలుపు తెరచుకొనివస్తాడు. ఎర్రగా కొంచెం పొడుగ్గా వుంటాడు. వయస్సు 28 దాకా వుంటుంది. వెనక పిలకాగోచీ, ముందు నేలకు జీరుకాడే కుచ్చెళ్ళు, సన్నని లాల్చీ, కోటేరు లాంటి ముక్కు, కాళ్ళకు ఇంట్లోవేసుకు తిరిగే చెకుచెప్పులు, చేతిలో వేలు పుటలమధ్యపెట్టి పట్టుకున్న పుస్తకం.

మ. వెంకన్నా, నీళ్ళుపెట్టు. ఎన్ని రోజులైంది స్నానంచేసి ! ఈ సాయం కాలంచేదాం ఈ సాయంకాలంచేదాం అనుకుంటూ ఉండగానే మూడు సాయంకాలాలు గడిచిపోయాయి.

స. ఇంకా నాలుగురోజులు అలాగేవుండు. ఏం పరవాలేదులే. (ఉలిక్కి పడి సత్యంవేపు చూస్తాడు) ఎందుకు అలా ఎగాదిగా చూస్తావు ?

మ. (నవ్వుతూ) బావేనా అని.

స. పెద్దవాడివి అయిపోయావు కాదూ.—చూపు అనవులే.

మ. బావ వచ్చాడని చెప్పలేదేం వెంకన్నా. ఎంత సేపయింది వచ్చి ?

స. ఇప్పుడేరా.

మ. ఇప్పుడేనా ? ప్రసాదు పావుగంటసేపునుంచి మొదలకుండా వుంటే ఏమిటా అని చూస్తున్నాను. ఇదా సంగతి !

ప్ర. ఏమి గోలచేశాను మామయ్యా! అన్నీ కల్పనలుగాని.

స. కల్పన చేయందే కవి యెట్టా అవుతాడురా ?

మ. అప్పుడే బావ కొడుకులు ఏకమయ్యారు? కానీండి ! సరేకాని వెంకన్నా చుట్టంవస్తే కాళ్లకు నీళ్లిచ్చుకోరు ?

వెం. మతిపోయింది చినబాబుగారు యేదో మాటల్లోపడి మరచిపోయాను. వుండండి తెస్తా.

స. నీకు నిజంగా మతిపోయింది వెంకన్నా. కాఫీకూడా అయితే ఇప్పుడు కాళ్లకు నీళ్ళెందుకు? అదిగో ముద్దుల బావమరిది దాసిదాసి అవుదావురు మంటూ వస్తాడని యిద్దెన్నుకూడా అట్టిపెట్టాను.

మ. బావ మాటలకేమిగాని, నీవుపోయి నీళ్ళుపెట్టు వెంకన్నా.

వెం. వేన్నీళ్ళు పెట్టేదా చన్నీళ్ళు పెట్టేదా ? వేన్నీళ్లయితే కాస్త ఆలస్యం అవుద్ది.

మ. నీ యిష్టం వచ్చినవి పెట్టు.

వెం. అయితే వేన్నీళ్ళే పెడతాలెండి. (ఎడంవైపు తలుపు తెరుచుకొని లోపలికి వెళ్లిపోతాడు)

మ. ఏమిరా ప్రసాద్, మూలచేరి చాల బుద్ధిమంతుడులాగా కూర్చున్నావే ! నాన్నగారు వచ్చారనా ?

ప్ర. నాన్నగారు వస్తేమాత్రం ఏమంటారు ?

స. ఏమిరా మహేశం, ఏమిటి విశేషాలు ? ఒకనాడన్నా వచ్చి తొంగి చూచావు కావేం? మీ నాన్నగారు పోవద్దన్నారా? లేక వస్తే ఒక పూటన్నా అన్నం పెట్టలే మనుకున్నావా ?

మ. నువ్వు, నాన్నగారు పోట్లాడుకుంటే మధ్య నాకేమిటి? అంత యిష్టం లేకపోతే ఆయన రాకపోతాడు. ఆయన గుమ్మం నువ్వు తొక్కక పోతావు. అంతేగాని నన్ను పోవద్దనటానికి ఆయన యెవరు ?

స. కొయ్యకు కోతలు. ఆయనతో అను యీ ముక్క.

మ. అనాలని అంటున్నావు కాని నిజం నీకు తెలీదా ?

స. అయితే ఒకసారి కాకపోతే ఒకసారన్నా యెందుకు రాలేదు ?

మ. వస్తేమాత్రం నువ్వు ఇంటిదగ్గిర ఉంటావా, పెడతావా ? ఎప్పుడూ కూలీలనీ, నాలీలని, మీటింగులనీ, అవనీ, యివనీ, తిరుగుతుంటావయితివి. పోతే ప్రసాదును చూస్తూనే ఉన్నాగా ?

స. ఏదో సాకు చెబుతున్నావు కాని మీ అక్కయ్య లేదటరా ? ఎప్పుడూ తమ్ముడు కోసం కలవరిస్తుంటుందే !

మ. నిజం చెబితే ఏమనుకోవుగదా ?

స. అనుకోటం దేనికి ?

మ. నాకు మనస్సు ఏమీ బాగుంటంలేదు.

స. ఒకప్పుడు బాగుంది కనకనా ?

మ. అలా కాదు బావా, చూడగా చూడగా ఏమిటేమిటో అనిపిస్తూవుంది.

స. ఒకసారి విశాఖపట్నం పోయిరాకపోయావా ?

మ. నీకు నిజం చెబితే నవ్వికీలుగా ఉంటుంది.

స. ఇంతకూ ఏమంటావు ?

మ. ఈ లోకం బాగాలేదు.

స. పరలోకానికి వెళ్ళుతానంటావా ఏమిటి కొంపదీసి? ముందుగా చెప్పు. ముసలాడికి సద్దుకోవలసింది చాల ఉంటుంది.

మ. నువ్వు ఏమన్నా అను. ఈసంఘం ఉండందే, యీ సంఘం నఖశిఖపర్యంతం కుళ్ళి గబ్బుకొడుతూవుంది.

ప్ర. ఏమిటి మావయ్యా ?

మ. ఈ సంఘం నఖశిఖ పర్యంతం కుళ్ళి పోయిందిరా అబ్బాయి? ఈ మాట మామయ్య చెప్పాడని జ్ఞాపకముంచుకో.

స. ఏమిటి, అప్పుడే అప్పగింతలుకూడా మొదలెట్టావు?

మ. నీకు అన్నీ వెటకారాలు బావా? నీ మట్టుకు నీకు కనిపించటంలేదా?

స. అసలు సంగతి యేమిటి? ఏదో కుళ్ళుతున్న దంటున్నావు. గబ్బు కొడుతున్న దంటున్నావు. నా కెలా అర్థమౌతుంది?

మ. బావా నీవేమన్నా అను. ఒకటిమాత్రం స్పష్టంగా కనిపిస్తూవుంది. ఈ ప్రపంచం ఎంతసేపటికి గొర్రెదాటుగా పోతున్నది తప్ప ఏమాత్రం ఆలోచించటంలేదు. ఆలోచించక పోతే ఆలోచించక పోయింది. కనీసం ఆలోచించేవాళ్ళనన్నా చూస్తూ వూరుకోనటంలేదు. దేశద్రోహులనీ, రాజద్రోహులనీ, పరజాతికి మానసపుత్రులనీ అంటున్నది. వీలైతే ప్రాణాలనుకూడా అపహరించటానికికూడా వెనుకంజవేయదు. జ్ఞానానికి తూర్పు పడమరలనీ, ప్రాచీనత ఆధునికతలనీ, స్పృశ్యతా అస్పృశ్యతలనీ ఉన్నాయా? అసలు ఈ భావాలు యీప్రపంచానికి ఎక్కడనుంచి వచ్చాయి. సొంతంగా ఆలోచిస్తేనే వచ్చాయనుకోలేదు. తెలుసునన్న యీ దురహంకారం పోయి జిజ్ఞాస ఏర్పడేటంతవరకు, పరులు ఏమి చెబుతున్నారో విందామన్న సహనం ఏర్పరచుకోనంతవరకు యీ సంఘం లాభంలేదు. కుళ్ళుతూ అలా గబ్బు కొడుతూనే వుంటుంది. ఈ అనంత మహాప్రపంచం వుండేది యిది వివాదాలతోనా, [illegible] అర్థమయ్యేది కాదు. ఈ సంఘంలో ఈ వివాదీకరణం, [illegible] శల్య శల్యంలో, నాళ నాళంలో ఎక్కిపోయింది. లాభంలేదు. దీన్ని సమూలంగా పెకలించి శతసహస్ర సముద్రాల్లో నానవేసినా యిప్పుడున్న కల్మషంపోదు.

వెం. (లోపలనుంచి) చినబాబుగారు! నీళ్ళు పెట్టానండి.

మ. ఇక మొదలెట్టాడు లాభంలేదు. పిలవగానే పోకపోతే మనిషికి చెడ్డ చికాకు. ఇప్పుడే స్నానంచేసివస్తాను. ఉంటావుగా?

స. పనుందా?

మ. లేకపోతే ఉండకూడదా?

స. సరే చూడాలేవు! స్నానంచేసిరా.

(మనోహర్ పడమటి ప్రక్క తలుపు తెరచుకొని వెళ్లిపోతాడు)

స. ఏమిరా ప్రకాష్, అలా చూస్తున్నావే? పదిక.

ప్ర. తాతయ్య వచ్చినాక పోతాను నాన్నగారు.

స. ఏమిటి విశేషం! దేవరహస్యాలున్నాయా?

ప్ర. వచ్చి కనపడకుండా పోతే బాగుంటుందీ?

స. ఇంతలావు పెద్దమనిషివి కాదూ, పోతే కొంపలు ముంచుకుపోతాయి.

వెం. (ఎడమ వేపు తలుపు తెరుచుకొని సరాసరి వరండాలోకి వెళ్ళి వచ్చి) పెదబాబుగారు వస్తున్నారు.

కప్పులు, సాసరు వగైరా ట్రేలోకి సర్ది ట్రేలోని పాత గుడ్డతో టేబులంతుడిచి కుర్చీ టేబులుదగ్గరకు సరిగా నెడతాడు. ట్రే ఎడమచేతిలోకి తీసుకొని కుర్చీకి దూరంగా నిలబడతాడు. పురుషోత్తం వెంకన్నను పిలుస్తూ వస్తాడు. అతడు ఎర్రగా బక్క పల్చగా, పొడుగ్గా ఉంటాడు. కాళ్ళకు సన్న చెప్పులు, ఖద్దరు దోవతి, పొడుగాటి కోటు, నెత్తిన తెల్లనిటోపి. టోపి తీస్తే నున్న పిలక కనిపిస్తుంది. మెడకు జరీ అంచుల ఉత్తరీయం. కళ్ళకు జోడు, నున్నగా చేయించిన గడ్డం, తెల్లని మీసాలు, వయస్సు అరవైదాకా ఉంటుంది. టోపి తీసి ఒక చేతపట్టుకుంటాడు. రెండోచేతిలో కర్ర ఉంటుంది.

పు. వెంకన్నా, వెంకన్నా!

(సత్యనారాయణ టేబులు దగ్గరున్న సోఫాలోనుంచి లేచి కొంచెం ఎడంగా ఉన్న సోఫాదగ్గరకు వెళ్లి నిలబడతాడు. పురుషోత్తం ఆశ్చర్యపడి చూచి) ఆఁ...ఎవరు! (అంతలోనే గిరుక్కున వెంకన్న వైపుకుమళ్లి) ఎప్పుడు రావటాలు వెంకన్నా?

వెం. ఒక పావుగంట అయిందో లేదో. వారు అటు వెళ్ళారు. సత్యం బాబుగారూ ఇటు వచ్చారు.

పు. (టోపీ బల్ల మీదపెట్టి కుర్చీలో కూర్చుంటూ) పిల్లా జెల్లా బాగున్నారటనా?

ప్ర. బావ్ !

పు. ఓహో నువ్వుగూడా వచ్చావన్నమాట !

ప్ర. వచ్చాను తాతయ్యా, వచ్చా (తాతయ్య కాళ్లు కావులించుకొంటాడు)

పు. ఎందుకు వచ్చా ?

ప్ర. (చటుక్కున తాతయ్యను వదలి వెంకన్న దగ్గరకుపోయి కోపంతో మొఖమింత చేసుకొని) ఏయ్ నన్నెందుకు ఇక్కడికి తీసుకొచ్చా ? చెప్పవేం!

వెం. (ఆతురతతో) ఏమిటి బాబు, ఏమిటి బాబు ?

ప్ర. చెప్పవేం, నన్నెందుకు తీసుకొచ్చా యీ కొంపల్లోకి ? చెప్పవేం ? (ప్రేపట్టుకొన్న చంకలోనిగుడ్డ లాగుతాడు. ప్రే దళ్ళలున క్రిందపడి కప్పులు, సాసరు, గిన్నెలు బద్దలౌతాయి.)

పు. ఏమిటి పాపా, ఏమిటి పాపా !

స. (నిల్చునే) ఏమిటి ఆ ఆగడం !

ప్ర. (ఏడుస్తూ వెంకన్నను వదలి దూరంగా ఉన్న సోఫాదగ్గిరకు పోయి) అందరూ ఊం ఊం అడిగేవాళ్ళే. ఊం ఊం వీళ్ళని ఊం ఊం ఎవరు తీసుకు రమ్మన్నారో ! (ఏడుస్తూనే సోఫాలో కులబడతాడు.)

వెం. (ప్రసాదు దగ్గరకువెళ్లి వంగి సముదాయిస్తూ) బాబుగా, యేడవకు. ఎందు కేడుస్తా ? యేదో పిల్లవాడవని నవ్వితే యేడుస్తారా ?

ప్ర. నవ్వేకీలా ? మావయ్య మట్టుకు మావయ్యా అలా అనే; తాతయ్య మట్టుకు తాతయ్యా అలా అనే. నువ్వు నన్నసలు ఎందుకు తీసుకు రావాలి ?

వెం. బాబుగా ఊరుకో.

ప్ర. నన్నింటికి తీసుకెళ్ళుతావా లేదా ? (వంగిన వెంకన్న వీపుమీద గుద్దుతాడు.)

వెం. మా బాబుగా, ఊరుకో. నాన్నగారు కోప్పడతారు. అవిగో ఆ పెంకులు యేరనీ. (పోయి పెంకులు ఏరి ప్రేలో పోస్తాడు.)

ప్ర. ఇంకొక్క నిమిషం ఉండను. తీసుకెళ్ళుతావా, లేదా ?

వెం. ఈ పెంకులు పారేసివచ్చి ..(ప్రసాదు గునుస్తూ ఉంటాడు.)

స. నోరుముయ్ వెంకన్నా, ఎప్పుడూ ఒకటే అల్లరి ! (ప్రసాద్ కుయ్ కుయ్ మనకుండా కూర్చుంటాడు.)

(వెంకటే పట్టుకొని ఎడమచేతి తలుపు తెరుచుకొని వెళ్లిపోతూ.)

వెం. సత్తెంబాబుగారు అలా నుంచున్నారేం కూర్చోండి. పెదబాబు గారూ, మీతో మాట్లాడాలటండీ

పు. ఎవరు మాట్లాడవద్దన్నారు వెంకన్నా ?

స. వెళ్లిపోయిన వెంకన్న యెలా సమాధానమిస్తాడు ? ఎదురుగా ఉన్న వాళ్ళను వదలి వెళ్లిపోయినవాళ్ళను పట్టుకొని ప్రయోజన మేముంది ?

పు. ఎవరిని పట్టుకుంటే ప్రయోజనమట ?

స. ఆసంగతి మీరే ఆలోచించుకోవాలి. తనువాత రెండో విషయం నేను ఇంటి అల్లుడినన్న ఉద్దేశంతో మీదగ్గరకు రాలేదు.

పు. ఉద్యోగాలు ఖాళీగా ఉన్నాయని బోర్డు కట్టలేదే ?

స. మీదగ్గర ఉద్యోగం దేవుడిచ్చే గలి యింకా రాలేదు.

పు. అయినప్పుడు రావటందేనికి?

ప్ర. మీమిల్లు కూలీలసంగతి మాట్లాడుదామని వచ్చాను.

పు. అయితే పోవలసింది ఆఫీసుకు. మిల్లు ఆవరణంలో రెండంతస్తుల మేడఉంది. అందులో పైన దక్షిణపు గదిలో మీరు కలుసుకొని మాట్లాడవలసి నతను ఉంటాడు. ఎర్రగా బక్కపల్చగా పొడుగ్గా ఉంటాడు. పురుషోత్తం పేరుచెబితే అక్కడ యెవరైనా చూపిస్తారు. అతగాడు ఒక్క ఆదివారంతప్ప ప్రతిరోజూ ఉదయం 10 గంటలనుంచి సాయంకాలం ఆరింటిదాకా అక్కడే ఉంటాడు. ఇవ్వాళ ఆదివారం కాదూ ? అందువల్ల మీకు అక్కడదొరకడు. సోమవారం వెళ్ళినా, మరోరోజు వెళ్ళినా నేనుచెప్పిన కాలంలో వెళ్ళితే మీకు కనిపిస్తాడు. సావకాశంగా మీరు చెప్పవలసినవన్నీ చెప్పవచ్చును. అతగాడు చేయ గలిగింది ఉంటే తప్పకుండా చేస్తాడుకూడా.

స. మీసలహాకు ఆజన్మాంతం కృతజ్ఞుణ్ణి కాని…

పు. ఇక్కడ నాతో మాట్లాడేదేముంది ?

స. మనవి చేసుకుంటాను. మీ అల్లుడు మీతో మాట్లాడటం లేదని ఒక సారి చెప్పుకున్నాను. మీరు ఆలోచనలో ఉండి సరిగా వినలేదేమో.

పు. పరాయివాళ్ళువచ్చి నాతో మాట్లాడ వలసిందేమిటన్నా? నాకు అప్పూ సప్పూలేదు. ఒకళ్ళను ఆశ్రయించుకొని బ్రతకటంలేదు. అయినవీ, కానివీ నెత్తిన వేసుకొని తిరగటంలేదు. పెళ్ళాము బిడ్డల్ని తిండికి మాడ్చటంలేదు. గుడ్డకువాచిపోయేటట్లు చేయటంలేదు. ఇంకా ఎలాంటి లావాదేవీలుకూడా లేవే!

స. పెద్దలు, చాల అద్భుతంగా సెలవిస్తున్నారు...ఆ సంగతి పోనీయండి. నేను కాస్త తొందరగా పోవాలి. ఇలాగే ధోరణిసాగితే పెద్దలకు కాలం వ్యర్థమైపోతుంది. మీరు మిల్లునోటీసివ్వకుండా కట్టివేయటం ఉందే...

పు. అన్యాయం? అంతేగా? మీటింగులుపెట్టి నన్నూ, నా కుటుంబాన్నీ, నా మేనేజర్లను దుమ్మెత్తి పోయటానికి ఆ సేతుహిమాచలం ఖాళీగా ఉంది. నిరసన ప్రదర్శనాలు జరపటానికి వీధులన్నీ ఊరికనే అఘోరిస్తున్నాయి. ఇంకా అంతకన్నా ఏమికావాలి?

స. కొంచం ప్రశాంతంగా ఆలోచించండి. వేలకొలదిగా ఉన్న కార్మికులు అనవసరంగా మాడిపోతారు. దీనివల్లమీకు వచ్చేలాభం ఏమీలేదు. వాళ్ళు మలమల మాడిపోతే మీకువచ్చే సుఖమేమిటి? అది అలా ఉంచండి. దేశమంతా గుడ్డలేక అలమటించిపోతూవుంది. తిండిలేక అలోలక్ష్మణా అంటూ ఉంది. గుడ్డసప్లయిచేస్తే ఆహారధాన్యాలు ఎగుమతిచేసే దేశాలున్నాయి. ఆలోచించండి. బాగా లాభిస్తున్న యీ సమయంలో మిల్లు కట్టేసేసుకుంటే ఎంతనష్టమో చూడండి కేవలం పగసాధించటం కోసమని జాతినంతను యిబ్బందిచేయటం ఏమంత భావ్యం? ధర్మం ధర్మమంటారే యిదేనా ధర్మం? ముప్పూట గీతాధ్యయనం చేస్తారు కాబోలు. ఈ పనే గీత చెయ్యమంటున్నదా?

పు. (బిగ్గరగా) ఒరే వెంకన్న, వెంకన్నా?

వెం. (తలుపు తెరుచుకొనివచ్చి) పిలిచారా పెదబాబుగారూ?

పు. వెంకన్నా, గీత ఎవరికి ఎవరు చెప్పారురా? (వెంకన్న బిత్తరపోయి చూస్తాడు) అలా చూస్తావేమిరా?

వెం. (నత్తులు కొడుతూ) కృష్ణభగవాన్లు అర్జునిడికి.

పు. నీళ్ళు నములుతావు దేనికి? నేనడిగే వాటికన్నిటికీ సరిగ్గాచెప్పు. కృష్ణ భగవాన్లు ఏమి చెప్పాడు?

వెం. ధర్మం.

పు. అర్జునుడువిని ఏమిచేశాడు ?

వెం. కౌరవుల్ని చావమోదాడు. ఎందుకండీ పెద్దబాబుగారు ఊరికా అడుగుతున్నారు ?

పు. ఏమీలేదు పో. (వెంకన్న అలాగే నిలబడి ఉంటాడు) తొందరగా యిస్తావేం పోక. (వెంకన్న తలుపు తెరుచుకొని వెళ్ళిపోతాడు.)

స. సరే అర్థమైంది. చెప్పవలసిన బాధ్యత ఉంది కాబట్టి చెప్పాను. అనవసరంగా నన్నని ప్రయోజనం లేదు. పురుషోత్తంగారు, సెలవు తీసుకొంటాను. ఎప్పుడైనా ఉద్యోగానికని మీరు అప్లికేషను పెట్టుకుంటారేమో, అల్లుణ్ణి కాస్త కనికరం ఉంచండి. మరచిపోరాదు. (విసుక్కొని పోతుంటాడు.)

పు. (తెల్లబోయి) ఆఁ!

స. (పోతూపోతూ వెనకకు తిరుగుతూనే) సాధుసంఘం నఖశిఖ పర్యంతరం కుళ్ళి చితచితలాడుతున్నది. వాళ్ళకు గత్యంతరం లేదు. (బయటికి వెళ్ళిపోతాడు.)

పు. (బిగ్గరగా) వెంకన్నా, వెంకన్నా! కళ్ళు కనపట్టంలేదా? కొంప చీకటి స్మశానంగా ఉంటే లైట్లు వేసుకోరూ? (వెంకన్న తడుముకుంటూ వెళ్ళి టిక్కు టిక్కున రెండు లైట్లువేస్తాడు.) జన్మానికొకసారి నిజమైన ముక్క చెప్పాడు, నిజంగా చితచిత లాడిపోతున్నది.

వెం. నిజమే పెదబాబుగారు.

పు. ఏమిటిరా ?

వెం. చితచితలాడిపోతున్నదండీ.

పు. చితచితలాడిపోయేదేమిటి నీ మొఖం నీ మోరాను.

(మహేశం లోపలినుంచి తలుపు తెరుచుకొని వస్తాడు. సన్నగా వెనక్కుదువ్విన తడితల. పొట్టి చేతుల చొక్కా. ముదుగునోపతి. కట్టు మొదట్లోలాగానే ఉంటుంది. కాళ్ళకు ఏమీ ఉండవు. బుజాన చిన్నతుండు నష్టమాత్రం ఉంటుంది. పురుషోత్తం ఎగదిగా చూస్తాడు.)

మ. నాన్నగారు వెళ్ళుతున్నా.

పు. (ఆశ్చర్యంగా) ఈ చీకట్లో ఎక్కడికి? నాటకానికా?

మ. కాదు. నాటకంలోనుంచి బయటికి.

పు. అలాగా ఎంతకాలంనుంచి అనుకుంటున్నావేమిటి ?

మ. ఆడిస్తుంటే ఆడుతున్నాను. కావాలని నేనాడలేదు. అందుకనే బయలుదేరింది.

పు. జ్ఞానోదయం అయిందన్నమాట !

మ. జ్ఞానోదయమో అజ్ఞానోదయమో అయింది బావను మీకూ జరిగిన కథ చాటునఉండి వింటూఉంటే కళ్ళు తెరిపిళ్ళు పడ్డాయి. అప్పుడే తెలిసింది.

పు. ఏమి తెలిసింది ?

మ. గీతా ధర్మం. డబ్బుతో మానవుల్ని హింసించటం. మానవత్వాన్ని రూపుమాపటం. ఇంటికి వచ్చినవాళ్ళ ముఖంమీద కాండ్రించి ఉమ్మి వేయటం. దాన్ని ధర్మమనటం. అలాంటి ధర్మసంస్థాపనకోసం కంకణం కట్టుకోవటం.

పు. ఈనాటికైనా తెలిసిందికదా, సంతోషం.

మ. ఇక వస్తాను.

పు. ఇది నాటకం కాదని తెలుసుగదా ?

మ. తెలియకపోవటమే తెలుసు. తెలుసు ఈ ధర్మానికి తల్లి అనీ, బిడ్డనీ, బంధువనీ, శత్రువనీ, మేలనీ కీడనీ వివక్ష ఏ కోశానలేదు. దానికి ఒక్కటే లక్ష్యం. ఎప్పుడూ ఒకటే మంత్రం జపిస్తుంటుంది. లాభం. లాభం. లాభం. అంతకు తప్ప మరేమీలేదు. వీడికి చదువు చెప్పించాను. ఎంతలాభం ఉంటుంది? ఈ మందు మార్కెట్లో పెట్టాను; ఎంత లాభం వస్తుంది? ఈ పుస్తకం అచ్చువేయించాను; ఎంతలాభం గిడుతుంది. ఇదే దాని ఆలోచన. వాత్సల్యం, మైత్రి, దయా దాక్షిణ్యం, ఔదార్యం, దానిముందు పోటమరించనన్నా పోటమరించవు. సెలవు. వెంకన్నా, వెళ్ళివస్తాను.

వెం. (విస్తుపోయి) ఎక్కడికి చినబాబుగారు ?

మ. నా స్వతంత్రప్రపంచంలోకి (బయటికి వెళ్ళిపోతాడు. పురుషోత్తం కళ్ళప్పగించి చూస్తుంటాడు.)

వెం. (దగ్గరకు వచ్చి) బాబుగారు, బాబుగారు ! చినబాబుగారు పోతున్నారెక్కడికి ?

పు. నువ్వుకూడా పోతానంటావా ? పో. పొండి, పొండి! అంతాపొండి! ఇంకా నుంచున్నావెందుకు?

వెం. (దీనంగా) ఎక్కడికి పొమ్మంటారు బాబుగారు ?

పు. (వెటకారంగా) సోషలిజం చెయ్యటానికోయ్ ! కొత్త పెపంచం పిలుస్తోంది!

వెం. అదేంటో నాకు తెలీదు బాబుగారు. ఇన్నేళ్ళు వచ్చాక యాడకు పోతాను. ఇక్కడే పడుండనీండి బాబుగారు. మీ కాళ్ళు పట్టు కొంటాను. నన్ను తరిమేయకండి. ఈ ముసలి తనంలో యాడకుపోయేది? యవరు చూస్తారు ?

పు. (టోపీ మెల్లగాతీసి టేబులుమీద పెడుతూ) ప్రసాదు నిద్ర పోయాడా ?

వెం. లేదు. మేలుకొనే ఉన్నాడు. (ప్రసాదువున్న సోపాదగ్గరకెళ్ళి) బాబూ ! తాతయ్య పిలుస్తుంటే పలకవేం ? (కూర్చున్నవాణ్ణి కూర్చున్న పళంగా ఎత్తుకెళ్ళి పురుషోత్తానికి దగ్గరగాఉన్న టేబులుమీద కూర్చో బెడతాడు.)

పు. మాబాబు అలిగాడు, మానాన్నగా, దా, కన్నతండ్రిగా ఊరికే నవ్వితే అలుగుతారా. లే! మా అమ్మగా. లే! గిలిగిలి చక్కిలి గిలిగిలి.

ప్ర. (నవ్వుతూ) నన్ను తాకావంటేనా తాతయ్యా...

పు. నువ్వుకూడా నామీద అలిగితే నేను బ్రతకొద్దూ. లేదు, నా చిట్టి తండ్రికి నామీద కోపంలేదు. నేను పడ్డేశ్రమంతా వాడికేగా! వెంకన్నా చిట్టిబాబుకు నీళ్ళుతోడు ఒళ్ళంతా చెమటపోసింది, పో, తొందరగా పో.

ప్ర. మిల్లు కట్టివేశారా తాతయ్యా ?

పు. ఆఁ.

ప్ర. ఎందుకని ?

పు. సంఘం చెడిపోయింది బాబు. చితచిత లాడుతున్నది. దేవుడూ లేడు. దైవంలేదు. పాపంలేదు. పుణ్యంలేదు.

ప్ర. అంటే.

పు. ఇటువాడుబాబు. ఈ నొక్కా నీదేనా ?

ప్ర. నాదికాక మరెవ్వరిది తాతయ్యా ?

పు. కాదు; సంఘానిది!

ప్ర. అలాగా, సరే కాని తాతయ్యా. సంఘం అంటే ఏమిటి ?

(తాతయ్య చేతులు పట్టుకొంటాడు.)

వెం. చిట్టిబాబు, నీవ్వు పోనుమంపు ప్రగాని రా.

పు. పిచ్చినాడ, ఎందుకు నా చేతులు చూస్తా ? పోయి నీవ్వు పోసుకోరా.

(ప్రసాదు తాత చేతులు వాసన చూస్తాడు.)

ప్ర. సంఘం అంటే ఏమిటి తాతయ్యా ?

పు. నీకు చేతులెందుకురా. అదంతా...

వెం. చిట్టిబాబు, వెళ్ళుదామురా.

(గలగల మోగించుకుంటూ నాలుగైదు పెద్దకార్లు వెళ్ళ్తూన్న చప్పుడు వినిపిస్తుందీ.)

ప్ర. తాతయ్యా, తాతయ్యా ఫైర్ యింజన్లు పోతున్నాయి.

వెం. ఎక్కడో ఏదో మునుగుతున్నట్టున్నది పెదబాబుగారు.

పు. (చిరాకుతో) నీవుపోయి వాణ్ణి స్నానం చెయించు.

వెం. వెళ్ళుదాము రా చిట్టిబాబు.

(పురుషోత్తానికి దూరంగా వెంకన్న ప్రసాదు వెళ్ళుతుంటాడు.)

ప్ర. వెంకన్న తాతా, నా చేతులు వాసన చూడు.

వెం. మా చిట్టిబాబు చేతులకేం కమ్మగున్నాయి.

ప్ర. నీ చేతులేవి ? సబ్బువాసన కొడుతున్నాయి. సరే కాని తాతా, నాన్న చేతులు వాసనలేవు. నా చేతులు వాసనలేవు. నీ చేతులు వాసన లేవు. కుళ్ళుతున్న దెవరు ?

వెం. ఎవరు కుళ్ళుతున్నారు?

ప్ర. నాన్నా అన్నాడు. నువ్వు అన్నావు. మామయ్యా అన్నాడు. తాతయ్యా అన్నాడు.

వెం. (నవ్వుతూ) పిచ్చిబాబూ, పిచ్చిబాబూ, సంఘం కుళ్ళుతున్న దన్నారు కాని మనమా ?

ప్ర. మరి సంఘం ఎక్కడుంది తాతా ?

వెం. నాకు తెలీదుబాబూ, నువ్వు నీళ్ళు పోసుకుంటూ ఉండు. తుండు గుడ్డ పక్కగదిలో ఉంది తీసుకొస్తా. అపట్నే కూచు నేవు. ఇప్పుడేవస్తా.

(ఇద్దరూ లోపలికి వెళ్ళుతారు. హాలులో ఫోను మ్రోగుతుంది.)

పు. వెంకన్నా, వెంకన్నా ఒక్కనిముషమయినా ప్రశాంతంగా కూర్చోటానికి నోచుకోలేదుగదా ?

వెం (హాలులోకివచ్చి ఫోను తీసుకొంటూ) అయ్యా...ఎవరిది... మేనేజరా... నేనా వెంకన్నని...ఏమిటి సంగతి...ముట్టుకొంది... గిడ్డంగులా...ఇంకేముంది బాబుగారూ ఇంకేముంది బాబు గారూ?

పు. (కఠినంగా) ఏమిటీ ఆ అమ్మమ్మ శోకాలు.

వెం. తగలడుతోంది. తగలడుతోంది.

పు. ఏమిటిరా తగలడుతోంది చెప్పవేం ?

వెం. గిడ్డంగులు ...

పు. ప్రసాదెక్కడా ?

వెం. స్నానం చేస్తుండాడు. ఇంకేముంది పెదబాబుగారు. పదండి. పదండి.

పు. ఏడి ప్రసాద్ వెంకన్నా ?

వెం. స్నానాలగదిలో వదిలొచ్చానండి. ఎక్కడికిపోతారు. మీరు మిల్లు కాడికి బయలు దేరండి.

పు. (పెద్దగా) ప్రసాద్. ప్రసాద్ (సమాధానం రాదు) వెంకన్నా, చిట్టిబాబు ఎక్కడకు పోయాడో చూడు.

వెం. నేను ప్రసాద్‌ను చూస్తానులెండి. మీరు ముందు పదండిబాబు.

(మళ్ళీ ఫైర్ యింజన్లమోత వినిపిస్తుంది.)

పు. చూడరా ముసలిదెయ్యమా! (వెంకన్న కూడా. ప్రసాద్ అని కేకలు పెడుతూ రెండు మూడుసార్లు లోపలికి పోయివచ్చి) ఏడీ ప్రసాదు ?

వెం. ఇంకెక్కడి మిల్లు!

(కాసేపు నిశ్శబ్దం)

ప్ర. (వీధిలో పరిగెడుతూ) ఓ సంఘం, ఓ సంఘం, ఓ సంఘం!

[తెర]

ధ్రువధ్వనానుబంధి

పాత్రలు:

వెంకన్న	ప్రవర్ధన్
రాధ	కామేశ్వరరావు
ప్రసాద్	సుబ్బమ్మ
జయ	లక్ష్మయ్య

ఫ్యాక్టరీలు కూస్తుంటాయి. టవరు గడియారాలు అయిదు గంటలు కొడతాయి. పూలోయి మల్లెపూలు అంటూ కుర్రవాళ్ళ కేకలు వినిపిస్తూంటాయి.

ఇంటిముందు అపరబాస్థలంలో ప్రసాదు డమడమాలబండి యీడ్చుకుంటూ ఉంటాడు. జయ "రాజరాజుల బండి, రంగు రంగుల బండి, బలే షోకైనబండి" అని పాడుతూ కాలిఅందెలు ఘల్లుఘల్లు మనిపించుకుంటూ వెంట నడుస్తూ ఉంటుంది. మల్లె పూలో అన్న కేక దగ్గరలో వినిపిస్తుంది.

జ : అన్నాయ్, అన్నాయ్! ఇప్పుడే వస్తాను. ఇక్కడవుంటు.

ప్ర : నీకోసం బండి ఆగదు.

జ : ఇప్పుడే వస్తాగా.

ప్ర : అర మినిట్టుకూడా ఆగదు, (బండి గబగబా లాగుతాడు. డమడమా అని త్వరత్వరగా మ్రోగుతుంది.)

జ : (జాలిగా) అన్నాయ్ !

ప్ర : (గంభీరంగా) ఆగదు.

జ : కాసేపు ఆపు అన్నాయ్. ఇటుచూడు కాసేపు. ఇప్పుడే వస్తాగా.

ప్ర : (మొండిగా) ఆగదంటే ఆగదు. అంతే. రాగలిగితే రా. లేకపోతే పో. ఈబండి ఆగనూ ఆగదు. ఒకళ్ళు ఆపితేనూ ఆగదు.

జ : (ఊ ఊ అని గునుస్తూ)అయితే అన్నాయ్ కొట్టాడని నాన్నగారితో చెబుతా.

ప్ర : నాన్నగారితో కాకపోతే మంత్రిగారితో చెప్పు. అర్జెన్సు పెట్టించు. ఈబండి ఆగితేనా.

జ : (అంతలోనే నవ్వుతూ) అన్నాయ్, ఒక మంచిమాట చెబుతా.

ప్ర : నీ దొంగ వేషాలు ఎవరికి తెలియవులే. బండిమాత్రం ఆగదు. (బండి బడబడా యీడుస్తాడు)

జ : ఆపకపోతే ఆపక పోయావులే. ఈమాటవిను. నువ్వు ఇక్కడేవుంటే నేను పోయి—

ప్ర : ఎక్కడికి ?

జ : అమ్మదగ్గరికి. అమ్మ నాకు మల్లెపూలు కొనిపెడతానన్నది. అందులో సగం గుచ్చి బండికి చుడతాం. అప్పుడు ఎంత చక్కగా ఉంటుంది !

ప్ర : అయితే పో, తొందరగా పో.

జ : ఇక్కడే వుంటావుగా ?

ప్ర : (నవ్వుతూ) ఆ...ఆ...

జ : నిజమేనా? అమ్మ దొంగనవ్వు నవ్వుతున్నావ్. నిన్ను నమ్మకూడదు.

ప్ర : నవ్వటంలేదు. గివ్వటంలేదు. తొందరగా పో. అమ్మో మంచి మల్లెపూల దండలు, ఎర్రని మల్లెపూలదండలు, కొత్త ఉరదారుతో గుచ్చి ఒళ్ళంతా వేస్తుంది. తొందరగా పో.

జ : అమ్మనన్ను కొడుతుందీ !

ప్ర : ఎవరు కొడుతుందన్నారు ? ఒంటినిండా ఎర్రమల్లె పూల దండలు వేస్తుందన్నాను. (బండి మళ్ళీ గబగబా యీడుస్తుంటాడు.)

జ : ఆరే అన్నాయ్. అమ్మ నిజంగా నన్ను కొడుతుందీ ?

ప్ర : అబ్బే లేదు. గారాల కూచివి కాదూ ! అందుకని బుగ్గలు సాగదీసి బూరెలు వండుతుంది.

జ : (ఏడుస్తూ) ఊ...ఊ అయితే యీ బండిని...

ప్ర : తొక్కితేనా ? ఎందుకు చెప్పటం.

జ : ఒక అమ్మాయి వీపు విమానం మోత మోగుతుంది. అంతేనా ?

ప్ర : ఆ అమ్మాయికి అన్నీ తెలుసునన్నమాట. (బండియీడుస్తూ) రాజు రాజు బండి రంగురంగుల బండి.

జ : బలే షోకైనబండి (ఒక్కసారి ఎడమకాలితో బండిని ఒక్క తొక్కు తొక్కుతుంది. బండి ఫెళ ఫెళలు అందె ఘణఘణలలో కలిసిపోతాయి. జయ అందెల చప్పుడు, ప్రసాద్ కాలి సవ్వడి వారిద్దరి పరుగును సూచిస్తుంటాయి. రెండు సెకండ్లలో చప్పున వీపుమీద చరచిన చప్పుడు వినిపిస్తుంది. జయ ఏడుస్తుంటుంది.)

ప్ర : అలాగే కావాలి. నా బండిని తొక్కిస్తే ఊరుకుంటానా యేమిటి? (జయ ఏడుపుస్థాయి పెరుగుతుంది.) ఇంకేమి బండి? ఇంకేమి బండి? దీని ఎదాన పెట్టుకుంది. (మళ్ళీ జయ వీపున ఒకటి చరుస్తాడు. తానుకూడా పెద్దపెట్టున ఏడుస్తుంటాడు.)

ఇంట్లోనుంచి గొంతు : జయా. జయ! ఒరే ప్రసాద్.

ప్రసాద్ (పిల్లలిద్దరూ వినిపించుకోరు.) అబ్బబ్బ. ఇల్లెగిరి పోతూవుంది. కాసేపు ప్రశాంతంగా కూచోటానికి నోచుకోలేదుకదా! అమ్మా జయా ఇలారా. (జవాబు వుండదు.) నీకేనే చెప్పేది. వాణ్ని తంతానులే. నువ్విటురా!) జయ ఏడుపు తగ్గుతుంది. ప్రసాద్ ఇంకా పెద్దగా ఏడుస్తూ వుంటాడు.)

బజారులోనుంచి గొంతు : వెంకన్నగారూ, వెంకన్నగారు. అరే అబ్బాయి మీ నాన్నగారు ఇంట్లోఉన్నారా ?

జ : అన్నాయ్, నిన్నేరా పిల్చేది, ఏదో అడుగుతున్నారు చెప్పవేం ?

ప్ర : కావలిస్తే నువ్వేచెప్పుకో.

జ : నాన్నగారికి చెబితే ఎవరు చెప్పుకుంటారో తెలుస్తుంది.

ప్ర : ఇంకా నా సంగతి తెలీదు. కామాలు; ఈసారి నాజోలికివస్తే మక్కెలిరగ దంతాను.

బజారులోనుంచి గొంతు : వెంకన్నగారూ వెంకన్నగారూ.

వెం : (పెద్దగా) ఒరే ప్రసాద్ బజార్లోనుంచి ఎవరో పిలుస్తున్నారు చూడు. నిన్నేరా! వాళ్ళని లోపలికి పిల్చుకురా. (ప్రసాద్‌నుంచి అతీ పతీ లేదు. ముందుకు నడచి వస్తున్న చప్పుడు) ఎవరండీ?

బజారులోనుంచి గొంతు : వెంకన్నగారు ఇంటో ఉన్నారా?

వెం : కామేశ్వరరావుగారా...రండి రండి. ఈపిల్లల రణగొణ ధ్వనిలో అసలు వినిపిస్తేనా ? ఎంతసేపటినుంచి పిలుస్తున్నారేం ?

కా : ఇప్పుడే మీకుర్రవాణ్ని అడుగుతున్నాను.

వెం : ఇంట్లోకి పదండి. అరే ప్రసాద్ నిన్ను అమ్మ లోపల పిలుస్తోంది.

జ : నాన్నగారు, నాన్నగారు. అన్నాయ్ మరిగత్తే అన్నాయి ...

ప్ర : నాసంగతి తెలుసుగా.

జ : నాన్నగారు, నాన్నగారు! ఇవ్వాళ అన్నాయ్ బళ్ళోకి పోలేదు సరిగదా, ఆడపిల్లను చేసి నన్ను కొడుతున్నాడు నాన్నగారూ. వీడికింకా ఎప్పుడు జ్ఞానం వస్తుంది చెప్పండి?

ప్ర : అన్నీ అబద్ధాలే నాన్నగారూ.

జ : అబద్ధాలా? మరి నేనెందుకేడ్చాను?

ప్ర : ఆ సంగతి నీకే తెలియాలి.

వెం : గోలచెయ్యకండి. పొండి. పెద్దమనుష్యులముందు అలా గోలచేస్తే బాగుంటుందీ? తప్పు. రాధా, రాధా! వీళ్ళని తీసికెళ్ళు. (లోపల నుంచి స్త్రీ కంఠం ప్రసాద్ అని పిలుస్తుంది)

జ : అరే అన్నాయ్, అమ్మ పిలుస్తోందిరా. నువ్వుపో.

(లోపలి నుంచి మళ్ళీ జయా అని పిలుపు)

ప్ర : అమ్మ నిన్నుకూడా రమ్మంటోంది.

జ : అన్నాయ్ ఇంతకు ముందేచ్చింది అబద్ధం.

వెం : కొట్టుకులే పొండి. తొందరగా పొండి!

ప్ర : జయా నీకళ్ళు నువ్వుతుడుచుకో, నాకళ్ళు నేను తుడుచుకుంటాను. జరిగిందేదో జరిగిపోయింది. నామీద నువ్వుగాని, నీమీద నేనుగాని అమ్మతో చాడీలు చెప్పవద్దు. సరేనా?

జ : నిజమే అన్నాయ్ నవ్వుకో. టూపోతే అమ్మ ఏమీఅనదు. అమ్మకే గాదు. నవ్వుతూ పేలుతూఉండే పిల్లల్ని కొట్టటానికి ఎవరికీ చేతులు రావు. పద. ఎంతెంతదూరం? ఎంతెంతదూరం? చెప్పు...

ప్ర : కోసెడు కోసెడు దూరం.

జ : ఎంతెంత దూరం?

ప్ర : కోసెడు కోసెడు దూరం కూ...ధన్ ధన్ (రైలు ధ్వనిని అనుకరిస్తూ ఇద్దరూ లోపలికి వెళ్ళి పోతారు)

వెం : ఈవరండాలో నిలబ్డ్డారేం?

కా : ఇక్కడ చల్లగాలి వీస్తున్నది.

వెం : అలా నిలబడే ఉన్నారేం. ఆకుర్చీలో కూర్చోండి.

కా : చాలా పనిఉంది. తొందరగాపోవాలి. ఈ ఒక్కముక్క చెప్పేసి వెళ్ళుదామని వచ్చాను. (కుర్చీలో కూలబడుతూ) తెల్లవారుజామున

మూడింటికి లేచి తిరిగినవాణ్ని తిరిగినట్లుగానే ఉన్నాను. నాలుగు నిమి షాలు కూర్చుందామన్నా తీరకవచ్చింది ?

వెం : అసలు భోజనం చేశావా ? ముఖంచూస్తే వాడినుంది. అరే ప్రసాద్.

కా : ఇప్పుడేం భోజనంలెండి, రాత్రికిచేస్తాను.

వెం : ప్రసాద్... ప్రసాద్ అమ్మతో చెప్పి రెండుకప్పులు కాఫీతీసుకురా.

(లోపలినుంచి ప్రసాద్...తెస్తున్నా నాన్నగారూ)

కా : ఇంతకు ముందే తీసుకున్నది.

వెం : కాఫీయే కదా.

కా : నేను తొందరగా పోవాలి. అన్నట్లు నేను ఎందుకువచ్చాను? నానా టికీ నాకు మతికూడా పోతోంది. ఆc ఆc అసలు సంగతి ఇప్పుడు జ్ఞాపకం వచ్చింది. కామ్రేడ్ ప్రవర్ధన్ వస్తున్నాడు.

వెం : ఎవరు ? కామ్రేడ్ ప్రవర్ధనా ? ఎవరబ్బా, పేరు చాలాసార్లు విన్నట్లుంది ?

కా : ఆ కామ్రేడునే ఎరగరా ! విచిత్రంగా ఉంది. ఆమహావిప్లవకారుణ్ని ఆమహావీరుణ్ని యెరుగక పోవడమేమిటి ? బ్రిటిష్ సామ్రాజ్యాన్ని మూడు చెరువుల నీళ్ళు త్రాగించాడు. మెక్సికోలో విప్లవధ్వజం ఎగుర వేసి వచ్చాడు. రష్యావిప్లవంలో లెనిన్ స్టాలిన్ లకు కుడి భుజంగా పనిచేశాడు. జర్మనీలో నాజీలపై కత్తికట్టి హోరాహోరీగా పోరా డాడు. అయిదు సంవత్సరాలు కాన్సెంట్రేషను కాంపులో నరక యాతనలలోనై తుదకు ఒకచేయి ఒకకన్ను కోల్పోయి బయట పడ్డాడు. పీడిత ప్రజానీక సముద్ధరణకోసం తన మాతృదేశంలో తిరిగి అడుగుపెట్టాడు ఆతని చూపులంతా పీడితప్రజానీకం మీదనే. తల పంతా శ్రామికవర్గ సముద్ధరణం మీదనే. ఆప్రతిభ, ఆ కార్యశూరత్వం, ఆగతితార్కిక భౌతికవాద కోవిదత్వం, ఆత్యాగం, అనుభవాలు . అన్నీ తెలిసిన మీకు నేను చెప్పడం దేనికి ?

వెం : ఆ కామ్రేడ్ ! వస్తున్నాడా ?

కా : అవును. రోజూ చెబుదామను కుంటూనే మరచిపోతున్నా. సాయంకాలం వస్తున్నాడు. మీరునన్ను క్షమించాలి.

వెం : ఎందుకు ?

కా : కొన్ని కారణాలవల్ల వారికి వసతి యిక్కడ చేయాలని నిర్ణయమై పోయింది.

వెం : ఇక్కడనా! శిథిలావస్థలోవున్న యీ ఇంట్లో ఆ ప్రవర్ధన్ వంటి మహా నాయకునికి విడిదా?

కా : అవును మీతో చెప్పడానికి కూడా అవకాశం లేకపోయింది. స్థితి గతులు అలావచ్చాయి. వాస్తవికవాది వాటిని తెలుసుకుని ఆవశ్యకతను గుర్తించి మసలుకోవాలి. అప్పుడే స్వాతంత్ర్యం లభిస్తుంది. విప్లవం కోసం పాటుపడే మీరు ఇందుకు కాదంటారా? అది అలా ఉంచి కామ్రేడ్ ప్రవర్ధన్ చాలా నిరాడంబరజీవి వ్యక్తిగతంగా అతనికి కావలసినవికూడా చాలాస్వల్పం. సిగరెట్లు, కాఫీలు, ఏర్పాట్లు సరిగా చేశారా లేదా అని కూడా చూడరు. అతనికి కావలసింది ఒకటే-విప్లవం, శ్రామిక నియంతృత్వం, ప్రజల అభ్యుదయం.

వెం : అంతటి మహానాయకునికి ఈ జీర్ణగృహంలో విడిది చేయించటం బాగుంటుందా అని ఆలోచిస్తున్నాను. అంతకు తప్ప మరేంలేదు.

కా : విచారం అనవసరం. ఆ కామ్రేడ్ ఇంకొక పావుగంటలోనో అర గంటలోనో నేరుగా ఇక్కడికే వస్తాడు. ఇదిగో ఈ ఫోటో ఒకసారి చూడండి. ఇదిచూస్తే మీరు వెంటనే గుర్తు పట్టవచ్చును.

వెం : మీరు వుండరా ఏమిటి?

కా : ఎందుకు వుంటారు?

వెం : కాస్త ఎరిగిన వాళ్ళుంటే బాగుంటుందిగా.

కా : ఏం ఫరవాలేదు. అంత జంకు గొంకులుంటే విప్లవాలు ఎలా నిర్వాహకమౌతాయి. నేనింకా యీ వార్త కొంతమంది కామ్రేడ్లతో చెప్పి తీసుకు వస్తాను. అందువల్ల కాస్త ముందూ వెనకా కావచ్చునన్న ఉద్దేశ్యంతో మీకు చెబుతున్నాను. ఈసంగతే ఆ కామ్రేడ్ అడిగితే చెప్పండి. వస్తా.

వెం : కాఫీ తాగకుండానే వెళ్ళుతారా? ప్రసాద్ (లోపలికి వినబడే టట్టు పెద్దగా కేక వేస్తాడు.)

కా : కాఫీకేమిలెండి. మళ్ళీవస్తాగా (గబగబ పోబోతాడు)

ప్ర : నాన్నగారూ, నాన్నగారూ కాఫీవస్తూవుంది.

వెం : ఇప్పుడు దేనికిరా? నెత్తిమీద పోసుకోనా!

ప్ర : కాదు. నోట్లోనా నాన్నగారూ ?

రా : (తలుపు తెఱచుకొని ప్రవేశిస్తూ) పసివాణ్ణి కోప్పడుతారు దేనికి?

వెం : వాణ్ణి కోప్పడాలి. లేదా నన్ను కోప్పడుకోవాలి; అంతేగాని రాణీగారిని కోప్పడడమే ?

రా : (నవ్వుతూ) కోప్పడితే ఏమౌతుంది ?

వెం : ఏమౌతుందీ ! ఇంట్లో తపేళాలూ, చెంబులూ, పిల్లల వీపులూ సరిగ్గా ఉంటాయా ?

రా : చాల్లెండి. ఎవరన్నా వింటే నిజమనుకుంటారు ?

వెం : అవును ఈ రోజుల్లో నిజము నిజమనుకోగూడదులే.

రా : యీ బుద్ధి మొదటినుంచీ ఉందేకదా ! ఇవాళ కొత్తగా అనుకోవటం దేనికి ?

వెం : మరి కాఫీ తెమ్మంటే ఇప్పుడా తెచ్చేది ?

రా : ఇంట్లో పాలుండ నక్కర లేదా ?

వెం : లేకేమయ్యాయి ?

రా : నేనే తాగివేశాను.

వెం : ఆమాట అనలేదే.

రా : కాకపోతే మీ ఉద్దేశం ఏమిటి ? నిన్ననేకదా పాలవాడు క్రిందటి నెలకు డబ్బులు ఇవ్వలేదని పాలుపొయ్యటం మానివేశాడని చెప్పింది?

వెం : మరచిపోయ్యాను. ఇవ్వాళ రాత్రికెలా ? పైగా అతిథులు కూడా వస్తున్నారు ?

రా : తొందర పడకలేవు, మెడకో డోలు కూడానా ?

వెం : తప్పనిసరి అయినప్పుడు మరేం చెయ్యాలి? (బ్రతిమాలుతూ) ఎలాగయినా ఈరాత్రికి మర్యాద దక్కించుకోవాలి.

రా : ఈ కాస్త కాఫీ ఫ్లాస్కులో పోసి అట్టి పెడతాను. ఎలాగో సర్దుకోండి. కాస్త రవ్వవుంది టిఫిన్ చేస్తాను. భోజనాలంటారా ! రేషనింగ్ ఉన్నదని అందరికీ తెలిసిందేగా. హోటలుకి దయచేస్తారు. ఇంతకూ వచ్చే అంతలావు పెద్దమనిషి ఎవరు ?

వెం : చెపితే మాత్రం నీకేమి తెలుస్తుంది ?

రా : ఆ ఫోటోలో కనిపించే సన్న మనిషేకదూ ?

వెం : అంత ఎగతాళిగా వుంది ?

రా : (నవ్వుతూ) చాలా సన్నగా ఉంటేను అంటున్నాను.

వెం : అతడు ఎవరనుకొన్నావో ? కామ్రేడ్ ప్రవర్ధన్. బ్రిటిష్ సామ్రాజ్యాన్ని ఉర్రూతలూపాడు. జర్మన్ గెస్టాపోను ముప్పతిప్పలు పెట్టి మూడు చెరువులనీళ్ళు తాగించాడు. శరీరమెంత స్థూలమో బుద్ధి అంత నిశితం; హృదయం అంత ఉదాత్తం.

రా : సరే బాగానే ఉంది. కాని.

వెం : ఏమిటి నీసందేహం ?

రా : నవ్వకుండావుంటే చెబుతాను.

వెం : అరే ప్రసాద్ !

రా : వాడు దేనికి ?

వెం : పనుందిలే.

ప్ర : ఎందుకు నాన్నగారూ !

వెం : నువ్వు డబ్బులు పట్టుకుపోయి రెండు సిగరెట్టుపెట్టెలు పట్టుకురా.

ప్ర : డమడమాలబండికూడా ఒకటి తెచ్చుకుంటా నాన్నగారూ ?

రా : నిన్ననేగదా కొనిపెట్టింది ?

ప్ర : చెల్లాయి తొక్కేసిందమ్మా.

రా : రోజుకొక బండా ! చేసేదీ కాపురం కాదూ ?

వెం : సరే నువ్వుపోయి తొందరగా రావాలి. బండి లాక్కొంటూ అక్కడే ఆడుకునేవు. (ప్రసాద్ వెళ్ళుతుంటాడు) వచ్చే బస్సులూ పోయే బస్సులూ, జాగ్రత్తనాన్నా !

(ప్రసాదుగొంతు మూలాన్నుంచి వినిపిస్తుంది.) నేను పసిపిల్లవాణ్ణి గాదులే.

వె : ఏమిటి అంటున్నావు ?

రా : ఏమీ బాగుండలేదు.

వెం : ఏమి బాగుండలేదు ?

రా : మన వ్యవహారమే.

వెం : అంతేగదా ? ఇంకా ఏం మునిగిందో అనుకుంటున్నా.

రా : మీకు అలాగే ఉంటుంది.

వెం : నిండా మునిగిం తరువాత చలేమిటి ?

రా : అది కాదండీ, మనకు రోజులు ఏమాత్రం బాగున్నట్లుకనిపించడంలేదు. మీ వుద్యోగమా ఊడిపోయింది. పైగా యీ పార్టీలనీ పాడనీ నెత్తిన వేసుకుంటున్నారు. మనకూ అందరిలాగా వుంటే ఎన్నివేషాలైనా వెయ్యవచ్చు.

వెం : కడుపునిండిన వాళ్ళకు పార్టీలు దేనికీ ?

రా : ఉబుసు పోవడానికి.

వెం : అలాగా ?

రా : అది కాదండీ ఈ మధ్యనేగదా ప్రభుత్వం శాసనంచేసింది. కొంప తీసి పార్టీలవాళ్ళకి ఆశ్రయం ఇచ్చారని అరెస్టుచేస్తారేమోనని భయంగా ఉంది. అసలే రోజులు బాగుండలేదు.

వెం : అరెస్టుచేస్తారా ?

రా : చేస్తే ఏమిచేస్తారు ?

వెం. : నా యింట్లో నా ఆప్తులకు, నా మిత్రులకూ ఆతిథ్యం ఇయ్యటం తప్పా? నేను దాయటంలేదు. మిత్రమాత్రులుగా సత్కరిస్తున్నాను. నా యింట్లో నాఖర్చుతో అలాంటి ఆతిథ్య మిచ్చుకోవడానికికూడా అధికారంలేదా ?

రా : లేదు. దేశద్రోహులకు ఆశ్రయం ఇచ్చేవాళ్ళు దేశద్రోహులే.

వెం : దేశద్రోహులని నిర్ణయించేదెవరు ?

రా. : నేను. కాదంటారా ?

వెం : నిన్ను నన్ను మించిన ప్రామాణ్యంలేకపోతే, బయట వుండేకన్నా జైలులో ఉండడం మేలుకాదా ?

రా : (నిట్టూరుస్తూ) అంతేనా ?

వెం : అంతకాక మరేముంది ?

రా : అయితే ఈ రెక్కలురాని పిల్లలూ ?

వెం : ఆసంగతి ఇదివరకు ఆలోచించలేదు. ఇప్పుడు ఆలోచించనూ లేను.

రా : అంతేనా ?

ప్ర : (వగర్చుకుంటూవచ్చి) నాన్నగారు, నాన్నగారు !

వెం : ఏమిటి నాన్నా ? అలా రొప్పుతున్నావేం ?

ప్ర : బస్సులన్నీ బందు నాన్నగారు. ఇవాళ్ల స్ట్రైకట.

వెం : ఎందుకో ?

ప్ర : వాళ్ళ నాయకుల్ని అరెస్టు చేశారట.

వెం : అలాగా

ప్ర : ఒకటి తిరుగుతుంటే, సమ్మె చేసినవాళ్ళు రాళ్ళు గిరాటు పెట్టి వాటిని బద్దలు చేస్తున్నారు. పోలీసువాళ్ళు చూస్తూనే ఊరుకుంటున్నారు.

వెం : నిజమే.

ప్ర : నిజమే నాన్నగారూ, నేను కళ్ళారా చూశాను. ఎవడో కండక్టరట ఇంతలావు రాయి పుచ్చుకుని ఫెడేలున బస్సు కిటికీ అద్దానికేసి కొట్టి పారిపోయాడు. లోన కూర్చున్న అయిదేళ్ళ అమ్మాయి ముఖం బద్దలయింది. హాస్పిటల్ కి కూడ తీసికెళ్ళారు.

గా : అయ్యో ! పాపం వాళ్ళకు ఏం పోయేరోగమొచ్చింది. సమ్మె చేసే వాళ్ళు మెదలకుండా చేసుకోరాదా?

ప్ర : నిజమేనమ్మా. ఆ బస్సు ఎందుకూ పనికిరాకుండా పోయింది. అలా పాడు చేస్తే వాళ్ళకేమి వస్తుందో !

వెం : నాన్నా, జయ ఎక్కడుందిరా ?

ప్ర : నేను వెళ్ళేటప్పుడు ఇంట్లో ఉందిగా. జయా. జయా. నిన్నే నే జయా. ఈ కంఠశోష దేనికి. నాగస్వరం పడితే చాలు. పుట్టలో పాము బయటికి వచ్చి ఆడుతుంది. (డమడమాలబండి ఊదుతూ వుంటాడు.)

జ : (లోపలనుంచి) అన్నాయ్, అన్నాయ్ !

ప్ర : ఎక్కడికో పోయిందంటిరే నాన్నగారు. తూతూ మంత్రం తుమ్మాకు మంత్రం ఫో—ఫో —(బండి కనబడకుండా బల్లక్రిందికి తోస్తాడు.)

జ : అన్నాయ్, అన్నాయ్ ! డమడమాల బండేదీ ?

ప్ర : డమడమాలబండా ? ఎక్కడ, ఏది ? పిచ్చిపిల్ల కలగంటూ వుంది.

జ : అమ్మ దొంగా ! ఇంతకు ముందేగా ఊదుతున్నది! ఇందాకటి బండి బాగు చేశావా ?

ప్ర : నువ్వు ఇరగ దొక్కిపోతే మరేమి చెయ్యను? ఎముకలిరిగి పోయేటట్టు ఇంతసేపు కూర్చుని బాగు చేశాను.

రా : మళ్ళా మొదలు పెట్టారూ గోల ?
(ఆడగొంతు బజారులో నుంచి.) వెంకన్నబాబుగారూ వెంకన్నబాబు గారూ

రా : (ప్రసాదు డమడమాలబండి ఈడుస్తూ ఉంటాడు.) అబ్బబ్బ ఏమి రొద ? తల బ్రద్దలై పోతూవుంది. కాసేపు ఆగండర్రా ఎవరో పిలుస్తున్నట్లున్నారు. (ఇద్దరూ పక్కన వేలై ఊరుకుంటారు) ఎవరదీ ?

ఆడగొంతు : వెంకన్నబాబుగారిల్లిదేనా ?

రా : ఆఁ

ఆ. గొంతు: బాబుగారున్నారా ? (లోపలికివస్తున్న గొంతు)

రా : ఉన్నారు లోపలికి రండి ?

వెం : ఎవరది ?

ఆ. గొంతు : నన్ను సుబ్బమ్మ అంటారు. ఫ్యాక్టరీలో పనిచేస్తుంటాను.

వెం : ఏం పనిమీద వచ్చారు.

సు : మీరు కామేశ్వరరావు గారిని ఎరుగుదురా ?

వెం : కాస్త పరిచయం ఉన్నది. దేనికి ?

సు : మీరు కాస్త వారితో చెబితే నాకు ప్రాణభిక్ష పెట్టినవాళ్ళవుతారు. బ్రతికి ఉన్నన్నాళ్ళు చెప్పుకుంటాను.

వెం : ఆయన చాలామంచివాడే ! కార్మికుల కోసమని కంకణం గట్టుకొని పనిచేస్తున్నాడు. ఆయనకు కార్మికులవిషయంలో ఒకరు చెప్పనవసరం లేదు. ఒకసారి ఆయనను చూడండి.

సు : చూచాను. ఏం ప్రయోజనం ?

వెం : విచిత్రంగా వుందే !

సు : నాబ్రతుకే విచిత్రం !

వెం : వీలు లేదన్నాడా! అంటే మాత్రం నావల్లకూడా ప్రయోజనంలేదు.

సు : నాకథవింటే మీవంటి వాళ్ళు అలా అనరు.

రా : ఏమి జరిగింది ?

సు : ఏమిచెప్పను ? చెప్పుకుంటే మానంపోయె, చెప్పుకోకపోతే ప్రాణం పోయె (మెల్లగా ఏడుస్తుంది.)

వెం : ఏడవకమ్మా ఏడవకు. ఏమిజరిగిందేమిటి ?

రా : చెప్పమ్మా చెప్పు.

సు : (గద్గదకంఠంతో) లక్ష్మిమిల్లులో పనిచేస్తూ వుంటాను. ఆమిల్లు మేనే జరు పట్టి పాపిష్టి. ఆపాపిష్టి కళ్ళు నామీద పడ్డాయి. ఒకటి రెండు సార్లు గట్టిగా చివాట్లు వేశాను. నేను మిల్లులో ఆనాడు కటింగ్ మిషన్ వద్ద పనిచేస్తున్నాను. ఎడంప్రక్కగావచ్చి మెడమీద ముద్దు పెట్టు కున్నాడు. ఆక్రోశంలోనూ తత్తరలోనూ కుడిచేయిని మిషనులోఉంచి పూన్నిక చేసుకొని ఎడమచేతితో ఒక్కచెంప పెట్టుపెట్టాను. ఇంతలోనే మిషను కత్తివచ్చి మోచేతివరకు తెగనరికింది. తరువాత నన్ను హాస్పిటల్‌కి తీసుకెళ్ళారు.

వెం. రా : ఎంతపని జరిగింది ! ఎంతపని జరిగింది. దుర్మార్గుడు నిలువునా చీల్చినా పాపంలేదు.

సు : తరువాత మాఅన్న లక్ష్మయ్య యీసంగతంతా కామేశ్వరావుగారికి చెప్పాడు.

వెం : చెబితే ఆయనేం చేశాడు ?

రా : అధికారంలో వున్నవాళ్ళని ఏం చేస్తారు ? ఏం చేయగలరు ?

సు : వారు అదంతా పత్రికకు వ్రాసి పంపించారు. అదంతా అచ్చయింది.

వెం. రా : మంచిపని చేశాడు.

సు : మీరూ అట్లాగే అంటున్నారా ? అయ్యో భగవంతుడా ! మీలాంటి ధర్మప్రభువుల నోటినుంచికూడా ఆమాటేనా రావాలా ?

వెం : అలా అంటావేమమ్మా ?

సు : (ముక్కుచీదుకుంటూ) ఇంకా ఏమిచెప్పను ? ఎవరితో మొత్తుకోను ? మొత్తుకున్నా ప్రయోజనం ఏముంటుంది ?

రా : ఇంకా ఏమన్నా జరిగిందా ఏమిటి ? చెప్పకపోతే యెలా తెలుస్తుంది ?

సు : ఇంకా ఏమిజరగాలమ్మా. నాబ్రతుక్కి ఇదిచాలదూ ? చాకిరిచేసుకుని బ్రతకడానికికూడా గతిలేని అవిటిదాన్ని అయితిని. ఇంత రభసఅయిం తరువాత యెవరు పెళ్ళి చేసుకుంటారు ? అందులో చెయ్యిలేనిదాన్ని?

రా : నిజమేపాపం. ఇంత జరిగినాక యీబిడ్డ బ్రతుకెలా తెల్లారాలి ?

సు : ఆమారాజులు కాస్త సహాయము చేస్తామంటున్నారు.

వెం : యే మహారాజులు? (ప్రసాద్ దమదమాల బండి యీడుస్తాడు) అబ్బబ్బ చెప్పేది వినిపించుకోనీ రేమిరా ? పొండి, బయటికి పొండి. వాకిట్లోకిపోయి ఆడుకోండి. యెవరన్నావు ?

సు : మిల్లు ఆసాములు.

వెం : సహాయము చేస్తామన్నారా ?

సు : అవును ఆ నిండు జీతంతోనే మరోకపని ఇస్తామన్నారు. మిల్లు ఫోర్మెన్ కూడా ఆవిటిదాన్ని నన్ను చేసుకోడానికి వప్పుకున్నాడు. నా చెయ్యి పోకముందే మేము పెండ్లిచేసుకుందా మనుకున్నాము.

రా : ఇంకా ఏం, బాగావుంది. అంతకన్నా ఎవరయినా ఏంచేస్తారు?

వెం : అలాంటప్పుడు నీ అభ్యంతరం ఏమిటి ?

సు : అభ్యంతరం వుంటే నేను మీదగ్గరకు వచ్చేదాన్ని కానుగదా ?

వెం : ఇంకా చిక్కేమిటి ?

సు : పత్రికలు ఇంతకు ముందు ప్రకటించినకథ అబద్ధం. అనుకోకుండా చెయ్యి తెగిందని ప్రకటించాలని కోరుతున్నారు.

రా : అలా ప్రకటించడానికి అభ్యంతరం ఏమిటి ?

వెం : మీరు కామేశ్వరరావుగారితో చెప్పలేదా ?

సు : చెప్పాను.

వెం : ఏమన్నారు ?

సు : వీల్లేదన్నారు. మీరయినా చెప్పి వినిపిస్తారన్న ఆశతో వచ్చాను.

వెం : యెందుకు వీల్లేదట ?

సు : అంతపనిచేసి అదంతా అబద్ధమనండి అంటే యెలా వీలవుతుంది? అలా చేయటమంటే దోపిడీదార్లతో రాజీపడటం. ఆదరించుకోని వస్తున్న. పవిత్ర విప్లవజ్యోతికే మహాద్రోహం - అనీ ఇంకా ఏమేమో అన్నారు

వెం : (గంభీరంగా) అలాగా !

సు : (ఆందోళనగా) బాబుగారూ! మీరుకూడా అలాగే అంటున్నారా ? ఈ దిక్కులేని ఆడది పండ పంచ లేక మింగ మెతుకులేక అలమటించాలిసిందేనా బాబుగారూ ? నేనేం తప్పు చేశాను బాబుగారూ? నేనేం తప్పుచేశాను ?

జ : నాన్నగారు, నాన్నగారూ! ఎవరో ఇంతలావుమనిషి (బుగ్గలుబ్బించి రెండుచేతులతో లావును సూచిస్తున్నది) వచ్చాడు. కామేశ్వర రావుగారు కామేశ్వరరావుగారు అని పిలుస్తున్నాడు. నేను లేరనిచెప్పాను. అన్నాయి మీకోసం నన్ను పంపించి ఏదో మాట్లాడుతూఉన్నాడు.

వెం : వారిని ఉండమనిచెప్పు. పో, తొందరగా పో జయా. నేనూ వస్తున్నా.

సు : బాబుగారూ నాసంగతి ఏంచేస్తున్నారు ?

వెం : ఇంకా కాసేపటికి నలుగురూ ఇక్కడికే వస్తారు. అప్పుడు మాట్లాడుదాములే !

(తలుపు తెరచుకొని ఇద్దరూ వెళ్ళుతున్నచప్పుడు)

జయగొంతు కొంచెం దూరంగా వినిపిస్తుంది. అన్నాయ్ ! వారిని ఉండమను. నాన్నగారు వస్తున్నారు.

వెం : రాధా, రాధా !

రా : (తలుపు తెరచుకునివచ్చి) పిలిచారా ?

వెం : కామ్రేడ్ వచ్చాడు. ఇప్పుడు టిఫిన్ పంపించలేవుగా ?

రా : ఒక పావుగంటన్నా వ్యవధిలేకపోతే యేమిచెయ్యను ?

వెం : సరే కాఫీ చాలులే పంపించు.

ప్రవర్ధన్ : కామేశ్వరరావుగారు ఉన్నారా ?

వెం : ప్రవర్ధన్ గారా! నమస్కారం, దయచెయ్యండి, దయచేయండి. ఆ కుర్చీలో కూర్చోండి.

ప్రవ : మీరు నన్నెలా యెరుగుదురు ?

వెం : మీవంటి ప్రఖ్యాతనాయకుల్ని యెరక్కపోవడమేమిటి ?

ప్రవ : నేను వస్తున్నానని మీకెలా తెలుసు ?

వెం : కామేశ్వరరావుగారు చెప్పారు. ఇంకా కామ్రేడ్సును తీసుకవస్తారట. మిమ్మల్ని యిక్కడే ఉంచవలసిందని చెప్పిపోయారు.

ప్రవ : అబ్బబ్బ. అనుకున్నపని అనుకున్నట్టు జరగదుగదా !

వెం : వారు యిప్పుడే వస్తారు. కాస్త విశ్రాంతి తీసుకోండి. యెంతో దూరంనుంచి నిద్రాహారాలు లేకుండా వచ్చిఉండాలి.

ప్రవ : స్థితిగతులు మనకోసం కనిపెట్టుకు కూర్చోవు. ఈ కామ్రేడ్ యెప్పుడూ యింతే. యిలాంటివాళ్ళు పార్టీలో ఉండబట్టే యిలా గొంతు మీదికివచ్చి కూర్చుంటున్నయ్. ఆ కామ్రేడ్ వచ్చిందాకా చేతులు ముడుచుకు కూర్చోవాలన్నమాట. అంతచేతకానివాళ్ళు గంగం లోనికి దిగటం దేనికి ? పనిచేసేవాళ్ళకు కూడా అడ్డం రావటం దేనికి ?

వెం : జయా, జయా ! కాఫీ పట్టుకురామ్మా.

జ : యిదిగో తెచ్చాను నాన్నగారూ !

ప్రవ : క్షమించాలి. వస్తూవస్తూ ఇంతకుముందే కడుపునిండా టిఫిన్ కాఫీ తీసుకువచ్చాను.

వెం : వట్టి కాఫీయేకదా ?

ప్రవ : యేమీ అనుకోకండి. ఇక తీసుకునే ఓపిక కూడా లేదు.

వెం : వొరే ప్రసాద్, ప్రసాద్ ! సిగరెట్టు పెట్టెయేది ?

ప్ర : (ప్రవేశించి) ఇదుగో నాన్నగారు. ఇందాక ఇద్దామని మరచి జేబులో వేసుకొని వెళ్ళాను.

వెం : ఆ పెట్టెలు వారిముందు టేబిల్ మీద పెట్టి పోయి, నీవు చెల్లాయి తలవాకిట్లో ఆడుకోండి. బయటికి పోయేవు !

ప్ర : (వెళ్ళిపోతూ) పోములే నాన్నగారూ.

వెం : కామేశ్వరరావుగారు కనిపిస్తే వెంటనేరమ్మని చెప్పు. ఆటల్లోపడి మరచిపోతావా ?

ప్ర : (దూరంనుంచి) అలాగే.

వెం : కాఫీ త్రాగకపోయారు, సిగరెట్టయినా తీసుకోండి.

ప్రవ : క్షమించాలి. అలాంటి ఖరీదయిన సిగరెట్లు నేనుతాగను. నాబ్రాండ్ వేరు. మారిస్తే దగ్గువస్తుంది. మరేమీ అనుకోకండి. (అటూ ఇటూ చీకాకుతో పచారుచేస్తూ గడియారం తీసిచూసి) అప్పుడే 5-45 అయింది. ఇంకా యెప్పటికి వచ్చేది ? యెన్నిసార్లు చెప్పినా ప్రయోజనం లేక పోతున్నది. ఇంతకన్న మరిసాపు పనిలేదు కామాలం !

(ప్రసాద్ దమదమాలబండి ఈడ్చుకొంటూ ప్రవేశించి) నాన్నగారు నాన్నగారు ! కామేశ్వరరావుగారు వస్తున్నారు. ప్రక్కన యెవరో మనిషికూడా ఉన్నారు.

వెం : (నిట్టూర్చి) వస్తున్నారుగదా. ప్రతి కాము. నువ్వుపోయి తొందరగా రమ్మని చెప్పు,

ప్ర : ఎవరో మనిషి మనింటి ముందుగా రెండుమూడుసార్లు తిరిగి పోయాడండి. మీతో ఏమన్నా పనుండి వచ్చాడేమోనని అడిగాను. చెప్పకుండా వెళ్ళిపోయాడు.

వెం : ఏంపనుండి ఎవరు తిరుగుతున్నారో లే. నువ్వుపోయి కామేశ్వర రావుగారిని త్వరగా రమ్మను.

ప్ర : (వెళ్ళిపోతూ అంటాడు. గొంతు దూరాన్నుంచి) ఇదిగో! వస్తున్నారు నాన్నగారూ !!

కా : కామ్రేడ్! యెంతసేపయింది వచ్చి?

ప్రవ : మంచిపని చేశావు. ఏమి చెయ్యమని నన్నిక్కడ కూర్చోబెట్టావు?

కా : కొన్ని అనివార్య కారణాలవలన ఈ కామ్రేడ్ కోసం పోవలసి వచ్చింది.

ప్రవ : ఏమి జరిగిందేమిటి ? ఆ కామ్రేడ్ ఎవరు?

కా : మనవాడే. కామ్రేడ్ లక్ష్మయ్య. ట్రాన్స్‌పోర్టు యూనియను కార్యదర్శి. అనుకున్నదానికంటే ముందే ప్రారంభమయింది.

ప్రవ : ఏమి జరిగిందేమిటి?

కా : వెంకన్నగారూ! బోయ్ ఉన్నాడా?

వెం : యేమి కావాలి ?

కా : నాలుగు కప్పుల కాఫీ, రెండు సిగరెట్ పెట్టెలు తెచ్చి పెడతాడేమోనని.

(వెంకన్న ఒకసారి కామ్రేడ్ ప్రవర్ధన ముఖములోకి సునిశితంగా చూస్తూవుంటాడు. కుతూహలంతో కామేశ్వరరావు లక్ష్మయ్య వంక చూస్తాడు.)

వెం : ఇప్పుడే ప్రసాద్‌ను పంపి తెప్పిస్తాను. ప్రసాద్, ప్రసాద్ !

కా : ఇదిగో డబ్బులు తీసుకెళ్ళండి.

వెం : ఉంచండి అక్కర్లేదు. ప్రసాద్, ప్రసాద్. (నాకొక్కకేక అతడు వెళ్ళినట్లు సూచిస్తుంది.)

కా : (చిన్నగొంతుతో) నిన్న పార్టీ ఆఫీసు ప్రధానమైన కామ్రేడ్స్ ఇళ్ళు పోలీసులు ఆకస్మికంగా వచ్చిపడి సోదా చేశారు.

ప్రవ : అలాగా.

కా : ట్రాన్స్‌పోర్టు యూనియన్ అధ్యక్షుణ్ణి ప్రధాన కార్యదర్శిని యివాళ మధ్యాహ్నమే అరెస్టు చేశారు. అందువల్ల డ్రైవర్లు, కండక్టర్లు అనుకోకుండా చెప్పకుండా సిటీ అంతా వొక్కసారిగా సమ్మె చేశారు. ఇలాంటి పరిస్థితులలో సమావేశం బాహాటంగా గాని, రహస్యంగా పార్టీ ఆఫీసులో కాని జరపటం శ్రేయస్కరం కాదని తోచింది. అలా చేస్తే మనకు మనంగా ప్రభుత్వానికి దొరికి పోవడమే అవుతుంది. అందువల్ల ఈ వెంకన్నగారి అడ్రసు యిచ్చాను.

ప్రవ : అలాగా! సరేగాని కామ్రేడ్ లక్ష్మమ్మా, మా యూనియన్ వర్కర్లంతా గట్టిగా నిలబడతారా?

లక్ష్మ : మనం ఎంత చెబితే అంతే. తొమ్మిదిగంటలపనీ, ఈ జీతాలు చూచిం తరువాత ప్రతి వొక్కడికీ విసుగెత్తి పోయింది. అనీ తునీ ఈ దెబ్బతో తేలిపోవాలంటున్నారు.

ప్రవ : నిజమే!

లక్ష్మ : నిజమేనని మెల్లగా అంటారేమిటి? మనసమ్మెదార్లు స్ట్రయిక్‌లో పాల్గొనక నడుస్తున్న నాలుగు బస్సుల్నీ నుగ్గునుగ్గు చేశారు. నడిపిన డ్రైవర్లనూ, కండక్టర్లనుగూడా ఆపోలీసులు రాకపోతే చంపేసి ఉండే వాళ్ళు. అందులో గాయాలు తగలని వాడు వొకడు కూడా లేడు.

కా : ఇక జరగవలసిన పని?

వెం : (వొకటి రెండుసార్లు తాను వచ్చినట్లు సూచిస్తూదగ్గి) కామేశ్వర రావుగారు!

కా : కాఫీ వచ్చిందా?

వెం : ఆ ప్రవర్ధన్ గారికి, లక్ష్మమ్మగారికి యివ్వండి. ఇవిగో సిగరెట్లు.

ప్రవ : మీ ప్రాంతాలలో మంచి కాఫీ దొరుకుతుంది (అగ్గిపుల్లగీసి సిగరెట్లు ముట్టిస్తాడు) సరే నాకు బండి టైమవుతున్నది.

(లోపలనుంచి సుబ్బమ్మ) బాబుగారు, బాబుగారు!

వెం : సుబ్బమ్మగారూ రండి. జంకు దేనికి ? రండి. ముఖ్యులంతా ఉన్నారు రండి.

ప్రవ : యెవరదీ ?

కా : (ఆశ్చర్యంగా) సుబ్బమ్మ !

ప్రవ : అంటే !

కా : ఇక్కడి మిల్లులో ఈ మధ్య ఒక సంఘటన జరిగింది.

ప్రవ : అవును. మన పేపర్లో గూడా వేశారు.

కా : ఆ కథానాయిక ఈ కామ్రేడే

ప్రవ : (అత్యంత ఉత్సాహంతో) గ్లాడ్ టుమీట్ యు.

సు : మీ అందరికీ దణ్ణాలు. మీరంతా చదువుకున్నవాళ్ళు నేనేమీ తెలియని దాన్ని. నన్నెలాగైనా ఒడ్డున పడవేయండి బాబుగారు. బ్రతికినన్నాళ్ళూ మీ పేరు చెప్పుకుంటాను.

ప్రవ : ఏమిటి అలా మాట్లాడుతున్నది ?

కా : ఏమీ లేదు. ఇదుగో సుబ్బమ్మా ! ఆ పత్రికలో వేసిన కథ అబద్ధమంటావా ?

సు : లేదు బాబుగారూ, లేదు.

కా : అయితే ఈ గొడవంతా ఏమిటి ?

సు : బాబుగారూ, బాబుగారూ ! మీ కాళ్ళు పట్టుకుంటాను. దిక్కులేని ఆడదాన్ని. కనికరించండి బాబూ. బాబుగారు, కాస్త గట్టున వెయ్యండి. మీ పుణ్యం ఊరుకే పోదు.

ప్రవ : (విసుగుతో) అబ్బబ్బ! కామ్రేడ్, ఏమిటీ గొడవ ?

కా : ఏమీ లేదు. కాసేపు ఆగండి. అయితే సుబ్బమ్మా! పత్రికలో ఇంతకు ముందు ప్రకటించిందంతా అబద్ధమని వ్రాయమంటావా ? పైగా అబద్ధాలు ఆడించి బయట పడదలుచుకుంటే నీవు మిల్లుయజమానులకు తోడ్పడుతావా ? వాళ్లకు బుద్ధి చెప్పడానికి బదులు నీ కార్మికవర్గాన్ని నరకంలో వేగించటానికి పూనుకుంటావా? ఏదో కాస్త మేలు చేస్తామని అన్నారనే అనుకో. చూస్తూచూస్తూ నీ స్వార్థం కోసం నీ కార్మిక సోదరులను నట్టేట ముంచుతావా ? ఆలోచించుకో. రోజు గడిచింది లెక్క గాదు. తరం గడవాలి.

ప్రవ : ఆ ముక్కలు పట్టిచ్చి ఈమెను తిరగతీసుకున్నారా ఏమిటి?

సు : (దగ్గుత్తికతో) బాబుగారూ, బాబుగారూ! ఈ కష్టజీవులకింతానికి కాస్త ఆదరువు దొరకనీయండి.

కా : సుబ్బమ్మా! నీవు మతికూడా పోతున్నావు. కాస్త ప్రశాంతంగా ఆలోచించుకో. కార్మికలోకం అంతా నేడు నిన్ను యెంతో సానుభూతితో చూస్తున్నది. పువ్వులలో పెట్టి పూజించుకోవాలనుకుంటూ వుంది. నీవు తమకు మార్గం చూపించి నాయకత్వం వహించి నడుపుతావని ఆశిస్తూవుంది. అలాంటి గౌరవం దక్కించుకోవా? నాలుగు రాళ్లకోసము కార్మికులకు ద్రోహంచేస్తావా? (కఠినంగా) మళ్ళీ ఒకసారి ఆలోచించుకో. కార్మికలోకం యథాశక్తి నీకు సాయపడుతుంది. కాదంటావా నీదారి నీదే. వాళ్ళదారి వాళ్ళదే. అదిఅంతా అబద్ధమని మళ్ళీ ఆపత్రిక ప్రకటించదు, అది యిప్పటికీ అసంభవం. కార్మికసంఘం ఇవ్వదలచుకున్న కాస్త సహాయం నిరాకరించ దలచుకున్నావా? నిరాకరించు. అప్పుడు అటు యజమానులకూ, ఇటు కార్మికులకూ కాకుండా పోతావు. మళ్ళీ సావకాశంగా ఆలోచించుకో. ఊరక ఎందుకు చెడి పోతావు?

ప్రవ: (గొంతు సవరించుకుంటూ) సరే కామ్రేడ్స్. ఇకచాలు. నా బండికి టైమవుతూవుంది. ఈ రెండుముక్కలు జాగ్రత్తగా విని ఆవిధంగా నడుచుకోండి. కమ్యూనిజమంటే భూలోకస్వర్గమని, చెప్పనవసరంలేదు. నేడు ప్రపంచమంతా ఆవిప్లవానికి అనుకూలంగావుంది. యూరోప్ దేశాల్లో రేపో యుద్ధంతప్పదు. అందులో విప్లవబలాలు నెగ్గకుండా ఆటంబాంబు కాదుగదా, బ్రహ్మరుద్రాదులైనా ఆపలేరు. ఇవ్వాళ మనదేశంలో కూడా విప్లవానికెంతో అనుకూలంగావుంది. పన్నుల భారమంతా ప్రజలమీద పడ్డది. ఆభారం వహించలేక ఆబాలగోపాలం హాహాకారం చేస్తూవుంది. యెక్కడచూచినా ఆర్డినెన్సులే! ఏమూలచూచినా, దుష్ట శాసనాలే. ప్రజానీకం కారాలు మిరియాలు నూరుతూవుంది. ఈ సమయంలో మీలో పిరికితనం లేకపోతే, ప్రజాభ్యుదయమే మీలక్ష్యమయితే, ముందుకురండి. విప్లవంతేండి. రాజీలకూ లాలూచీలకూ ఏమాత్రం అవకాశంలేదు. యేమాత్రం వెనుకంజ వేసినా నరకంతప్పదు.

సుస్థిరకీర్తి, సుహృత్తర అభ్యుదయం కావాలంటే భాగ్యరంగంలోకి దుముకండి. కాదంటారా ఘోరాతి ఘోర కూపంలో పడతారు.

కామే, లక్ష్మి : కా(మేడ్ ప్రవర్ధన్‌కి జై.

వెం : ప్రవర్ధన్ గారు వొక్కొక్కరు...

ప్రవ : నువ్వు పెట్టీబూర్జువా సోషలిస్ట్ డెవిల్ షటప్ !

కా : ఇది పార్టీ సమావేశం. వ్యక్తిత్వం లేనివాళ్ళు మాట్లాడతారు దేనికి?

వెం : (బిగ్గరగా) పార్టీ సమావేశమా ?

రా : (లోపలినుంచి ఆతురతతో పరుగెత్తుకు వస్తుంది.) యేమిటండీ, యేమిటండీ, ఈగలభా అంతా యేమిటి ?

వెం : (తమాయించుకుని ప్రశాంతంగా) ఏమీలేదు. కార్మికులాగా దెబ్బ తిన్న ఈ సుబ్బన్నగారు తన కష్టసుఖాలు చెప్పుకోటానికి వీలులేదు నా యింట్లో నా కాఫీతాగి నా సిగరెట్లు ఊదుతున్న వీరి ముందు మాట్లాడడానికి నాకు వీలులేదు! అదంతా పార్టీ ఆలోచిస్తుంది! రాధా నువ్వు ఇప్పుడు ట్లాడడం తప్పు.

రా : పార్టీయా ! యేం పార్టీ ? ఇది పార్టీ ఆఫీసు కాదే! మనిల్లు.

వెం : నువ్వు పొరబడుతున్నావ్ రాధా, కాదు. యిది పార్టీ ఆఫీసు. మనం ఈ పార్టీ నాయకుల సేవకులం. అందువల్లనే నువ్వు కాఫీ కాచి యిచ్చావు. నేను సిగరెట్టు పెట్టెలు తెచ్చియిచ్చాను. నేను హోస్ట్‌ను అనుకుంటున్నావేమో, పొరబాటు. వట్టి సేవకులం. ఇక్కడ మాట్లాడుకునే మాటలుకూడ వినటానికి అధికారంలేదు. పైగా ద్రోహులం. నమ్మరానివాళ్ళ . కాఫీలో సిగరెట్టులో విషం పెడతాం. వారి రహస్యాలను ప్రభుత్వానికి చెప్పే నీచులం. వారు మాత్రం ప్రజాసేవకు . ప్రజోద్ధారకులు, పవిత్రజీవులు. వాళ్ళను మనం నమ్మాలి. కిమ్మనకుండా అనుసరించాలి. అప్పుడే మోక్షం వస్తుంది. (తలవాకిట్లో నాలుగైదు ఈలలు వినిపిస్తాయి.)

ప్రవ : యుస్కేప్ ట్రాల్ (కుర్చీయెత్తి వెంకన్న నెత్తిమీద వేస్తాడు.)

రా : (కెవ్వున అరచి పడిపోతుంది.)

సం : అయ్యో, అయ్యో ! తలబద్దలై నెత్తురు కారుతోంది. వెంకన్న బాబుగారు ! వెంకన్నబాబుగారు !

కా : ద్రోహికి కావాలిసిందే ఆశిక్ష. చూస్తావేం లక్ష్మయ్యా మన నాయకుణ్ణి నమ్మకంగా రానిచ్చి పట్టిస్తున్నాడు. చంపు, చంపు! (దభీదభీ లక్ష్మయ్యా వెంకన్నను గుద్దుతాడు.)

వెం : నేను పోలీసులను పిలిపించానా ? అవును నేనే పిలిపించి ఉండాలి. లేకపోతే వీళ్ళెలా వస్తారు ? ఆమాత్రం తెలివితేటలు, నీతి ఉంటే. ఇంక బాగుండేది.

(గుద్దులు పడుతూనే ఉంటాయి)

ను : అన్నయ్యా - అన్నయ్యా ?

లక్ష్మ : నోరుముయ్.

(ఇంతలో పిస్టల్ మోత, కిటికిలోంచి పారిపోవాలని ప్రవర్ధన్ ప్రయత్నిస్తుండగా తలుపు తెరమకొని లోడ్‌చేసిన పిస్టల్‌తో పోలీస్ ఇన్‌స్పెక్టరు ప్రవేశం.)

పోలీస్. ఇ : హాండ్స్‌అప్ ! కదిలావా చంపివేస్తాము. కిటికీలోంచి దిగిరా. (పైకి వొకషాట్ వదులుతాడు వెటకారంగా) మాబాబుగా దిగిరా ప్రవర్ధన్ నువ్వేగా. నీకోసమే వెదుకుతున్నాము. ఏయ్ పోలీసులు! వీళ్ళందరికీ సంకెళ్ళు వెయ్యండి.

వెం : వీలులేదు. నాయింట్లో వీళ్లందర్నీ అరెస్టు చేయడానికి వీలులేదు.

ఇన్ : వీళ్ళు ద్రోహులు. పట్టుకోమని ప్రభుత్వ ఉత్తరువు.

వెం : అయితే నాయింట్లోకిరావడానికి నీకు అధికారం? వారెంటుఉందా?

ఇన్ : అవసరంలేదు. వీళ్ళకి ఆశ్రయం ఇచ్చావు. కాబట్టి నిన్నుకూడా అరెస్టుచేశాము. పోలీసులూ ! వీళ్ళందర్నీ తీసుకుపదండి.

పో : స్పృహతప్పినట్టుంది. ఈ మొకుకూడా బేడీలు వెయ్యనా ?

ఇన్ : త్వరగా ఆ అయిదుగుర్నీ తీసుకురండి.

(అంతా వెళ్తున్నట్లు బూట్లచప్పుడు. దూరంలోనుంచి డమడమాల బండి సవ్వడి)

జ : అన్నాయ్, అన్నాయ్ ! కాస్త బండి ఆపవూ ?

ప్ర : (గంభీరంగా) ఆగదు. ఆగదు.

యాదవప్రళయం

పాత్రలు :

కృష్ణుడు	శతధన్వుడు
కృతవర్మ	బలరాముడు
సాత్యకి	వసుదేవుడు
సత్యభామ	దారుకుడు

[సముద్రం ఘోషిస్తూ ఉంటుంది. సముద్ర జలానికి అందీ అందని తావున విశాలమైన రాతిబండ ఉంటుంది. ఆ బండకు అడ్డంగా ముమ్మొన తుంగపట్టె ఉంటుంది. సముద్ర తీరంవైపు వచ్చేవారికి బండమీద కూర్చున్నవారు కనిపించరు. ఆ బండమీద ఒకప్రక్క కృష్ణుడు, మరొకప్రక్క సత్యభామ కూర్చుని ఉంటారు. కృష్ణుడు వేణువు ఊదుతూ ఉంటాడు. ఆనాదం హృదయాంతరాలలో అవ్యక్తవిషాదం ఉబికిస్తూ ఉంటుంది. ఇంతలో దారుకుడు వ్రాలిన ముఖంతో అక్కడికి వస్తాడు. కృష్ణుడు మురళీనాదం ఆకస్మికంగా ఆపివేస్తాడు.]

సత్య : దారుకా! దారుకా అలా ఉన్నావేం ?

కృ : అనర్థమేమీ వాటిల్లలేదుగదా ?

దా : ఎలాంటివారికి చావున్నది కాని నాకు లేదు. ఈదుర్వార్త చెప్ప టానికే కాబోలు విధి నన్ను బ్రతికించింది.

సత్య : ఏమి జరిగింది ? ఏమి జరిగింది ?

దా: సుగ్రీవశైబ్య వలాహక మేఘపుష్పాలు...

స : ఏమయ్యాయి. రోగగ్రస్థాలయ్యాయా ?

దా : ఈ దారుకుడుండగా అలాంటి పని జరగదు.

స : మరేమయ్యాయి ?

దా : కట్టు త్రాళ్ళు కట్టుపట్టనే వున్నాయి.

కృ : గుర్రాలుమాత్రం కనిపించటంలేదు. విచిత్రంగా లేదా దారుకా ?

దా : విచిత్రమని మెల్లగా అంటారేమిటి ?

స : అశ్వశాలలన్నీ వెదకింపలేదా ?

దా : వెదకించానుతల్లీ. అశ్వశాలలు, పరిసరాలు అన్నీ వెదికించాను. ఎక్కడా కనిపించలేదు. అసలు ఆనవాలు కూడా చిక్కలేదు. ఏమను కోవాలో కూడా తోచటంలేదు. మరొకటీ మరొకటీ అయితే తిరిగీ

సంపాదించుకోవచ్చును. కాని ఆ సుగ్రీవాదులవంటివి మరెన్ని జన్మలకైనా లభించవు తల్లీ. ఏమి ఖ్యాతి, ఏమి పౌరుషం, ఏమి జవసత్వాలు. వాటిని తేరులకుపూన్చి అదలిస్తే భూనభోంతరాలు దద్దరిల్లేవి. పగతుల గుండెలు బ్రద్దలయ్యేవి. ఆ తురగ ఖరఖుర ఘట్టనలతో జయలక్ష్మి ప్రత్యక్షమయ్యేది. సత్యం ధర్మం, శౌచం, నృత్యం చేసేవి. ఆ మ్రోత వినగానే అవిగో సుగ్రీవశైబ్య వలాహక మేఘపుష్పాలు! అదే దారుకుడు, అదే కృష్ణుడు అనేవాళ్ళు. వీటిని చూడగానే అర్తులకు మన స్థిమితత్వం లభించేది. తల్లీ! అశ్వరాలుపోయాయి. ఈ నిర్భాగ్యుడు మాత్రం మిగిలాడు.

స : దారుకా! విచారించి చేసేదేమున్నది. భటులను పంపించి వెదికించు. సుగ్రీవాదుల సంగతి తెలిసినవారికి బహుమతి యిస్తామని ప్రకటించు.

దా : ఆయుష్మంతుని అభిప్రాయ మేమిటి? ఏమి ఆలోచిస్తున్నారు?

కృ : ఆలోచించుట కేమున్నది? దారుకా సుగ్రీవాదుల పోకడమాత్రం పొక్కనీకు. ఈ వార్త వెల్లడి కాకుండానే వాటి ఆచూకీమాత్రం తెలుసుకోటానికి ప్రయత్నించు. తరువాత చూసుకొందాము.

దా : మరొక దుర్వార్త. అదికూడా యీ నోటిమీదుగానే చెబితే తీరిపోతుంది.

స : ఏమిటది?

దా : ఆయుష్మంతుని చక్రం కనిపించుటలేదు. ఈ వార్త చెప్పలేక పరిజనం కాళ్ళు త్రొక్కుకొంటున్నది.

స : ఆఁ! దుశ్శకునం. దుశ్శకునం. మళ్ళీ ఎవరికో మూడినది. ఇంకను వారు దేవునితో దుర్మార్గులు చెనకటానికి ప్రయత్నిస్తున్నారా? వాళ్ళకు జీవితంమీద ఆసలేదు కాబోలు!

కృ : విచారించి ప్రయోజనంలేదు. దారుకా నీవుపోయి ఈచీటీ మహారాజునకిచ్చి తదనుగుణంగా నడిపించమను. త్వరగా పో.

దా : అలాగే. సెలవు తల్లీ పోయివస్తాను.

స : ఏమిటి ఆలోచిస్తున్నారు?

కృ : ఏమున్నది ఆలోచించటానికి, దారుకుని వార్తతే,

స : విచిత్రంగా ఉంది. గుర్రములేమైనట్లు? చక్రం ఎలాపోయింది? నా హృదయంమాత్రం ఎలాగో ఉంది. ఎందుకో అశుభాన్ని శంకిస్తూవుంది. ఈయదువృష్ణి భోజాంధక సాత్వతులకు ఏదోకీడు వాటిల్లేట్టుంది. లేకుంటే యింతప్రమత్తులై ఉండరు.

కృ : (నవ్వుతాడు)

స : మీకు అన్నీ నవ్వులాటలే. ఒకప్రక్క ప్రళయం ముంచుకొనివస్తున్నా నవ్వులే.

(దూరాననుంచి అన్నయ్యా! అన్నయ్యా: అనిసాత్యకి పెద్దగా పిలుస్తూవుంటాడు)

కృ : అదుగో తమ్ముడు సాత్యకి వస్తున్నట్లున్నాడు. అనవసరంగా అతని హృదయాన్ని కలతపెట్టకు.

సా : అన్నయ్యా!

కృ : ఇటు, ఈతుంగ పట్టెవెనుక ప్రక్కనే దారివుంది. సాత్యకీ (వచ్చి సత్యభామనుచూచి ఆశ్చర్యంగా) ఆదేమి, అలా ఉన్నారేమిటి?

కృ : (నవ్వుతూ) ఏమీలేదు. మీవదినకు ఒకకల వచ్చిందట. రక్తసముద్రము పొంగి ద్వారకను ముంచివేసిందట. ఆ ప్రవాహంలోవున్న నీవూ నేను కొట్టుకొని పోయామట. ఆసంగతి ఇప్పుడే చెబుతూవుంది.

సా : అసంభవం. ద్వారకను రక్తసముద్రంలో ముంచగలిగిన వీరుడు ఇంతవరకూ పుట్టలేదు. ఇక పుట్టనూపుట్టడు. ఆకలవల్లనేనా ఇంతదిగులు పడుతున్నది?

స : నాయనా సాత్యకీ! ఎన్నడూ నోరుతెరచి అడగని నీవదిన నేడు ఒకటి కోరుతున్నది.

సా : ఏమది?

స : మీ అన్నగారిని విడిచివుండనని మాటయిస్తే చాలు. అంతకంటె నాకు కావలసినది ఏమీలేదు.

సా : అలానే మీ ఆజ్ఞ శిరసావహిస్తాను.

స : సరే అన్నగారితో పనిపడి వచ్చినట్లున్నది. లేకపోతే ఇలాటి సమయానరావు. రహస్యాలైన రాజకార్యాలేమున్నవో సరే నేనువస్తాను.
(అందెల రవళినిష్క్రమణను సూచిస్తుంది.)

సా : ఇవాళ లేచినదగ్గరనుంచి అన్నీ విచిత్రంగా ఉన్నాయి.

కృ : ఏమి విచిత్రంగా ఉన్నాయి?

సా : ఇంతకుముందు వదిన అన్నమాట విచిత్రంగా లేదూ ?

కృ : అందులో విచిత్ర మేముంది? అది ఆమెహృదయస్థితి తెలుపుతున్నది. పోతే, యింకా విచిత్రాలున్నా యంటివే ? ఏమిటి ?

సా : అసలు సంగతి మరచిపోయాను. యదువృష్టిభోజాంధక సాత్వతప్రజ యెల్ల గుబ్బటిల్లిపోతున్నది.

కృ : నేను బయలుదేరుతప్పుడు నగరమంతా ప్రశాంతముగా ఉందే.

సా : మీరు ద్వారకనుంచి కాలు బయటపెట్టి ఉంటారో లేదో గందరగోళం బయలుదేరింది.

కృ : ఏమది ?

సా : పొయ్యి మీదనుంచి అప్పుడేదించిన వంటకాలలో పురుగులు పుడుతున్నాయిట.

కృ : వింతగా ఉన్నదే ?

సా : వింతసంగతి ఎట్లున్నను ప్రజలు రెండురోజులనుంచి తిండి తిప్పలు లేక అల్లాడుతున్నారు.

కృ : వదంతులా ?

సా : కాదు అన్నయ్యా, ఈకళ్ళారా చూచాను. శతధన్వుని యింటికి వెళ్ళాను. వండి దించిన కూడు, కూరలు సెగపొగలు ఎగజిమ్ముతూనే ఉన్నాయి. ఇలా చూడకుండా పురుగులు లుకలుక లాడుతున్నాయి.

కృ : నిజమేనంటావా ?

సా : అన్నయ్యా నామాటలో కూడా నమ్మకం లేదా ? అంతేకాదు. గాలి ఎలా ఉంటుంది ?

కృ : ఎలా ఉంది ?

సా : మామూలుగా చల్లగానో, వెచ్చగానో, తెమ్మగానో, పొడిగానో, సుగంధం చిమ్ముతూనో లేక దుర్గంధం వెళ్ళగక్కుతూనో ఉంటుందా? అలా లేదు.

కృ : (విసుగుదలతో) మరెలా ఉంది !

సా : తియ్యగా ఉంది.

కృ : తియ్యగానా ?

సా : తియ్యగా ఉంది. ప్రజలు కాళ్ళు తొక్కుకుంటున్నారు. స్త్రీజనం కనులు చెమ్మగిల్లుతున్నాయి. బాలవృద్ధులు అన్నంకోసం అలమస్తున్నారు. ఈ సంగతి చెబుదామని మీకోసం నగరమంతా వెదికాను. కనిపించకపోతే యిటువచ్చాను.

కృ : నాన్నగారికి చెప్పలేదా ?

సా : చెప్పాను. ఆయన పెద్దన్నయ్యను, మిమ్మల్ని పిలుచుకు రమ్మన్నారు. పెద్దన్నయ్యగారికోసం వెదికాను. కనిపించలేదు. ఇటువచ్చాను. మీరు కనిపించారు.

కృ : విచిత్రం గానే ఉంది. మరి కర్తవ్యం ?

సా : అందుకేగా మీవద్దకు వచ్చింది.

కృ : (గొంతు దూరాన్నుంచి వినిపిస్తుంది) కృష్ణా ! ఆపద్బాంధవా. ఇవాళ దర్శనమే దుర్లభమా ?

కృ : అబ్బబ్బ ! యీ కృతవర్మతో వేగలేకుండా ఉన్నాను. ముప్పొద్దులు పెట్టే పాదాభివందనాలు చాలకనో ఏమో పెద్దలంతా పురోస్తున్నారు చూడగా చూడగా నాశత్రువులు సామాన్యులైన కూడా గూఢచారిని నియోగించి ఉంది కాని మరో విధంగా లేదు.

సా : సౌప్తిక సహాయంతో కృతవర్మ పాపం పూర్తిగా దెబ్బ తిన్నాడు. నట్లుగా పులి లాటి మనిషి నేడు మేకయి పోయాడు.

కృత : కృష్ణా ! ఎక్కడున్నావు పురంద్రీ ! నీ దర్శనం లేక యీ హృదయానికి శాంతిలేదు. మధ్యాహ్నంనుంచి నీ ముఖారవిందం చూడనోచుకోలేదు కదా ?

కృ : కృతవర్మా, కృతవర్మా యిటు యిటూ, యీ మున్నెమ్మనతుంగపట్టె వెనుక.

కృత : దారి కనిపించదే.

కృ : కుడివైపునే కాలిబాట ఉంది.

కృత : అమ్మయ్యా, బ్రతికాను. ఈపూట నీదర్శనం లభించదు కాబోలునే అని చింతిస్తున్నాను. కాని దొరికింది. కృష్ణా నమస్కారం. అబ్బాయి సాత్యకికూడా యిక్కడే ఉన్నాడే ! అనవసరంగా వచ్చి మీ యేకాం

తానికి భంగం కలిగించానే! ఎంతపొరపాటు జరిగింది. కృష్ణా క్షమించు వస్తాను.

కృ : దేవరహస్యాలేమీ లేవు. సముద్రవాయువుకని ఇక్కడ కూర్చున్నాను. సాత్యకికూడా ఇంతకుముందే వచ్చాడు. కాసేపుంటే అంతా కలసి పోవచ్చునుగదా.

కృత : మీరు మాట్లాడుకోటానికి ఇబ్బంది లేకపోతే ఇక్కడే చతికిల బడతాను.

కృ : అక్కడ కూర్చున్నావేమి కృతవర్మా? ఈ బండ చాల విశాలంగా ఉంది. ఇటువచ్చి కూర్చో.

కృత : ఇక్కడే కూర్చుంటే నీ ముఖం తనివారచూస్తూ చెప్పేదంతా విన వచ్చును.

కృ : కృతవర్మా, విశేషాలేమిటి?

కృత : సర్వాంతర్యామివైన నీకు తెలియని వేమున్నవి? పైగా అన్నలంతటి వాడు సాత్యకి. మీకు తెలియనివి నాకెలా తెలుస్తాయి?

కృ : నీవుమాత్రం సామాన్యుడవా? మైత్రికోసం ధనప్రాణాలను కూడా తృణప్రాయంగా త్యజించావు. అలాంటి వారిముందు మేమెంత?

కృత : కృష్ణా. వద్దు వద్దు. లేనిపోని యీ గొప్పతనం నాకంట గట్టకు. ఇంతవరకు చెడినది చాలు.

కృ : నిజం వినటం కష్టమైతే పోనీ, వార్తలేమన్నా ఉంటే చెప్పు.

కృత : అన్నట్లు దారుకుడు ఖిన్నుడై మీకోసం వెదుకుతున్నాడు. కనిపించాడా? దుర్వార్తలేమీ లేవుకదా?

సాత్య : అన్నయ్యా దారుకుడు వచ్చాడా?

కృ : (నెమ్మదిగా) ఆ. నీవువచ్చేముందే వెళ్ళిపోయాడు.

కృత : అనర్థకాలేమీ జరుగలేదుగదా?

సా : యదుకులానికి కీడు తలపెట్టగల సాహసులున్నారా?

కృ : కీడుతలపెట్టటమే కాదు చేసి చూపించారు.

కృత : నిజమే?

కృ : నిజమో అబద్ధమో? సుగ్రీవాది అశ్వాలు, చక్రం అపహరించారు.

కృత : అపహరించడమే. ఎవరా పౌండ్రకవాసుదేవులు ? జీవితంమీద విసుగు పుట్టినట్టుంది.

సా : నిజమేనా అన్నయ్యా ?

కృ : రేపు తలఎగిరినా సందేహిస్తూనే ఉంటావు. కృతవర్మా నీతో హృదయంవిప్పి యీ మాట చెబుతున్నాను. చెప్పటమే కాదు. నీసహాయం మనస్ఫూర్తిగా అర్థిస్తున్నాను.

కృత : నా సహాయమా (వికటంగా నవ్వుతూ) అహ్హహ్హ జగన్నాటకసూత్రధారికి అల్పాతి అల్పమానవుని సహాయమా ? బాగు, బాగు.

కృ : కృతవర్మా ! నవ్వీకీలు కాదు. నిజంగా చెబుతున్నాను.

కృత : (మళ్ళీ వికటంగా) అహ్హహ్హ.

కృ : ఎందుకు నవ్వుతావు ? వినబోయే విషయం కూడా హాస్యాస్పదంగా ఉందా ?

కృత : కృష్ణా క్షమించు. నిన్ను నవ్వగలవాణ్ణా! ఎంతమాట.

కృష్ణ: ఐతే విను. యెవరి తప్పులవల్లనైతే నేమి కురుపాండవ యుద్ధం జరిగింది. మైత్రినిబట్టి, బాంధవ్యాన్నిబట్టి, యదు, వృష్ణి, భోజాంధక, సాత్వతులు ఎవరికి తోచిన పక్షాన వారు చేరారు. యుద్ధప్రారంభముతో ధర్మాధర్మ విచక్షణ పోయింది. అన్యాయం జరిగింది. నేను ఒప్పుకుంటాను. ఆ అన్యాయానికి రోసే నీవు సౌప్తిక సంహారంలో కృపాశ్వత్థామలకు తోడ్పడ్డావు. అదంతా అయిపోయింది. గతానికి వగచి ప్రయోజనం లేదు. చనిపోయిన దుర్యోధనాదులు ఎటూ తిరిగిరారు. అలా యిప్పుడు మనలోమనం కలహాలు పెట్టుకోవడంవల్ల ప్రయోజనమేముంది? ముందు యుగాలవారు 'యాదవులకు సంస్కారంలేదు. ధర్మంలేదు. అధి[illegible] [illegible]మత్తులై [illegible] సామ్రాజ్యం అనుభవింపలేక కొట్టుకు చచ్చారంటారు... చేతులారా యీ అప్రతిష్ఠ మనం ఎందుకు కొని తెచ్చుకోవాలి ? నిజానికి మనలోమనం అసలు ఎందుకు దెబ్బలాడాలి ?

కృత : అదేం? మావారికి అంతఃకలహాలు ప్రారంభమయ్యాయా ? కృష్ణా! విచిత్రంగా ఉంది. ఆ విపరీతబుద్ధి ఎవరికిపుట్టింది సాత్యకీ ?

సా : నాకూ విచిత్రంగానే ఉంది.

కృ : ఇంతవరకు బయటికి పొక్కకపోయినా ఉపేక్షిస్తే రేపైనా రాక తప్పదు. అది అలాఉంచు. ఏకలవ్యుని బంధుమిత్రపరివారం సంగతి తెలుసుగా. మనవారంటే మండిపోతున్నారు. ఎప్పుడు అదనుచిక్కుతుందా ఎప్పుడు యాదవులనురూపుమాపుదామా అని తహతహలాడుతున్నారు. ఇదిగో యిప్పుడు వాళ్ళకు సమయం కనిపిస్తున్నది. విరుచుకుపడటానికి సిద్ధమౌతున్నారు.

సాత్య : ఏకలవ్యుని పరిమార్చినా వాళ్ళకి కాస్త సిగ్గురాలేదన్నమాట.

కృత : ద్వారకపై దండెత్తిరావటానికి నిషాదులకు గుండెలున్నాయంటే నమ్మలేను. శ్రీకృష్ణపరమాత్మ, బలభద్రుడు, సాత్యకి, ప్రద్యుమ్నుడు మొదలయిన మహాయోధులుంటే ద్వారకను జయించాలనే? మళ్ళీ దేవకీగర్భాన పుట్టాలి.

కృ : సరే నా మాటలలో యిద్దరికీ నమ్మకం లేదు. మరి రథాశ్వాలు, చక్రం ఎలాపోయాయి? పొయ్యిమీదనుంచి దించీ దించకముందు గానే కూడు కూరలలో పురుగులు యెలాపడుతున్నాయి? వాయువు ఎందుకు తిన్నగా వుంటున్నది? ఈపనులు ఎవరు చేస్తున్నారు నిషాదులు కాకపోతే? కృతవర్మ చెయ్యాలి, బలరామకృష్ణులు చెయ్యాలి, సాత్యకి చెయ్యాలి. అంతేనా? మరొకమార్గం ఉందంటావా?

కృత : నువ్వు చెబుతున్నది చాలాఘోరంగా ఉన్నది. తొందరగా మేల్కొనకపోతే ద్వారక నిర్జనంకాక తప్పదు.

కృ : అందుకనే నీసహాయం అపేక్షించింది.

కృత : నీ నిత్య దర్శనభాగ్య మొక్కటి అనుగ్రహిస్తే ఏమిచెయ్యమన్నా చేస్తాను.

కృ : యాదవజ్ఞాతికి ప్రమాదంరానున్న సమయంలో ఇలాపట్టుపట్టికూర్చుంటే ఎలా? నీవు, సాత్యకి సైన్యసమేతంగా వెళ్ళి నిషాదులకు మరొకసారి ద్వారకను గుర్తుచేసిరావాలి. అసలు ఆరాజ్యానికి నీవే రాజుగా ఉండటం నాకు ఇష్టం. నాకేకాదు. అన్నయ్యకుకూడా. మొన్న మాటల సందర్భంలో అన్నాడు. మహారాజుకూడా ఇందుకు కాదనడు. ఇది బాగాలేదా సాత్యకీ?

సా : నిషాద భూములను జయించటానికి కృతవర్మకంటె యోగ్యుడు మరెవ్వడూ లేడు.

కృత : ఇంత ఆదరాభిమానాలు చూపిస్తున్నందుకు నమస్కారం. ఇనివరకు నేను నీకు చేసిన అపకారం మనస్సులో దూరి నన్ను కలవరపెడుతున్నది. అంతేకాదు నిన్ను చూడని దినం ఘోర యుగంగా కనిపిస్తున్నది. అలాంటప్పుడు నన్ను ద్వారక విడచి ఆ మరుభూములకు పొమ్మంటే.....కృష్ణా ! క్షమించు. మరేమీ లేదు. నా పాపమే అలా పీడిస్తున్నది. నిజం చెబుతున్నాను. ముప్పూటా వచ్చి దర్శనం చేసుకొని పోతున్నానంటే హృదయశాంతికోసమే. నీవు చెప్పినది అవశ్యకర్తవ్యం! కాని యిదే అడ్డుపడుతున్నది. నీవు అగ్నిలో దూకమన్నా దూకుతాను. తలకోసి యిమ్మన్నా యిస్తాను. మరేమి చెయ్యమన్నా చేస్తాను. కాని నిన్ను విడిచిపోవాలంటే...

కృ : ఎందుకంత కష్టం ?

కృత : నా హృదయావస్థ నీకు ఎలా వ్యక్తం చేయగలను ? నిన్ను విడిచి పోవడమంటే కంస, శిశుపాల, జరాసంధాదుల త్రోవను పోవటమని పిస్తుంది. ఆ బంధమేమిటో నాకు తెలియదు. ఇలాంటి స్థితి ఎలా వచ్చిందో బోధపడదు. ఈ వైక్లబ్యం మాన్చుకోవాలని శతథా ప్రయత్నించాను. కాని లాభంలేక పోయింది. కృష్ణా! నాకు విముక్తి ఎందుకు ప్రసాదించవు ?

సా : అన్నయ్యా! కృతవర్మ పాపం వికలచిత్తుడై ఉన్నాడు.

కృ : అయితే యాదవ ప్రళయం నీకిష్టమేనా కృతవర్మా ?

కృత : స్వజన సంక్షయం ఏదుర్మార్గుడు కోరుకొంటాడు ?

కృ : పోనీ నిషాద ప్రమాదాన్ని తెల్పి ద్వారకలో సైనిక శిక్షణకు యోగ్యులైన వారనందరినీ యుద్ధ సన్నద్ధులను చేయగలవా ?

కృత : ఆపనియెంత కృష్ణా ? ద్వారక పోతుగడ్డ; కత్తిత్రిప్పని బాలుడు, యుద్ధమంటే ఉత్సాహంగని యువకుడు లేడు, ఎంతసైన్యం కావాలన్నా నిమిషంలో ఆయత్తం చేస్తాను.

కృ : సరే. ఆపనే కానీ, మళ్ళీ కనిపిస్తావు కాదూ? ద్వారక ఎంత గగ్గోలుగా ఉన్నదో ! వస్తాను.

సా : అన్నయ్యా నేనుకూడా వస్తున్నాను. (ఇద్దరూ నిష్క్రమిస్తారు.)

(సముద్రఘోష పెద్దగా వినిపించి క్రమశః సన్నగిల్లుతుంది. తరువాత ప్రశాంత సమయంలో మొదట ఒక యీల దానికిమారు మరొక యీల వినిపిస్తుంది.)

కృత : తమ్ముడూ శతధన్వా !

శతధ : నేనే అన్నయ్యా ! ఎక్కడ ?

కృత : ఇటు, ఈ ముమ్మొన తుంగపట్టె వెనుక త్వరగా రా. ఎవరికంటా పడకుండా వచ్చావుకదా ?

శతధ : అన్నయ్యా నమస్కారం. జాగ్రత్తగానే వచ్చాను.

కృత : ద్వారక వార్తలేమిటి ?

శతధ : చాలా ఉన్నాయి. మొత్తం నగరమంతా అగీలుగా ఉంది. పెద్ద చిన్న తారతమ్యంలేదు, ధర్మాధర్మ వివేకంలేదు. మీసంవచ్చిన ప్రతి మగవాడు రొమ్ము విరుచుకొని తిరుగుతున్నాడు. నడివీధిలోనే తాగి తందనాలాడుతున్నాడు. ఏ చదుకంలో చూచినా త్రాగుబోతుల కూని రాగాలే! స్త్రీజనమంతా లజ్జాభిమానాలు త్యజించి కట్టుతప్పి తిరుగుతున్నది.

కృత : ఘోరంగా ఉన్నదే! మహారాజు వసుదేవుడూరకున్నాడా ? బలరామకృష్ణులు చేతకాని వాళ్ళయి చూస్తున్నారా ?

శతధ : లేదు. మహారాజు నగరమంతా చండశాసనం ప్రకటించాడు. ద్వారక నగరసీమలలో మధువు త్రాగినా, శరీరస్పృహ తప్పిఉన్నా కనీసం మాటలలో ఏమాత్రం తడబాటు కనిపించినా, నిశిత శూలారోపణకు పాత్రులౌతారని ప్రకటించాడు. ఇదంతా మాయలమారి కృష్ణుని పనేనని యదువృష్ణి భోజాంధక సాత్వత కుమారులంతా అతనిమీద కత్తులు నూరుతున్నారు.

కృత : భోజాంధకులుకూడా త్రాగుబోతులయ్యారా ?

శతధ : యదువృష్ణి కుమారులనుచూచి భోజాంధక సాత్వతులుకూడా మొదలుపెట్టారు. వారిలో యీ దుర్వ్యసనం వ్యాపించకుండా చేయుటానికి శతవిధాల ప్రయత్నించాను. కాని ఆగలేదు. మహామారిలాగ వ్యాపించింది. చెలిమినో బలిమినో ఆకట్టుదామన్నా వీలుగాలేదు. దీనికి

రెండే మంత్రాలు. ఒకటి వివేచన. అది చాలా కాలం క్రితమే నశించింది. పోతే అధికారం. అది కృష్ణాయత్తం.

కృత : అయితే యీ మనవంశాలకు వినాశం తప్పదన్న మాట.

శతధ : అదేమి అన్నయ్యా అలా అంటున్నావు ? ఈయన వృష్ణివంశాల మీద అంతజాలిదేనికి? వీళ్ళు అధికారోన్మత్తులై చేయని దుండగంలేదే! భోజాంధకులను గడ్డికరిపించారే! ఈనాటికికూడా అవమానిస్తున్నారే! బలవంతులైన నారాయణ గోపాలునందరినీ రేపెన్నడైనా తిరుగబడతారన్న కోపంతో కౌరవపక్షాన చేర్పించి యీ మాయలమారి కృష్ణుడు ఊచకోత కోయించాడే! అన్నయ్యా! అలాంటి యీ యాదవవార్ష్ణేయుల మీదనా మన కోపం? అందులో ఈ కృష్ణునిమీదనా ?

కృత : నిజమే తమ్ముడూ. అధికారజిగీషువై పాండవులను చేరదీసి నెయ్యము వియ్యము నెరపాడు. కావలెనని కురుపాండవయుద్ధం కల్పించాడు. దేశాన్నంతా నిర్వీర్యం చేసివేశాడు. రణధర్మంతప్పి దుర్యోధనాదుల నందరినీ చంపించాడు. నూరుమంది కొడుకులను కన్న గాంధారీ ధృతరాష్ట్రులను దిక్కులేని పక్షులను చేసివేశాడు, ఈనాడు పాండవులు కేవలం కృష్ణుని చేతిలో కీలుబొమ్మలు.

శతధ : అంతేకాదు అన్నయ్యా! ఈమధ్య జరుగుతున్న సంగతులు తెలియలేదు కాబోలు. చచ్చిన తననూర్గురుకొడుకులకు తర్పణం విడుద్దామన్నా ధృతరాష్ట్రునకు పాండవులు, ముఖ్యంగా ఆ భీముడు పడనీయటంలేదుట. ఆఖరుకు ఆ వృద్ధదంపతులు పట్టెడు మెతుకులకుగూడా నోచుకోవటం లేదట. ఎప్పుడూ సూటీపోటీలేనట.

కృత : ఎంతగతి పట్టింది? సార్వభౌముని తండ్రి పట్టెడు మెతుకులకు నోచుకోలేదా? వీరమరణంపొందిన పుత్రులకు అన్ని నీళ్ళు వదలటానికిగూడా గతిలేకపోయెనా? దారుణం! దారుణం !!

శతధ : మొన్న హస్తినకు వెళ్ళివచ్చాను. గాంధారి కనిపించింది.

కృత : ఏమన్నది ?

శత : ఏమన్నది? ఏమీలేదు. డగ్గుత్తికతో 'మీ అన్నయ్యను అడిగినానని చెప్పునాయనా' అన్నది. అంతే మరేమీ చెప్పలేదు.

కృత : వట్టి కృతఘ్నుణ్ని.

శత : అదేమి అన్నయ్యా?

కృత : ఏమీ లేదు. సౌప్తిక సంహారానికి బయలుదేరేముందు అశ్వత్థామ నేను గాంధారీదేవిని సందర్శించాము. అతడు నిష్పాండవం చేస్తానని శపథం చేశాడు. నేను యీ భరతవర్షాన్ని నిర్యాదవం చేస్తానన్నాను. అశ్వత్థామ చాలవరకు తన ప్రతిజ్ఞ నెరవేర్చుకున్నాడు. పోతే నా ప్రతిజ్ఞ నేను మాత్రము మిగిలాము. నా ప్రతిజ్ఞను పురస్కరించుకొనే గాంధారి కృష్ణుణ్ని శపించింది. ఇంతవరకూ ఆ ప్రతిజ్ఞ అలాగే ఉంది. అదే ఆ మహాతల్లి తిరిగి జ్ఞాపకం చేస్తున్నది.

శత : అలాగా? ఇంకా సంకోచం దేనికి? అన్నయ్యా! నీవు సరేనంటే చాలు. నీ ప్రతిజ్ఞ మూడురోజుల్లో నెరవేరుతుంది.

కృత : ఇది బాహుబలంతో జరిగేది కాదు. బలరామకృష్ణులముందు ముఖ్యముగా కృష్ణునిముందు నీ యాటలు సాగవు. అతడు దూరదర్శి, కార్యచతురుడు. కాకపోతే ఆవులను కాచుకొనే ఒక సాధారణవ్యక్తి యీ మహాఖండాన్ని గుప్పిట బిగించి ఎలా ఏలుతున్నాడు?

శత : అయితే మన మంత్రమంతా కృష్ణునికి తెలుసునంటావా ?

కృత : ఎప్పుడో పసికట్టాడు. వేయికళ్ళతో చూస్తున్నాడు.

శత : నిజమేనా? హృదయాంతరాంతరాలు గూడా పెకలించి తీయగల దట్టుందే !

కృత : నిషాద రాష్ట్రాధిపత్యమిచ్చి నన్ను ద్వారకనుంచి పంపివేయటానికి ప్రయత్నించాడు. నేనందుకు అంగీకరించలేదు.

శత : అలాగా. నిరాకరిస్తే ఎలా వూరుకున్నాడు ?

కృత : గత్యంతరం లేక? నన్ను తాకితే భోజకులమంతా కత్తులు దూస్తుందని అతనికి తెలుసు.

శత : అన్నయ్యా, ఇలాంటి అవకాశాలున్నప్పుడు పోగొట్టుకోవటం దేనికి?

కృత : మనస్సు ఎటూ తెగకుండా వచ్చింది. యదువృష్ణి, భోజాంధక సాత్వతులు ఎంత కాదనుకొన్నా సన్నిహితబంధువులు. చచ్చిన దుర్యోధనాదులు ఎటూ తిరిగిరారు. కేవలం ప్రతిజ్ఞకోసమని బంధుమిత్ర పరివారకోటిని సంహరించుకోవటమా? కృతఘ్నుడను కావటమా? అటు కృష్ణుడుకూడా ఎన్ని అన్యాయాలు చేసినా, జాతికి మేలు చేశాడు.

అద్వితీయమేధావి, తత్త్వవేత్త. ఘటనా ఘటన సమర్థుడు. అలాంటివాని కగ్గుతల పెట్టి జాతిద్రోహానికి పూనుకోవటమా? కాని మరొకప్రక్క మిత్రధర్మము, ధర్మపక్షపాతము, ఆత్మగౌరవము నిరంతరము పీడిస్తున్నాయి. ఎటూ తోచకుండా ఉన్నది.

శత : లేదు అన్నయ్యా. కృష్ణుడు సంపాదించి పెట్టిన అపూర్వగౌరవ ప్రతిపత్తికి యాదవవార్ష్ణేయులు తగరు. ఏమాత్రం తగరు అలాంటి గౌరవప్రతిపత్తులు కాపాడుకోవాలంటే వారిలో ఉదాత్త సంస్కారం, విజ్ఞానం కావాలి. ఆ రెండూ లేవు. జాతికంతకూ అలాంటిసంస్కారం విజ్ఞానం కలిగించటానికి కృష్ణుడుఎన్నడూ ప్రయత్నించలేదు. అదే అతనికి ముప్పు తెచ్చింది. అదే యాదవాదుల నాశనానికి కారణమౌతున్నది. అలాంటప్పుడు మాటచెల్లించుకోలేని వ్యర్థుడని నీవు ఎందు కనిపించుకోవాలి? (కెవ్వుమని పక్షి తుంగపట్టెలో పడిపోతుంది.)

కృత : ఏమిటిది ?

శత : పక్షి. విచిత్రంగా ఉంది, అన్నయ్యా. ఎక్కడా గాయాలులేవు. ఇప్పుడేకదా అరచింది. అప్పుడే దానికి ప్రాణాలుకూడా పోయాయి !

కృత : కారణ మేమై ఉంటుంది ?

శత : ఏమీ కనిపించటంలేదు. ఈ ముమ్మొన తుంగ తప్ప మరొకటిలేదే ?

కృత : ఈ ముమ్మొనతుంగ విషమయం కాదుగదా ?

శత : అన్నయ్యా, విషం, విషం, ఈ తుంగంతా విషమే. పురుగును పట్టుకొని తుంగమీద వేశాను. చచ్చిపడ్డది.

కృత : అయితే కృష్ణుడు చెప్పినదంతా నిజమై ఉంటుంది.

శత : ఏమి చెప్పాడు ?

కృత : నిషాదులు మనలను నాశనం చేయటానికి ప్రయత్నిస్తున్నారని. ఇది వారిపనే. లేకపోతే, ఇలాంటితుంగ ఇక్కడికి ఎలా వస్తుంది ?

శత : ఆ. ఇది విషమయమని కృష్ణునికి తెలుసునంటావా ?

కృత : తెలుసునని గట్టిగా చెప్పటానికి వీలులేదు ! ఎవరైనా చూస్తే అనుమానిస్తారు. పోదాంపద. నీవుమాత్రం జాగ్రత్తగా ఉండు.

౨

(సముద్రఘోష పెద్దగా వినిపించి క్రమశః సన్నగిల్లుతుంది.)

కృ : అన్నయ్యా! అన్నయ్యా! లేడు. ఈ రెండు రోజులనుంచీ కనిపించడం లేదు. విచిత్రంగా ఉంది. బలభద్రుడు ఎక్కడకు పోయినట్లు? ఒక్క క్షణంకూడా నన్ను విడిచి ఉండేవాడు కాడు. నాతో చెప్పకుండా ఏపని చేసేవాడు కాడు. దారుకా! నీవటు తూర్పునఉన్న చెట్లతోపులో చూచిరా. సత్యా నీవటు పడమర దిక్కుకు పోయిరా, తమ్ముడూ సాత్యకీ, నీవటుపోయి చూచిరా.

సా : అన్నయ్యా!

కృ : ఆ యిద్దరు పోతూఉంటే నీవలా నుంచున్నావేం?

సా : వదినకు మాటయిచ్చానుగదా! నీ వెంటనే వస్తాను అన్నయ్యా.

కృ : అన్నీ కలిసివచ్చాయిలే రా.

సా : కంగారు పడుతున్నట్లున్నదే!

కృ : పెద్దన్నయ్యకు నిజంగా కోపం వచ్చినట్లుంది. లేకపోతే యిలా చేసి ఉండేవాడే కాదు.

సా : మనవల్ల తప్పు జరగలేదుగదా?

కృ : చాలా పొరపాటు జరిగింది. ఆ యనతో సంప్రదించకుండానే ఆతురత కొద్దీ దారుకుద్వారా చీటీ పంపించి శాసనం చేయించాను. అది ఆయనకు కోపకారణమై ఉంటుంది.

సా : అన్నయ్యా, అన్నయ్యా అటు చూడు. ఆ చెట్టుక్రింద పండుకొన్న దెవరు? పెద్దన్నయ్య కాదుకదా!

కృ : అది తాలంకుడే సందేహంలేదు. ఆ మహావిగ్రహం బలభద్రునిదే! ఆ ఒడ్డు పొడుపులు మరొకనికి దుర్లభం. హంసతూలికాతల్పం వదలి వచ్చి యీ మారుమూల కఠిన నేలమీద పండుకున్నాడు. నీవిక్కడే ఉండు. అన్నను పిల్చుకొస్తాను.

బల : ఎవరది? కాళ్ళు పిసుకుతున్నారు దేనికి? నేనివ్వ గలిగింది ఏమీలేదే. అధర్మం కళ్ళముందు జరుగుతూ వుంటే చూస్తూ ఊరుకున్న మహాపాపిని. లేదు బాబూ, నావల్ల యీషత్ప్రయోజనం కూడా ఉండదు.

కృ : అన్నయ్యా. నేనే అన్నయ్యా. ఇటు చూడు.

బల : ఎవరు కృష్ణా నీవా ? ద్వారక ఏమైనది ? యిలా వచ్చావు ?

కృ : నీవులేని ద్వారక ఎవరికి కావాలి అన్నయ్యా ?

బల : ఓహోహో. కృష్ణునకు రాజ్యకాంక్ష లేదు — పులికి మేకమీద అభిలాష లేదు.

కృ : అన్నీ తెలిసిన మీరే అలా అంటే నేనేమి చేసేది ?

బల : రాజ్యం.

కృ : మీతో చెప్పకుండా, సంప్రదించకుండా మద్యపాన నిషేధశాసనం చెయ్యటంతప్పే. ఒప్పుకుంటాను, కాని యదువృష్ణిభోజాంధక సాత్వతులలో త్రాగుబోతుతనం ఎక్కువై దురాగతాలు ప్రబలుతూ వుంటే, కళ్లముందే జాతిజాతి అంతా ధ్వంసమై పోతూవుంటే, చూడలేక శాసనం చేయించాను. త్వరలో మీతో మనవి చేయలేక పోయాను. మనవి చేయకపోవటం తప్పే. ఒప్పుకుంటాను.

బల : నేనుమాత్రం చేసినదేమున్నది ? రాజాజ్ఞ ధిక్కరించలేక పట్టణం వెలుపల కొచ్చాను. ఆజ్ఞాధిక్కారం చేయక పోవటం తప్పేనా?

కృ : మీరలా అంటే నేనేమి చెప్పేది?

బల : నీకు తెలియనిదేమున్నది కృష్ణా ? మొదటినుంచి అంతో యింతో మైరేయం అలవాటైపోయిన సంగతి నీకు తెలియనిది కాదు. ఇటీవల అప్రదైన సుయోధను దుర్మరణంచూచి, ప్రజలిన అధర్మాన్నిచూచి, తమ్మునిమీద మమకారం స్మరించి, మనస్సులో బయలుదేరిన దుర్భర తాపాన్ని భరించలేక, ఆదురభ్యాసం ఎక్కువైపోయింది. అదే తగనిపని అనుకొంటూవుంటే, రాజధిక్కారమెలా చేసేది ? అంచుకని యిలా వచ్చాను. యిక్కడకూడా నన్నుండనివ్వరా యేమిటి ?

కృ : అన్నయ్యా, నీకు నేను చెప్పదగినంత వాడను కాను. నువ్విలా నగరం వెలుపలకు వచ్చేశావన్న సంగతి ప్రజలకు తెలిసిందంటే ద్వారకలో ఒక్క పురుగుండదు. అంతా సముద్రతీరానికిచేరి త్రాగుడు మొదలెడతారు. ఇదివరకే యదువృష్ణులకు, భోజాంధకులకు అంతఃకలహాలున్న సంగతి తెలియనిది కాదు. త్రాగినమీదట ఏమిపుట్టి మునుగుతుందో ఎవరు చెప్పగలరు ?

బల : ఇంతకూ నన్ను ఇక్కడకూడా ఉండవద్దంటావు. అంతేనా ? ఈ మాత్రానికి ఇంతదూరం వచ్చావా? కాకిచేత కబురంపితే ద్వారకాధిపతి కురుసామ్రాజ్యాధిపతి తన రాజ్యంలో ఎక్కడా త్రాగగూడదని శాసనం వేసి వేస్తారుకదా? నీకెందుకు ఇంతశ్రమ ? కృష్ణా ఇటుచూడు నాబ్రతుకేదో నేను బ్రతకటానికికూడా వీలులేదంటావా ?

కృ : అలా ఎవరన్నారు ?

బల : మరి నీవంటున్న దేమిటి ?

కృ : ఏమీలేదు. ద్వారకకు పోదాం రమ్మంటున్నాను. లెండి. లెండి. నాన్నగారుకూడా మీకోసమని పడివస్తున్నారు.

వసు : నాయనా బలభద్ర! ఇక్కడే ఉన్నావని సాత్యకిచెప్పి వెళ్ళాడే. ఎక్కడరా నాయనా ?

కృ : ఇక్కడే నాన్నగారు, ఈ చెట్టుక్రిందనే.

వసు : నాయనా బలభద్రా, మమ్మల్నందర్నీ వదలిపెట్టి ఇక్కడకు వచ్చి కూర్చున్నావా ?

కృ : అదే అంటున్నాను. ద్వారకకు రమ్మనమని బ్రతిమాలుతున్నాను. అన్నయ్య ససేమిరా అంటున్నాడు. మీరైనా చెప్పండి.

వసు : నాయనా, బలభద్ర ! నీకు నామీదేనా కోపం? అసలు నాకెందుకు వచ్చిన రాచరికం. రామా, కృష్ణా అనుకోనవలసిన యీ ముసలితనంలో నాకెందుకు అధికారం ? లేక లేక మీరు కలిగినందుకు, మా చెర తప్పించినందుకు ఎంతో సంతోషించాను. కొడుకులు ముగ్గురు పెద్దవాళ్ళై ప్రయోజకులై మహారాజ్య సంపాదకులై పేరు ప్రతిష్ఠలు సంపాదిస్తున్నారంటే మా జన్మలు తరించిన వనుకొన్నాను. లోకోత్తర పురుషులై మీరిద్దరుండగా శతవృద్ధునైన నాకెందుకు రాజ్యం ? మతిలేని వాళ్ళు రాజ్యాధికారంవహిస్తే ఇటువంటిఅవకతవకలే జరుగుతాయి. నాయనా, బలభద్ర ! నేను తపస్సుకు పోతున్నాను. రాజ్యం మీరా యిష్టం. నీ తమ్ముడు, నీవు, ఎలా చేసుకున్నా సరే. సర్వం తెలిసినవాళ్ళకు నేను చెప్పవలసిన దేమున్నది? నాయనలారా వస్తాను.

కృ : అన్నయ్యా, అన్నయ్యా నాన్నగారు పోతున్నారు.

బల : నన్నేమి చేయమంటావు? ఇంతవరకు నేను ఆయనను సింహాసనం ఎక్కించిందీ లేదు. ఇప్పుడు దింపిందీ లేదు. వెనకలేని నడమంత్రపు పెత్తనం ఇప్పుడు నాకెక్కడనుంచి వచ్చింది?

కృ : నాన్నగారు రాజ్యం మీకప్పగించారు.

బల : ఇందులో నాకేమీ సంబంధం లేదు.

(రొజుకుంటూ వచ్చి దారుకుడు)

దారు : కృష్ణా, కృష్ణా కొంప మునుగుతోంది. కొంప మునుగుతోంది. పుర్రెలు రాలిపోతున్నాయి. రక్తం ఏరులై ప్రవహిస్తోంది.

కృ : ఏమిటేమిటి దారుకా?

దారు : ఇంకేముంది కృష్ణా! యాదవ వార్ష్ణేయ లోకప్రముఖులు, భోజాంధక సాత్వత లోకప్రముఖులు చేరి నరుకు కొంటున్నారు.

కృ : ఎందుకు? ఆ విపరీత బుద్ధి ఎందుకు పుట్టింది? ఎవరికి పుట్టింది?

దా : ద్వారకనుంచి అంతా కల్లుకావళ్ళతో సముద్రపు ఒడ్డుకు చేరి తప్ప తాగారు. ఆ మైకంలో గదసాంబులు సౌప్తిక సంహారాన్ని తడవి కృతవర్మను ఎత్తిపొడిచారు. కృతవర్మ తమ్ముడైన శతధన్వుడు నిన్ను, సాత్యకిని సూటీపోటీ మాటలన్నాడు. దానితో కడుపుమండి కూర్చుని ఉన్న కృతవర్మను గదసాంబులు నరికివేశారు. ఇంకేముంది? అక్కడ ఉన్న వారంతా రెండుపాయలై యుద్ధం చేస్తున్నారు. భోజులు ముమ్మొన పోచలుపట్టి కొడుతూ ఉంటే యాదవ వార్ష్ణేయులు విలావిలా తన్నుకొని చచ్చిపోతున్నారు. కృష్ణా, కృష్ణా గదసాంబులు ప్రద్యుమ్నుడు అంతరించారు. సాత్యకికూడ పడిపోయాడు.

కృ : సాత్యకి చనిపోయాడా? ఇంతవరకు ఈ ప్రాంతంలోనే ఉన్నాడే!

దా : ఎప్పుడువచ్చాడో తెలియదు. సాత్యకిచావు నా కళ్ళారా చూచాను. లాభంలేదు. త్వరగాపోవాలి కృష్ణా.

కృ : అన్నయ్య ఇక్కడే ఉండు. ఇప్పుడే వస్తాను. దారుకా ఎటుపోవాలి?

దారు : ఇటు ఇటు. (సముద్రఘోష మెల్లగా వినిపిస్తుంది)

కృ : ఇక లాభంలేదు. దారుకా నీవు త్వరగా హస్తినకు వెళ్ళి అర్జునునకు యీసంగతంతా చెప్పి తీసుకొనిరా. వారం రోజులకంటే ఈ ద్వారక నిలవదు. సముద్రగర్భంలో కలిసిపోక తప్పదు. ఆ ప్రమాదం రాక

ముందే స్త్రీ, బాల, వృద్ధజనాన్ని హస్తినకు తీసుకొని వెళ్ళమని అర్జునుడికి చెప్పు పో. త్వరగా పో.

౩

(సముద్రఘోష పెద్దగా బయలుదేరి క్రమశః సన్నగిల్లుతుంది. అందెల రవళి వినిపిస్తుంది.)

సత్య : అయ్యయ్యో, ఎంతఘోరం! ఎంతఘోరం! కన్నులముందే ఈ అప్రతిమానధనుర్ధరులు, యీ లోకోత్తరులు అంతరించారు. ప్రళయరుద్రునికైనా భీరముద్రవైచి పంపగలిగిన మహావీరులంతా మ్రగ్గిపోయారు. ద్వారక అంతా మహానది ప్రవాహ విప్లవితమైన నిమ్నభూమి అయిపోయింది. ఇంకేమి ద్వారక వట్టిసుద్రవాటిక. స్త్రీబాలబాలికా వృద్ధుల ఆక్రందనంతో ఆకాశం దద్దరిల్లి పోతున్నది. కృష్ణా కృష్ణా. యీ పుణ్యభూమికి ఎలాంటిగతి పట్టింది! ఆర్తులు అనాథులైన స్త్రీ బాల వృద్ధులకు గతి ఎవ్వరు? పుత్రశోక ఘూర్ణితచిత్తుడవై ఒక్క మగపురుషుకూడా మిగలకుండా చేశావా? కృష్ణాకృష్ణా! సర్వాగమవేదివే. అంతశ్శత్రువులకు లొంగి ఆత్మీయజాతి సంక్షయానికే విజృంభించావా? చూస్తూ చూస్తూ మృత్యుదేవతకు విజయం సమకూర్చావా? మొదటినుంచీ అనుమానిస్తూనే ఉన్నాను. యాదవప్రళయం వస్తుందని శంకించాను. కృష్ణా నీతోచెప్పానుగదా. రాజలోకంతో బొమ్మలాట లాడిన నీకుదీన్ని మార్చడానికి సాధ్యం కాక పోదనుకున్నాను. కాని ఇలాజరుగుతుందని అనుకోలేదు. మీ అన్నగారైనా ఉంటే యింతప్రమాదం జరగకపోయేదేమో? ఏడీ ఆమహాత్ముడు? నీవూ ఆయనకోసమే వెదుకుతున్నావా? చల్లగా కాలికి తగిలిందేమిటి! అయ్యయ్యో ఎంతఅపచారం! బలభద్రులు బలభద్రులు. నిద్రపోతున్నారా? నోటివెంట ఆనురగేమిటి? నొసట ఆకాటేమిటి? మహానాగం, మహానాగం, కాటందుకొని పోతున్నది. కృష్ణా కృష్ణా........

(పెద్దగా బయలుదేరిన సముద్రఘోష క్రమశః సన్నగిల్లుతుంది. లోకమంతా కరిగిపోయేటట్టుగా కరుణరసం వెల్లివిరిస్తూ కాసేపు మురళిమ్రోగి ఆగిపోతుంది.)

కృ : రాజుల కిరీటాలతో బంతులాడాను. తిమ్మిని బమ్మిని, బమ్మిని తిమ్మిని చేశాను. ఈ నాటకమంతా ఎందుకాడాను? ఏమి జరిగింది? దసనిష్పత్తియైనా జరిగిందా? ఎవరైనా మిగిలి తేరగా చెప్పటానికి? పాపం ఆ అర్జునుడు ఆ కురుక్షేత్రసంగ్రామ ప్రారంభంలోనే మొత్తుకున్నాడు. ఈ మహాకర్మక్షేత్రం శ్మశానవాటిక అయిపోతుందన్నాడు. జాతి సాంకర్యం, ధర్మచ్యుతి, కర్మహాని జరుగుతుందని భయపడ్డాడు. అంతా జరిగింది. ఈ యాదవప్రళయం జరుగుతుందని ముందుగానే గ్రహించాను. కాని లాభమేముంది? చేసిన ప్రయత్నాలన్నీ వమ్మైపోయాయి. ఎందుకిలా జరిగింది? (బర్ న ధ్వని చేస్తూవచ్చి విషదిగ్ధమైన బాణం అంగుష్ఠాన నాటుకుంది) ఇస్. అబ్బబ్బ. ఎక్కడిదీ అస్త్రం? ప్రాణాలను తోడేస్తోంది. ఎవరదీ, నిషాదుడా? పిరికిపంద పారిపోతున్నాడు. అబ్బా. బాధ...దుర్భరం, దుర్భరం. గొంతులో ఇన్ని నీళ్ళు పోసే వాళ్ళుకూడా లేరుకదా? ఎంత దిక్కుమాలిన చావు! కళ్ళు తిరిగిపోతున్నాయి. నాలుకలాగుకొనిపోతున్నది. అమ్మ విషదిగ్ధం కాబోలు. ఇప్పుడు అంగలార్చి ప్రయోజనమేముంది? కేవల అధికారోన్మత్తునకు ఇంతకన్నా ఉత్తమ సత్కారమేముంది? ఇస్.

(అందెలరవళి క్రమశః పెద్దదవుతుంది.)

సత్య : కృష్ణా, కృష్ణా పోయావా? అన్యాయం. కృష్ణా, ద్వారకానగర అంతఃపురాంగనల గతిఏమి? నీచాతినీచులైన నిషాదులకు అప్పగించి పోయావా? అలా ఎన్నటికీ వీలులేదు. నీ వెంటనే వస్తున్నా. ఖడ్గపుత్రా దారిచూపవూ? (పడిపోయిన చప్పుడు)

దానధార

పాత్రలు:

బలిచక్రవర్తి	తార్క్ష్యుడు
భార్గవుడు	కంచుకి
విప్రచిత్తి	బ్రాహ్మణులు
వామనుడు	వింధ్యావళి

వెన్నెల. దూరాన నదీప్రవాహ ధ్వని. వాయువు అనుకూలంగా వున్నప్పుడు వినిస్తుంది. అనుకూలంగా లేనప్పుడు వినిపించదు. ఇలకోళ్ళు చప్పుళ్ళు. అప్పుడప్పుడు గూళ్ళల్లో మేలుకొన్న పక్షుల అరుపులు. నిశాసమయ ప్రశాంతతను చాటుతుంటై.

రాజసౌధం, యామాలు తెలుపుతూ రెండుసార్లు గంట మ్రోగుతుంది. దూరంలో గస్తీవాళ్ళహెచ్చరికలు వినిపిస్తుంటాయి. బలి ఒకశయ్యపై నిద్రపట్టక పొర్లుతూ, మెల్లగా అవలిస్తుంటాడు. రెండో మంచంపై వింధ్యావళి గాఢనిద్రలోవుండి పలవరిస్తూ భయకంపిత అవుతుంది,

కేకలు, నవ్వులు, చప్పట్లు నారాయణస్తవాలు విపరీతంగా వినిపిస్తుంటాయి. తండోపతండాలుగా జనం నడుస్తున్న చప్పుడు. వామనుడు వకచేత గొడుగు, మరొకచేత కమండలువు, ఆచంకనే భిక్షాపాత్ర తగిలించుకొని, కాళ్ళకు తొడిగిన పావుకోళ్ళు, పైచప్పుళ్ళను మించి టకటక మంటూ వుండగా నడుస్తూ వుంటాడు.

విప్రచిత్తి : భార్గవ గురుదేవులకు నమస్కారం.

భార్గవ : (ఉలిక్కిపడి అటుచూడకుండానే) ఎవరది ?

విప్ర : నేను.

భార్గ : (నిర్వేదంగా) నేను. ఈ ప్రపంచమంతా నేను. నేను లేకపోతే ఈ ప్రపంచమే లేదు.

విప్ర : (జంకుతూ జంకుతూ) నేను గురూ, ప్రియశిష్యుణ్ని.

భార్గ : ప్రపంచమంతా నాశిష్యులే! అంతా ప్రియశిష్యులే.

విప్ర : విప్రచిత్తినిగురూ !

భార్గ : మతిపోయిన యీ ముసలితో ఎవరికీ పనిలేదే, ఐనా యీ అసామకుడు ఈఅర్ధరాత్రాన ఇక్కడ ఉంటాడని తెలుసుకోవలసిన అవసరం ఎవరికి కలిగినదబ్బా !

విప్ర : (భయపడుతూ) తమకోసం నగరమంతా గాలించాను. ఎక్కడా కనిపించలేదు. దీర్ఘాలోచనలో ఉన్నప్పుడు తమరీ నదీప్రాంతానికి వస్తారని జ్ఞప్తికివచ్చింది. వెంటనే ఇటు బయల్దేరాను. సరిగా అనుకొన్నట్టు ఇక్కడే వున్నారు.

భార్గ : ఎవరిది, పురాతనస్మృతి పరంపర కదలిస్తున్నారు. ఆఁ విప్రచిత్తి, విప్రచిత్తి, విప్రచిత్తి ! !

విప్ర : అవును గురూ !

భార్గ : (ఆప్యాయనంగా) విప్రచిత్తివికదూ! రానాయనా దగ్గరకురా. ఎన్నేళ్ళయినదోయీ చూచి! ఏదీ ఇటుచూడు, ఎంత మారిపోయావు? ధనుర్వ్యాపారంతో రణక్రీడతో కాయలు కాచిన నీమూపు నీ చేతులు ఇంతగా మారిపోయాయే ?

విప్ర : ఎంతకాలమైనది యుద్ధంచేసి. అసలు యుద్ధావశ్యకత లేనప్పుడు శరీరంతోపాటు మనస్సుకూడా మారిపోయింది, మీకు తెలియంది ఏముంది ?

భార్గ : ఇంతకాలం కనిపించలేదేమి ? ఎక్కడున్నావు ? నిన్ను పంపిన సంగతి ఏంచేశావు? సమ్రాట్టు మరొకపనికి నియోగించాడా ?

విప్ర : లేదుగురూ ! మీఆజ్ఞ శిరసావహించే అన్వేషణకు వెళ్ళాను. ఆ వెళ్ళటం వెళ్ళటం ఇప్పుడే తిరిగివస్తున్నాను.

భార్గ : (ఆశ్చర్యంగా) ఇప్పుడేనా రావటం ?

విప్ర: అవును. మీఅనుజ్ఞవడసి నాడుబలిచక్రవర్తి అమరావతి ముట్టడించాడు. పిరికి పందయైన ఇంద్రుడు ఎదుర్కొనలేక పారిపోయాడు. అతనిజాడ తెలుసుకోవలసిందని పంపించారు. ఇంతకాలం అతనికోసం వెదుకుతూనే వచ్చాను—కాని.

భార్గ : కనిపించలేదు —అంతేగా ? ఆమాట చెప్పటానికే ఇంతలెక్క వచ్చావన్నమాట ?

విప్ర : (వణకుతూ) క్షమించాలి. ఇన్నేండ్లనుంచీ ఎండనకా వానసకా ఆలనకా బిడ్డనకా మూడులోకాలు తిరుగుతూనేవున్నాను వెళ్ళిన చోట నిలువలేదు నిలిచినచోట కుదురులేదు. కుడిచినచోట పంద లేదు. కాళ్ళు బలపాలు కట్టేటట్టు తిరిగాను. స్వర్గధామం తిరగేశాను.

బ్రాహ్మణ వాటికలు పరిశోధించాను. అరణ్యాలంతా ఆరాతీశాను. ఆశ్రమవాటికలు అన్వేషించాను. పూవు పూవు రేకు రేకు అణువు అణువు గాలించాను కాని—,

భార్గ : నీ కళ్ళల్లో ఇంద్రుడు చక్కగా దుమ్ముకొట్టాడు—అనుకొంటూనే వున్నాను. అనుకున్నంతా జరగబోతున్నది.

విప్ర : ఏమి జరగబోతున్న దంటారు ?

భార్గ : త్వరలోనే చూస్తావుగా. నా నోటిమీదుగా చెప్పటం దేనికి ?

విప్ర : గురువుల శుభదృష్టి మాపై ప్రసరిస్తున్నంతవరకూ రక్షోలోకానికి వచ్చిన భయమేమీ లేదు.

భార్గ : శుభదృష్టి ప్రసరిస్తున్నంత కాలం ప్రమాదం లేదు !

విప్ర : ఔను — మమ్మాటికీ ప్రమాదం లేదు. ఏమిటి ఆలోచిస్తున్నట్టున్నారు ?

భార్గ : ఏమీ లేదు—సరే కాని—లోకాలెలా ఉన్నవి ?

విప్ర : ప్రశాంతంగా ఉన్నాయి. అంతా త్రిభువనాధీశ్వరులైన బలిని ప్రశంసించేవారే !

భార్గ : అవి వినుతుల వర్ణనం —

విప్ర : లోకాలన్నీ అట్టే ఘోషిస్తున్నవి.

భార్గ : లోకాల సంగతి అలావుంచు — నీ కెలా ఉన్నాయి ?

విప్ర : ఇంక ఎలా ఉన్నాయంటారు ?

భార్గ : సందేహించకు. ఎలా కనిపిస్తున్నదో చెప్పు.

విప్ర : మరొకవిధంగా కనిపించటం లేదే !

భార్గ : విప్రచిత్తీ, ఇటుచూడు. బలి అభ్యుదయం నీ అభ్యుదయమేనా ?

విప్ర : అవును గురూ !

భార్గ : అయితే ఇచ్చకాలమాటలు అలావుంచి, నిజం చెప్పు !

విప్ర : లోకాలన్నీ అచ్చంగా......

భార్గ : ఎలావున్నాయి ? సందేహించకు.

విప్ర : దేవేంద్రుడు ఏలుతున్నట్లుగా ఉన్నాయి !

భార్గ : అంతేగాని తేడా లేదంటావు.

విప్ర : నిజం చెప్పాలంటే అంతే.

భార్గ : అయితే మనం నానావస్థలుపడి విశ్వజిద్యాగం చేయించటం, అమరావతిపై బడటం, లక్షలాదిగా దితిసంతానం బలిపెట్టి రక్తవాహినులు ప్రవహింపజేసి విజయం సంపాదించటం, తిరిగి ఇంద్రత్వం నెలకొల్పటానికేనా ? ఈ వ్యయప్రయాస దేనికి ? ఈ భీభత్సం ఈ అల్లకల్లోలం ఎందుకు జరగాలి ?

విప్ర : బలి ఇంద్రునివంటి స్వార్థపరుడు కాడు. అతనిహృదయం కాకలకు కరగని బంగారం !

భార్గ : ఎవరు కాదన్నారు ? అతని గుణాలు నాకు తెలియనివా ?

విప్ర : గురువుల హృదయం అర్థంకావటంలేదు.

భార్గ : (కోపం) కేవలం అధికారంకోసం బలికూర్చోలేదు. కీర్తికండూతి కూడా అతనికిలేదు. అందువల్లనే కుడిభుజాలై మీవంటివాళ్ళు పని చేయటం, నావంటివాడు చేతనైనసహాయం చేయుటం జరుగుతున్నది. అసలు ఇంద్రుని పదవీచ్యుతునిచేసి మనం స్వర్గం ఎందుకు ఆక్రమించవలసి వచ్చింది ? బలి తనకు కావాలని కోరాడా ? కోరినంత మాత్రాన సహాయంచేసి ఉండేవాళ్లమా ?

విప్ర : నిజమే !

భార్గ : (విసుగుదలతో) ఏమి నిజం ?

విప్ర : ఇంద్రత్వం కావాలని బలి సమ్రాట్టు కోరలేదు.

భార్గ : అయితే అధికారం అపేక్షించి సూర్యచంద్రాదులు నాచుట్టూ తిరగటంకోసం, నాశిష్యుడైన బలిని ఇంద్రపదవి కెత్తించానా ?

విప్ర : మిమ్మల్ని ఎరగనివాడు చూడనివాడు అలా అనుకోవాలి.

భార్గ : అయితే మీ అధికారాన్ని పెంపొందించుకోటానికి మీరంతా బలిచేత ఈ నాటక మాడించారన్నమాట !

విప్ర : నాటక మాడించామా మీకోసం ? నిజమేనా గురూ ?

భార్గ : మరి యీ జరిగిన మారణహోమం దేనికి ?

విప్ర : ఏమో నా హృదయం హృదయంగాలేదు. ఈ భూమ్యాకాశాలు తిరిగి పోతున్నట్లున్నాయి. ఈచంద్రుడు నిప్పులు కురుస్తున్నట్లున్నది. ఈ ఝిల్లికలు ప్రళయ హుంకారాలు చేస్తున్నట్లున్నాయి.

భార్గ : (కఠినంగా) నీకవిత్వం కట్టిపెట్టు. కర్తవ్యమేమిటో చూడు!

విప్ర : నిజంగా నాకు మతిపోయినట్లుంది.

భార్గ : హృదంతరాంతరాలలో దాగిఉన్న వాసనలు అభివ్యక్తమైనప్పుడు అలాగే ఉంటుంది. ఇంతకూ స్వర్గమూ త్రిలోకాలు జయించవలసిన అవసరం ఏమివచ్చింది ? అసలు ఎలా స్వాధీనమయ్యాయి ?

విప్ర : ఈ మూఢుని మనస్సు అంత మహోన్నత శిఖరం అధిరోహించలేదు. గురుదేవులు చెబితే అర్థం చేసుకోటానికి ప్రయత్నిస్తాను.

భార్గ : ఉన్నస్థితిలో ప్రాణికోటి ఎన్నడూ సంతృప్తిపడదు. సంతృప్తి పడిందో అది ప్రాణికాదు. ఎప్పటికప్పుడు నిత్యనూతనత్వం అభ్యుదయం పొందాలని కాంక్షిస్తుంది. కాంక్షించటమే కాదు. ప్రాణాలర్పించి అయినా ఆలక్ష్యం చేరుకోటానికి ప్రయత్నిస్తుంది. ఇలాంటి స్వభావం కలిగిన ప్రాణికోటి మహా ప్రవాహంలో మనం అగ్ర తరంగాలం. వెనకటి తరంగాలు మనకు వెన్నుదన్ని నిల్చాయి. మనం ముల్లోకాలు ముంచేశాము. అంతే! కేవలం నీశక్తికాదు. నాశక్తి కాదు. బలిప్రభావం అంతకన్న కాదు. కాకపోతే ఈస్వభావాన్ని గుర్తించి వినియోగించుకొన్నాము. అందువల్ల అధికారంలోకి వచ్చాము. తద్వారా జీవకోటి తుష్టిపొందింది. అయితే అంత మాత్రంతోనే ఆగదు. అవిచ్ఛిన్న పరిణామం దానికి కావాలి. అది హ్రాసమైనా, వికాసమైనా దానికి లెక్క లేదు. ఎప్పుడూ పరిణామం అని ఉద్ఘోషిస్తూ ఉంటుంది.

విప్ర : పరిణామం లేకపోతే పారిపోయిన ఇంద్రుని తెచ్చి సింహాసనాసీనుని చేస్తుందంటారా ?

భార్గ : నిస్సందేహంగా.

విప్ర : గురువులు క్షమించాలి.

భార్గ : ఏమది ?

విప్ర : లోకాలన్నీ దేవేంద్రుడు ఏలుతున్నట్లున్నాయికదా ?

భార్గ : అవును.

విప్ర : దేవేంద్రుడే స్వయంగా పదవిలో కూర్చోవలసిన అవసరం ?

భార్గ : (నవ్వు) అదా నీసందేహం. దితి పుత్రులంతా ఇంత అమాయికులు కాబట్టే స్థితిగతులు యిలా వున్నాయి.

విప్ర : నోటిలో చెయిపెడితే కరవనన్నా నాకు చేతకాదంటారు.

భార్గ : నొచ్చుకోకు. మనం స్వర్గం జయించామంటే అందులోని అంత రార్థం గ్రహించలేదన్నమాట. ఇంద్రుని ఢీకొట్టామంటే దేవతాకోటపై దండెత్తాము. ప్రళయరుద్రుని ఫాలనేత్రంపై గ్రుద్దాము. చతుర్ముఖుని వదన చతుష్టయంపై దుమ్ముచల్లాము. క్షీరసాగర వీచికా డోలికలూగు కేశవుని శిరస్సు దట్టించి తన్నాము. కాకపోతే త్రిమూర్తి నియతుడైన ఇంద్రుని పదవి హరించటంలో అర్థమేమిటి? ఈ యీ మన్వంతరంలో వీడు వీడు ఇంద్రుడని వ్యవస్థ నెలకొల్పితే కాదని దాన్ని మనం మార్చివేశాము. అలాంటి వ్యక్తులను చూస్తూ, చూస్తూ ఎవడు సహిస్తాడు? సహించినా ఎవడధికారం గుంజుకోలేక ఉపేక్షిస్తాడు? అది అలా ఉంచు. ఇంత విప్లవం తెచ్చిపెట్టిన బలి ఏకాలానకు ఏం చేస్తాడో ఎవరికి తెలుసు?

విప్ర : అలాగా?

భార్గ : మరేమనుకున్నావు?

విప్ర : ఆఁ ఇప్పుడు అర్థమవుతున్నది.

భార్గ : ఏమది?

విప్ర : ఏమీలేదు గురూ. మీకడ సెలవుతీసుకొని వెళ్ళినతరువాత ఎందుకైనా మంచిదని, ఇంద్రునితల్లి అయిన అదితి గృహం ఒకకంట కనిపెడుతూ ఉండండని చారులను నియోగించాను.

భార్గ : ఇంద్రునిజాడ లేమైనా పొడగట్టాయా?

విప్ర : లేదు. అప్పుడప్పుడు కశ్యపబ్రహ్మ వస్తూ పోతూవుండేవాడట. బహుశః ఏవో గుసగుసలు జరిగిఉండవచ్చును.

భార్గ : వివరాలేమీ తెలియలేదా?

విప్ర : లేదు. కాని అదితికి మళ్ళీ సంతానమట!

భార్గ : సంతానమా? నిజంగానే—

విప్ర : అవును. పేరు వామనుడట రూపం పేరుకుతగినట్టుగానే ఉంటుందట ఇటీవలనే వడుగుకూడా అయిందట.

భార్గ : (ఆమర్దాగా) పొట్టివాడా—వడుగైనదా?

విప్ర : అవును—అలా ఉద్విగ్నులవుతున్నారు దేనికి?

భార్గ : ఆఁ తేలింది. మంచిఎత్తే ఎత్తారు. ఇదుగో విప్రచిత్తి! రేపే తేలిపోతున్నది.

విప్ర : ఏమిటి గురూ !

భార్గ : విజయం !

విప్ర : అది ఇదివరకే లభించిందికదా !

భార్గ : కాదు. రేపటితో తేలుతుంది.

విప్ర : విచిత్రంగావుంది.

భార్గ : ఖచ్చితంగా రేపటితో తేలుతుంది. మనదో దేవతలదో జయం తేలిపోతుంది. త్వరపడాలి. త్వరపడాలి, విప్రచిత్తీ !

విప్ర : అంత ఆందోళన దేనికి ?

భార్గ : కాదు. మించిపోయిన తరువాత అనుకొంటే ప్రయోజనంలేదు ముందు నీవొక పనిచేయాలి. రక్షోలోకం భవిష్యత్తు త్రిభువనఅభ్యుదయం, బలిసమ్రాట్టు భద్రం, నీమీద ఆధారపడిఉన్నాయి.

విప్ర : నామీదనా ? ఆశ్చర్యంగా ఉంది !

భార్గ : నవ్వులాటలు కావు విప్రచిత్తీ! నిజంగా నీమీద ఆధారపడి ఉంది. నీవు చేయవలసిన పని నిర్విఘ్నంగా నెరవేరిస్తే ముల్లోకాలు కృతజ్ఞాలు.

విప్ర : ఏమని సెలవు ?

భార్గ : ఈరాత్రే నీవు సర్వసైన్యంతో పోవాలి.

విప్ర : ఎక్కడికి గురూ ?

భార్గ : యజ్ఞవాటికకు నాలుగుమైళ్ళ దూరంగా చుట్టూ కాపలా కాయాలి. కొత్త పురుగుని ఒక్కదానిని కూడా యజ్ఞశాలలోనికి రానీయరాదు. రానిస్తే సర్వం ధ్వంసమే !

విప్ర : రేపే యజ్ఞసమాప్తికదా ! పాపం దక్షిణలకోసం లక్షలాది ప్రజలు వస్తారు కాబోలునే ! చూస్తూ చూస్తూ వీళ్ళందరినీ హతాసులను చేసి ఎలా పంపించి వేయటం ?

భార్గ : హతాశులను చేయటం దేనికి ? ఎవరేమి కోరుకున్నా ప్రభుత్వం పేర ఇచ్చి పంపించేసెయ్యి. అంతేకాని కొత్తవారిని ఒక్కరిని కూడా రానీయవద్దు—

విప్ర : అలాగే కాని గురూ ! ఒకమనవి.

భార్గ : ఏమది ?

విప్ర : స్థితిగతులు ఇంత విషమంగా ఉన్నాయని బలి సార్వభౌమునికి తెలుసా ?

భార్గ : తెలియకపోతే ఎంత బాగుండేది? నీకు నాకు ఇంతశ్రమ ఉండేదే కాదుగదా ?

విప్ర : తెలిసిఉండే ఉపేక్షిస్తున్నారంటారా ?

భార్గ : అవును. అది ఎలాఉన్నా సర్వసైన్యంతో సిద్ధంగాఉండడం అవసరం. అందువల్ల మనం అనుకున్నవేవీ చెప్పకుండా ఎలాగైనా నీ ప్రవర్తన కనుకూలంగా సార్వభౌముని అనుజ్ఞపొంది పోవాలి. లేకపోతే శాసనోల్లంఘనం అతడు ఏమాత్రం సహించడు తెలుసా ?

విప్ర : అలాగే—

భార్గ : సరే నువ్వు పద — నేను ఇటు వెళతాను.

ఇద్దరు చెరొకదారిన పోతారు

అంతఃపురంలో — అర్ధరాత్రి. బలిచక్రవర్తి రాణి వింధ్యావళి

రెండుసార్లు గంటమోగుతుంది బహుపరాక్ ! బహుపరాక్ !

బలి : (ఆవులించి, చిటికెలు వేస్తాడు,)

(వింధ్యావళి భయంతో కలవరిస్తుంది)

విం : ప్రభూ ! ప్రభూ ! పతిభిక్ష —

బలి : వింధ్యా ! వింధ్యా ! ఏమిటది ? ఎన్నడూ లేనిది కలవరింత లేమిటి వింధ్యా !

(ఉలిక్కిపడి ఒక్కసారిగా మంచముక్రిందికి దుముకుతుంది. నూపుర కంకణాలుఘల్లుమంటాయి. నాలుగుదిక్కులూ పరికించి వణుకుతూ చేయిపట్టుకొని కుదుపుతాడు. కంకణాలు మరొకసారి ఘల్లుమంటాయి)

విం : ఏడీ ? ఆ విచిత్ర పురుషుడేడీ ?

బలి : వింధ్యా ! ఏమిటది—అలా కంపించిపోతున్నావు ? ఇటుచూడు— ఇదుగో నావంక చూడు. నేను బలిని. ఇంక భయందేనికి ?

విం : (నిట్టూర్పు విడుస్తూ) మీరా—భద్రముకదా ?

బలి : నేనే. ఈ చెమట లిలా దిగజారిపోతున్నా యేమిటి ?

విం : ఏమీ లేదు, మీరు సుఖంగా ఉన్నారు కదా ?

బలి : పిచ్చి భ్రాంతి కాని — బలి కెగ్గు తలపెట్టి బ్రతకగలవాడెవ్వడు ? ఇంకా నీకు మెలకువ రాలేదు.

విం : మెలకువ వచ్చింది. కాని హృదయం అల్లడ తల్లడమౌతున్నది.

బలి : లేదు. నీకు మెలకువరాలేదు. ఇంకా స్వప్నలోకంలోనే ఉన్నావు. కాకపోతే యీ భయం ఉండదు.

విం : (విషాదంగా నవ్వుతూ) నిద్రపోతున్నవాళ్ళు మేలుకొన్నవాళ్ళతో మాట్లాడుతారు కాబోలు. నాకు తెలియదులెండి !

బలి : నిజంగా మేలుకొనివుంటే త్రిభువనాధీశ్వరుని పత్ని భయపడుతుందా? అసంభవం ?

విం : ఏమో నా హృదయం అశుభం శంకిస్తూవుంది. ఎవరో మహాపురుషుడు మీ దగ్గరకు వచ్చాడట — సరిగ్గా నువ్వుగింజఅంత ఉన్నాడు.

బలి : ఉంటే !

విం : చూస్తూ చూస్తూ ఉండగానే ఇంతై, అంతై —

బలి : అల్లంతయ్యాడు (వింధ్యావళి వీపు చప్పున మ్రోగుతుంది)

విం : మీకన్నీ నవ్వులే — తరవాత వినండి ?

బలి : నేను వినను.

విం :—అయితే చెవులు గట్టిగా మూసుకోండి. మీకు నామాట ఇప్పుడు వినపడటం లేదు కదూ ? ఆ విచిత్రపురుషుడు బ్రహ్మాండమంతా నిండిపోయాడు. చంద్రతారకలు అతని నూపుర మణులు. సూర్యమండలం అతని మొలఘంటిక. వేదములు అతని ఊర్పులు. సత్యలోకంఅతనిశీర్షం.

బలి : కవిత్వం మంచి పాకాన పడ్డది. ఆస్థానకవి ఒకడైనా యీ మాత్రం చెప్పిన పాపాన పోలేదు.

విం : విమాపకత్వం ఒకటే తక్కువ. ఒక అడుగుతో భూమి, మరొక అడుగుతో స్వర్గం ఆక్రమించాడు. అంతటితో ఆవిచిత్రవ్యక్తి సంతుష్టి పొందలేదు. మళ్ళీ చరణ మెత్తాడు. లోకాలు ఆక్రోశించాయి. భార్గవులకు ఒక కంట నెత్తురు వేరొక కంటనీరు కారుతున్నది. త్రిభువనాధీశుల మోము వాలిపోలేదు. వాడిపోనూలేదు ఆమహోచగణం, ఆ కఠోర చరణం త్రిభువనాధీశుల (ఏడుపు)

బలి : వింధ్యా, వింధ్యా. అదినిజం కాదు, నిజం కాదు. కల. వట్టి కల. ఇటు చూడు. ఇదుగో నేను బాగానే ఉన్నాను. నువ్వూ బాగానే ఉన్నావు.

విం : (మళ్ళీ ఏడ్పు)

బలి : మహారాణులు ఏడుస్తారా ? ఛి ఛీ ఊరుకో. వట్టి వెలవు. నానాటికి పసిపిల్లవైపోతున్నావు. లేనిపోనివిశంకించుకొని అడలిపోతున్నావు. నిర్నిమిత్తంగా ఆనందమయమైన జీవితాన్ని పాడు చేసుకుంటున్నావు.

విప్ర : భిక్షాం దేహి, భిక్షాం దేహి.

విం : ఎవరిది ?

బలి : ఎవరో అర్థుడు.

విం : నాకేదో భయంగా ఉంది.

బలి : నీకు అన్నీ అనుమానాలే !

విం : కలలోకూడా ఇలాగే జరిగింది. అంతా నిజమౌతుంద కాబోలు.

బలి : ఎందుకంత ఆందోళన?

విం : కేవలం అతడు యాచకుడేఅయితే యీ అర్ధరాత్రిన రావలసిన పనేముంది.

బలి : రక్షకభటులు, అతని దైన్యస్థితిచూచి లోనికిపోనిచ్చి ఉంటారు.

విం : అంత దీనస్థితిలో ఉంటే వాళ్ళే ఏదోసహాయంచేసి పంపించిఉండే వాళ్ళు. కాదు, అతడు వాళ్ళకన్నుమలపి వచ్చిఉంటాడు. నాకు భయంగా ఉంది.

కం : (దూరంగా) భిక్షాం దేహి !

బలి : ఎవరిది ?

కం : భిక్షార్థిని.

బలి : దుర్గమమైన యీ కోటలోనికి ఎలావచ్చావు ?

కం : దుర్గమమా? త్రిభువనాధీశ్వరుల సౌధం అర్థులకు దుర్గమమా (నవ్వి) దుర్గమం శత్రువులకు.

విం : నిశాసమయాన అర్థించవలసిన అవసరమంత ఏమివచ్చినది ?

బలి : ఎంత అవసరమో రాకపోతే ఈవేళ—కానివేళ ఎందుకువస్తాడు?

కం : అవును. అనవసరంగా ఎవరైనా నిద్రాభంగం కలిగిస్తారా ?

బలి : ఏమి కావాలి ?

కం : నాకోరిక చెల్లిస్తారా !

బలి : బలినికోరి ఇంతవరకు విఫలుడైనవాడు లేడు.

విం : ఎవరది ? తమ్ముడు విప్రచిత్తా ?

విప్ర : అవును నేనేనమ్మా ?

బలి : (ఆశ్చర్యంగా) విప్రచిత్తి! ఎక్కడనుంచి ఊడిపడ్డావు? క్షేమమేకద? ఇంతకాలంనుంచి ఎక్కడున్నావు? నీవు విప్రచిత్తివికావు. కఠిన చిత్తుడవు.

విప్ర : ఇంతకూ నాకు భిక్ష అనుగ్రహించారా ?

విం : తమ్ముడూ ఇవాళ వింతగా మాటాడుతున్నావేమిటి ?

విప్ర : వింతఏముంది ? ఒకానొక అర్థం త్రిభువనాధీశులవల్ల పొందాలని అడిగాను.

బలి : అడగరాదా ?

విం : అంత ఉద్వేగంతో మాట్లాడుతున్నావేమిటి ? ఏమన్నాప్రమాదం వచ్చిందా ?

విప్ర : (తమాయించుకొని) ప్రమాదమా ? అసంభవం !

బలి : వచ్చినవాడవు అలాగే నిల్చున్నావేం కూర్చో.

విప్ర : రేపొకరోజు సర్వసైన్యం నాఆధీనంలో ఉంటుంది. రేపటి నా ఉత్తరువులకు భంగం కలుగరాదు. ఇదే నాకుకావలసిన భిక్ష—త్రిలోక వల్లభులు అనుగ్రహించారు కాదూ ?

బలి : బలి ఒకటి, అతనిప్రతిజ్ఞ మరొకటి కాదు.

విప్ర : ధన్యుణ్ణి. సెలవు తీసుకుంటాను.

విం : ఇప్పుడేకదా వచ్చినది. అప్పుడే వెళ్ళివస్తానంటావేమిటి? అందులో ఈనడిరేయి.

బలి : రేపు యజ్ఞసమాప్తి అయినపిమ్మట నేనుగూడా వస్తానుకదా ?

విప్ర : ప్రభువులు క్షమించాలి. నేను వెంటనే పోవలసిఉంది !

విం : నీమాటలు నీప్రవర్తన చూడగా నాహృదయాందోళన ఎక్కువవుతుంది. ఉన్నదేదో చెప్పగూడదా ? ఆమాత్రం చిత్తశాంతికి గూడా నోచుకోలేదా తమ్ముడూ ?

విప్ర : అంతగా కాళ్ళు త్రొక్కుకోవలసిన పనిలేదమ్మా. మళ్ళీ త్వరలోనే వచ్చి అంతా మనవి చేస్తాగదా ! ప్రభువులు అనుజ్ఞ ఇవ్వాలి.

బలి : మంచిది (విప్రజిత్తు వెళ్ళిపోతాడు) అంతా బాగానేఉంది, గూడు పూర్తిఅవుతూ వుండన్నమాట.

విం : ఏమిటాగూడు ?

బలి : సాలిగూడు.

విం : ఎవరా సాలీడు ?

బలి : అదే నేనూ ఆలోచిస్తున్నది.

విం : భార్గవాచార్యులు ఇటీవల కనిపించటంలేదే. వారికి ఏమైనా కోపం వచ్చిందా ?

బలి : దేనికి ?

విం : ఇదివరకటివలె తరచు రావటంలేదు.

బలి : యజ్ఞం సాగుతున్నదికదా? అందులో నిమగ్నులై ఉన్నారు. అందువల్ల రావటానికి వీలుచిక్కటంలేదు కాబోలు !

విం : అది సాకుమాత్రమే. కారణమేదో ఉంటుంది.

బలి : ఏమది ?

విం : ఏమో నాకెలా తెలుస్తుందీ ?

బలి : వింధ్యా ! నేడెందుకో అపోహలు పోతున్నావు. ఎందుకో నీమనస్సు ప్రతిది శంకిస్తూవుంది. బహుశః నిద్రపట్టకపోవటమే కారణమైవుంటుంది. ఆదమరచి సుఖంగా నిద్రపో. నిద్రపోయి లేస్తే లోకాలన్నీ హాయిగా కన్పిస్తాయి.

విం : నాకు నిద్రరావటము లేదు.

బలి : చక్కగా వస్తుంది. ఇలా పడుకో.

కం : (దూరంలో) అమ్మా — వింధ్యా, వింధ్యా, నిద్రపోతున్నావా తల్లీ!

బలి : ఎవరది ?

విం : ఆచార్యులు భార్గవుల కంఠస్వరం వలెఉంది.

బలి : ఆచార్యులెప్పుడూ నన్ను పిలుస్తూండేవారే !

విం : నేను చెప్పలేదా? మీమీద వారికెందుకో కోపంవచ్చింది.

కం : అమ్మా — వింధ్యా !

విం : ఇటు, ఇటు, దయచేయండి.

బలి : ఆచార్యులకు నమస్కారం. ఆపీఠం అలంకరించండి.

విం : గురుపాదులకు నమస్కారం. అక్కడ ఆసీనులుకండి !

భార్గ : దానికేమిగాని వింధ్యా నువ్వు ఏడ్వగలవా ?

విం : అదేమి గురూ ! అదేమి గురూ ?

భార్గ : పెద్దపెట్టున ఏడవాలి. నీ అశ్రు ధారా ప్రవాహం త్రైలోక్య సామ్రాజ్యం కరిగించి అంతర్లీనం చేసికొని ప్రవహించే నీ మగని దాన ధారావాహినిని అరికట్టాలి. చేయగలవా వింధ్యా ?

విం : అదేమి గురూ ?

భార్గ : నేను చెప్పటందేనికి? నీ మగనినే అడుగు.

బలి : ఆదిగురు వచనం భాష్యం చెప్పగల తాహతు యోగ్యత నాకు లేవు.

విం : ఏదో విపత్తు అలముకొని వొస్తున్నది కాబోలు. అనుకొంటూనే ఉన్నాను. అలాగే జరగబోతున్నది కాబోలు. గురూ, గురూ, గడచే మార్గంలేదా ? అప్రతిమాన ప్రజ్ఞా ధురంధరులైన మీకూ అతీతమా ? పలకరేంగురూ ?

భార్గ : ఏమి కావాలి ?

విం : గడిచేమార్గం.

భార్గ : లేకేమి? ఉన్నది. ఉండబట్టే యీ అర్ధరాత్రాన ఈ ముదుసలి పడుతూ పడుతూ వచ్చాడు.

విం : అయితే చెప్పరూ, ఆ మార్గమేదో చెప్పరూ ?

భార్గ : ఎప్పుడో చెప్పాను.

విం : ఏమని ?

భార్గ : నీమగనిని అడుగు.

విం : మీకు గురుదేవులు చెప్పారా ?

బలి : ఆఁ—

విం : ఏమని ?

బలి : ధారాస్రవంతి అరికట్ట వలెనని. మాటలకూ చేతలకూ సంబంధం ఉండ కూడదని. దయాదాక్షిణ్యాలు పనికిరావని. పురుషుడూ క్రియాశీలని,

గమ్యం గమకమూ వేరని, నీతి నియమాలు అవసరం లేదని. అధికార సముపార్జ సంరక్షణలే ఏకైక లక్ష్యమని.

విం : అసంభవం. గురుదేవులలా ఎన్నడూ చెప్పరు.

బలి : ఎదురుగా ఉన్నారుగా వారినేఅడుగు—

భార్గ : (క్రోధం దిగజారిపోయింది. వాదించటానికి చేతగాక మారాముచేసే పసివాడిలా) నేనలా ఎన్నడూ చెప్పలేదు. బలీ, బలీ, నాహితోపదేశానికి అదేనా భాష్యం? అదే నా కూలంకషవ్యాఖ్యకాదు, కాదు.

బలి : మరేమని ?

భార్గ : రేపాకరోజు వాగ్దానంచేసికూడ, నీదానం మానివేయమంటున్నాను. త్రిభువనాలు తిరిగి అధఃపతనం పొందకుండా కాపాడమంటున్నాను. అభ్యుదయానికి, ఆత్మసిద్ధికీ సోపానం ఏర్పరచమంటున్నాను. చేజిక్కిన అధికారాన్ని వ్యర్థంచేయవద్దు అంటున్నాను. దేవతాకోటి చేస్తున్న కుతంత్రాన్ని విచ్ఛిన్నంచేయమంటున్నాను. ఇదంతా నా కోసంకాదు. నీ దారాపుత్రాదుల కోసంకాదు, బలి స్వార్థంకోసం కాదు—శైశవడోలికాలోలులైన నేటి పాపలకోసం—మూడులోకాల చేతనాచేతన కోటికోసం. ఇది నేరమా వింధ్యా ! నీవే చెప్పు. పగవాళ్ళు మూగి అన్యాయంగా ఏకాకినిచేసి కంఠం నులిమివేయబోతూంటే, ఒక్క అనృతంతో తప్పించుకోవటం, అధర్మకార్య నాయకులైనవారిని అంత మొందించటం, తిరిగి ధర్మం సుప్రతిష్ఠితంచేయటం కర్తవ్యం కాదా? వింధ్యా నీవే చెప్పు—చెప్పలేవా వింధ్యా ?

బలి : సరే వింధ్యా! ఈ ఒక్కమాటకూడా విను. నీబిడ్డ ఆకలిగొంటాడు. అమ్మా అన్నమంటాడు. ఆ దీనవదనం నీ కన్నులముందు గోచరిస్తుంది. నీహృదయం గిజగిజలాడిపోతుంది. వెంటనే 'అలాగే నాయనా' అంటావు. వాడు సాధారణంగా క్రూరుడు కాడు. కాని ఒకవేళ అవుతాడే అనుకో —నీ సర్వస్వం తినివేయటానికి ఉపక్రమిస్తాడు—అప్పుడు తినటానికి వీలులేదంటావా ? అసలు నీవు తిండిపెడతాననలేదంటావా ? అనృతం ఆడతావా ? ఇలాంటి అనృతంతోనే నీపిల్లలను పెంచుతావా? అయితే నీ మాతృత్వం దేనికి? నీలో మాతృత్వం చంపుకొని ఉంటావా ? ఆ పవిత్ర మాతృత్వం లేని జీవచ్ఛవంకంటే గండశిల మేలు కాదా? అదలా

ఉంచు. నీ అధికార రక్షణకోసం, నీ ప్రాభవరక్షణకోసం, అస్పృశ్యుడు తానని — నీ తల్లిదండ్రులే నీలాగే ప్రవర్తించారనుకో — నీవు ఉండే దానివా? నీపిల్లలు నీలాగ ప్రవర్తిస్తారనుకో. నీజీవితం ఏమవుతుంది? ఇలాగే అయితే లోకాలన్నీ ఏమవుతాయి? బూడిదకుంగ లవుతాయి. ముందు వెనుకలు చూచుకొని చెప్పు — జీవితంలో దయాదాక్షిణ్యాలు నీతినియమాలు బుత్శౌచాలు వాక్ర్కియలు అవసరంలేదా?

భార్గ: (మండిపడుతూ) ఈ త్రిభువనాధిపత్యం ఉండే — ఈ నీచాతినీచమైన త్రిభువనాధిపత్యం; మీవంటి లోకోత్తర పురుషులకుంటే తగదు మున్మాటికి తగదు.

విం: (విషాదంగా) గురుదేవులు శపిస్తున్నారు.

బలి: కాదు — భవిష్యత్తు పలుకుతున్నది.

భార్గ: (శాంతంగా) అమ్మా, వింధ్యా! వస్తాను — వత్సా! బలీ గుర్తుంచుకో — వస్తాను. (వెళ్ళిపోతాడు)

(కోటలోనుంచి గంటలు మ్రోగుతుంటాయి)

చంద్రాతపంబులు సాంద్రదక్షపాతమ
స్పృహయుధ్వాలై పరిశ్రాంతిఁ బొందె
అతిదరిద్రాణ దేహద్యుతి ప్రాణమై
ప్రాలేయ కిరణబింబంబు వ్రాలె
అపరస్వరంబులై యాకాశవీధని
కోటి భాస్కర కరాంకురము లెగసె
అమహతీతర దీప్తి నంతంతచుక్కలు
సంఖ్యావిధేయ శేషంబులయ్యె
కుముద కేదారమునునుండి క్రొత్తవిరియు
కమలషండమ్మునకు వేడ్క గొల్పవచ్చు
కొదమతుమ్మెద కడరెక్క నుసుమ పెట్టి
అభిరవంబైన ప్రథమ సంధ్యాగమంబు

బలి: అదిగో కోటలోనుంచి ప్రభాతఘంటికలు వైతాళిక గీతులు వినిపిస్తున్నాయి. త్వరగా ప్రయత్నపడాలి —

(బలి కాలిసవ్వడి వింధ్యావళి పాదనూపుర ధ్వని నిష్క్రమణను సూచిస్తాయి)

వామ : తార్క్ష్యమలారా త్వరగా నడవండి జాగు చేయకండి. విప్రచిత్తిని తప్పించుకొనేటప్పటికి యీ వేళ అయింది. వేళ అతిక్రమించకముందే తిరిగి విప్రచిత్తి ఎదుర్కొనకముందే దానధార స్వీకరించాలి. భార్గవు డడ్డుపడకముందే పొందాలి—లేకపోతే పడినశ్రమంతా వ్యర్థం—దుస్సహ తేజుడైన యీ బలిని అణచి వేయలేము—జటలు ఎల్లిస్తూ మెల్లగా నడవండి—ఇది వామనుని అనుశాసనం—

తార్క్ష్య : అతడు దాన మివ్వడేమో ?

వామ : అసంభవం, అగ్ని దహించదా, సూర్యుడు ప్రకాశించడా ?

తా : అతడు ఇచ్చినా మనం స్వాధీనపరచుకోవాలికదా—విప్రచిత్తి భార్గ వాదులు తిరగబడితే మనమేమవుతాము—

వామ : బలి ఉండగా ప్రమాదంలేదు. అతడు తన ప్రతిజ్ఞకు దాసుడు—రక్షోలోకంకూడా ప్రతిజ్ఞాబద్ధం. అతడు కాదంటే ఊరుకుంటుంది, కాదని ఒకరిద్దరు తిరగబడినా ఇబ్బందిలేదు. త్వరగా నడవండి. (చక చకా నడుస్తుంటారు)

ఇతడే దానవ చక్రవర్తి సురలోకేంద్రాగ్ని దిక్పాలకా
కృతి గర్వాప నయ ప్రవర్తి గత లోభస్ఫూర్తి నానాముఖా
వ్రత దాన ప్రవణానువర్తి సుమనో రామా మనోభేదనో
ద్ధత చంద్రాతప కీర్తి సత్య కరుణాధర్మాండు సన్మానముకా.

తా : ఎవరు ఆమహా తేజస్వి ?

వామ : ఎవరా ?

తా : బలిచక్రవర్తి ?

వామ : ఔను !

(దూరంనుంచి)

బలి : వింధ్యా అటు చూడు—ఆవచ్చే బ్రహ్మణ సందోహం ముందరి వటువు—అసలే యింతటిమూర్తి దీనికి ఒక గొడుగు—కమండలువు—భిక్షాపాత్ర—పాదుకలు—

విం : చంకలో గొడుగుకూడా ఉంది—పాపం ఎంత దూరం నుంచి వస్తున్నాడో—మీరు నిజంగా నిర్దయులు కాకపోతే ఆవటువును ఇక్కడిదాకా రప్పించరు.

బలి : ఎన్నాళ్ళకి అతడు ఇక్కడికి చేరుకుంటాడు—ఇలాంటి వారిని కాదనగలవా వింధ్యా ?

విం : (విచారం) చూడగా చూడగా స్వప్నంలోని విచిత్ర వ్యక్తిలాగా కనిపిస్తున్నాడు. ఇతనికే కాబోలు ఆచార్యులు దానమీయవద్దన్నది.

వామ : స్వస్తిశ్రీ బలిసామ్రాట్టుకు...

బలి : దయచేయుండి. ఆపీఠంపై కూర్చోండి. పేరు ?

వామ : వామనుడంటారు.

బలి : ఆగమనానికి ఫలం ?

వామ : చెప్పమంటారా ? త్రిపదా ఫలం మీవల్ల పొందగోరివచ్చాను.

బలి : (నవ్వి) ఏమది ?

వామ : మూడడుగుల భూమి.

బలి : మూడడుగులంటే మూడడుగులా? భ్రాంతి పడ్డారేమో ఆలోచించుకోండి.

వామ : (నవ్వి) త్రిభువనాధీశ్వరా! ఆలోచించుకున్నాను. ఆమూడడుగులు కాదు కీర్తిగాలు. అదేనాకు బ్రహ్మానందం, అనుగ్రహించి ఆ మూడడుగులు దానధారా దత్తంచేయండి చాలు.

బలి : వింధ్యా !

విం : ఇదిగో హేమకలశం ఇప్పుడే తెస్తున్నాను.

భార్గ : (దూరాన్నుంచి త్వరత్వరగా నడిచివస్తూ) వత్సాబలీ ఆగు, ఆగు, ఓయీ మాయావటూ, ఆగు, ఆగు.

వామ : పుణ్యస్వరూపు డెవరిది ?

భార్గ : అవును. పొమగు కోసుకొని పాలుత్రాగేవాళ్ళం, కామిత మిచ్చే కల్పవృక్షం దగ్ధంచేసేవాళ్లం, మే మెలా పుణ్యస్వరూపులమౌతాం? ఒకటి ఆలోచించుకో. ఈ దానధారతో త్రిలోకరాజ్య లక్ష్మిని త్యజించబోతున్నావు. త్రిభువనాశాజ్యోతిని ఆర్పివేయబోతున్నావు ఆలోంచిచుకో.

బలి : గురుదేవా ఆలోచించాను.

వామ : ఆలస్యం దేనికి ?

వింధ్య : ఇదిగో జలం !

బలి : పట్టండి— సూర్యచంద్రాదుల సాక్షిగా మూడడుగుల భూమిని దానం చేస్తున్నాను.

విం : అదేమి, అదేమి, విచిత్రంగాఉంది. కలశంనుంచి దానధారపడటంలేదు.

వామ : కళవళపడకండి. దుష్టగ్రహం అడ్డపడివుంటుంది. ఈ కుశాగ్రంతో చక్కబడుతుంది.

విం : అయ్యో ! అయ్యో ఆచార్యుల కన్ను నెత్తురోడుతున్నది.

వామ : దానధారా నిరోధనకు తగిన ప్రతిఫలం కుశాగ్ర మనుగ్రహించింది. సరే—దానం గ్రహిస్తున్నాను. (పెద్దధ్వని)

తార్క్ష్య : విచిత్రం—విచిత్రం
అహో, అహో, భూమిఅంతా ఒక్కఅడుగైంది. స్వర్గమంతా మరో అడుగైనది. ఏదీమూడో అడుగునకు చోటు

వామ : మూడోఅడుగెక్కడ ? అలా చూస్తావేం ?

విం : ఘోరం, ఘోరం, ఆడితప్పని దాక్షిణ్యమూర్తిని అన్యాయం చేయటం ఘోరం !

[కొంచెం దూరంలో పరుగిడివస్తూన్న గుర్రాల గిట్టల చప్పుడు హేషలు, ఘీంకారాలు, వీరుల సింహ నినాదాలు వినిపిస్తాయి.]

విప్ర : అమ్మా భయపడకు, భయపడకు. విప్రచిత్తిమేనిలో ప్రాణాలున్నంత వరకు ఈ గారడీలు, పన్నాగాలు సాగవు. ఇక్కడున్న పగతురనందర్నీ బంధించండి ! హేతువుహేతులారా ! కాలభైరవా ! విజృంభించండి. కొట్టండి. నరకండి—పగపులుగు నొక్కదానిని కూడా పోనీకండి,

[ఘాతప్రఘాతాలు సింహనాదాలు, ఆర్తనాదాలు, కేరింతలు పెడబొబ్బలు వినిపిస్తాయి.]

బలి : వత్సా విప్రచిత్తి ! వత్సా విప్రచిత్తి !

విప్ర : వస్తున్నా ప్రభూ, వస్తున్నా !

బలి : ఏమిటి ఈ సంరంభం నాయనా !

విప్ర : కుతంత్రాలు రేపిన విషజ్వాలలు ప్రజ్వరిల్లుతున్నాయి — స్వాతంత్ర్యాన్ని నాశనం చేస్తున్నాయి అంతే !

బలి : వారికి మూడడుగులు దానమిచ్చాను. ఇంకొక్కడుగు బాకీపడింది.

విప్ర : నాకు వాగ్దానమిచ్చారు. ఈరోజున నా ఉత్తరువులను తిరుగకుండ రాదని — ఇవ్వలేదా ? ఇవ్వలేదా ?

బలి : ఎవరు కాదన్నారు ?

విప్ర : అందువల్ల మీరు జోక్యం కల్పించుకోగూడదు.

బలి : మా విప్రచిత్తి జ్ఞానవంతుడు — భీరువు కాడు.

విప్ర : నేను పిరికిపందనా ?

బలి : నిజంగా వీరుడవా ? అయితే యీ జంకు దేనికి? ప్రతిజ్ఞానిర్వహణం చేయలేక ఇలా కంపించిపోయి ఇలా నీచంగా పోరాడుతావా ? భూమినంతా అనాధకోటి రక్తప్లావితం చేస్తావా ? మాటలకు చేతలకు దుస్తరాంతరం కల్పిస్తావా? దయాక్షిణ్యాలు, దానధర్మాలు, తుచ్ఛాతితుచ్ఛములైన సంకుచిత స్వార్థాలకోసం బలియిస్తావా ?

విప్ర : నీవు చేస్తున్న దేమిటి ? ఇంత నీచంగా దొంగదారిగా వచ్చి ఉత్తమోత్తము ప్రకృతి అని అయినా చూడకుండా త్రిలోకాలకు ఆరాధ్య చరిత్ర అని అయినా గణించకుండా ప్రవర్తించలేదా ?

బలి : అయితే నీవుమాత్రం తక్కువచేస్తున్న దేమిటి ?

విప్ర : కుతంత్రాన్ని ఎదుర్కొంటున్నాను.

బలి : కుతంత్రంతో — అంతేగా — నాయనా ఎన్నడైనా చెడుమార్గాలు గమ్యాన్ని చేరవేస్తాయా ? విషవృక్షం అమృతఫలమిస్తుందా ? లేదు. ఈ పోరాటంవల్ల ప్రయోజనం లేదు. నామాట విను — విశ్వాభ్యుదయాంకురానికి ఈ దానధారతో దోహదమిస్తున్నాను. నేను వీచే ఈ వడగాలికి యీ మొక్క వాడిపోవచ్చును. అంతమాత్రం చేత నీవంటి సత్సంకల్పులు దోహదం మానరు. ముష్టివిత్తులోనుంచి ముష్టివిత్తే మొలుస్తుంది. నామాట విను.

విప్ర : ఈనాడు నిజంగా మీరు త్రిభువనాధీశ్వరులయ్యారు.

విధినిర్ణయం!

పాత్రలు :

		వయస్సు
నాగేశ్వరరావు		40
జానకి	(భార్య)	35
చంద్రం	(పెద్దకొడుకు)	12
రాజ్యం	(కూతురు)	10
భరతుడు	(చిన్నకొడుకు)	6
రామారావు	(స్నేహితుడు)	44
డాక్టరు		50

రంగం : డాబా సమయం : మునిమాపు

చెళ్ళుమని వీపున ఒకటి చరచిన చప్పుడు. పెద్దపెట్టున మూగఏడుపు వినిపిస్తుంది.

రాజ్యం : ఏం, చేతులంత తీటగాఉన్నాయ్యా ? నోరువాయిలేనివాణ్ణి చేసి అలాబాదావు ? ఊరుకో నాన్నా ఊరుకో. అనిక్క నాన్నగారితో చెప్పి...

చంద్ర : ఒకమ్మాయి వీపుమీద దెబ్బల కేడుస్తున్నది !

రాజ్యం : నాన్నగారిని రానీ. ఎవరివీపు దెబ్బలకేడుస్తుందో తేలుతుందిగా. ఎందుకంత తొందర? చెబుతాగా !

చంద్ర : ఏమని ?

రాజ్యం : నాన్న, నాన్న అన్నాయే, నిన్నరాత్రే...

చంద్ర : (వెక్కిరిస్తూ) నిన్నరాత్రే...

రాజ్యం : చదువు, సంధ్య మానేసి రెండో ఆట సినిమాకు వెళ్ళాడని చెప్పక పోతే నాపేరు రాజ్యం కాదు.

చంద్ర : చెబుతావా ! (ఒక్కొక్క అడుగే ముందుకు వేస్తుంటాడు.)

రాజ్యం : (గొంతు పెద్దదిచేసి) నాన్నా, నాన్నా! (చంద్రంతో) చూస్తా వెందుకూ, రా, కొట్టూ !

చంద్ర : ఓసి నీ గొంతుకొయ్యా ! ఇల్లెగిరిపోతుందే ! (లోపలి నుంచి మూలుగు వినిపిస్తుంది) అదిగో అమ్మకూడా మూలుగుతున్నది !

రాజ్యం : అమ్మ మేలుకుంటుందనుకొంటే ఇంతగోల చేస్తావా ? వాణ్ని అలా చెండుకుతింటావా ?

చంద్ర : (మెల్లగా) అబ్బాచండీ! కాస్త ఊరుకోవే పుణ్యముంటుంది !

రాజ్యం : (గొంతుమరింత పెద్దదిచేస్తూ) ఈ టక్కుటమారీలు ఎవరికి తెలియ దంటా ! నాన్నగారినిరానీ !

జానకి : (లోపలినుంచి) ఇస్ అబ్బ !

చంద్ర : (మెల్లగా) అబ్బా నీకేనే చెప్పేది !

రాజ్యం : (గొంతు కాస్త తగ్గించి) అయితే తమ్ముడి జోలికీ నా జోలికీ రాకుండా ఉంటావా ?

చంద్ర : రాను.

(బయటనుంచి నాగేశ్వరరావు కేకవేస్తాడు)

నా : అరేచంద్రం !

చంద్ర : వస్తున్నా నాన్నగారు! ఓసేరాజ్యం, నాన్నగారితో చెబుతావా?

రాజ్యం : ఎందుకు చెప్పను ?

చంద్ర : మీ ఇద్దరి జోలికి రానంటినిగా !

రాజ్యం : నమ్మకం ఏమిటి ?

చంద్ర : రానంటే రాను.

రాజ్యం : అయితే చెంపలు వేసుకో.

చంద్ర : నన్నేడిపిస్తే నీకేమొస్తుందే ?

రాజ్యం : అదంతా నీకు దేనికి?ముందు వేసుకొంటావా లేదా...అలాకాదు, ఆ దేవుడిపటంవేపు తిరిగి నేనెప్పుడూ చిన్నవాళ్ళిద్దరి జోలికి పోనంటే పోనని మూడుసార్లు చెళ్ళున చెంపలు వేసుకోవాలి. ఆఁ...ఒకటీ... రెండూ (చెంపలు వేసుకొన్నచప్పుడు.)

నాగేశ్వరరావు : (లోపలికివస్తూ) అరేచంద్రం !

రాజ్యం : అటుమళ్ళకు. కానీ.

చంద్ర : (మెల్లగా) నాన్నగారు వస్తున్నారే !

రాజ్యం : ఏం ఫరవాలేదు. కానీ. లేకపోతే నాన్నగారితో చెప్పానే.

చంద్ర : రాజ్యంకాదురా బాబూ రాకాసి !

రాజ్యం : అయితే చెబుతా ?

చంద్ర : చెప్పకేతల్లీ చెప్పకు. ఇదిగో వేసుకొంటున్నాగా ?

(చెళ్ళుమని చెంపలువేసుకుంటాడు. ఇంతలో నాగేశ్వరరావు లోపలికివస్తాడు. చంద్రం చెంపలువేసుకోవటం కనిపిస్తుంది.)

నా : ఏమిటిరా అది ? (చంద్రం గిరుక్కున తండ్రివైపు మళ్ళుతాడు.) ఎందుకు ఏడుస్తావు ?

రాజ్యం : ఏమీలేదు నాన్నగారు ! జబ్బు నయంచేసి మా అమ్మను మా కీమని దేవుణ్ణి అడుగుతున్నాము నాన్నా ! అంతేకామరా అన్నాయ్!

చంద్ర : (తెప్పరిల్లుకొని) అంతే నాన్నగారు! ఇప్పటికే మంచమెక్కి 25 రోజులైందా? అమ్మ జబ్బు తొందరగా నయంకావాలని మొక్కుకొంటున్నాము.

రాజ్యం : నాన్నగారూ !

నా : ఏమిటమ్మా ?

రాజ్యం : దేవుడికి జాలిలేదూ ?

నా : ఎందుకుండదూ ?

రాజ్యం : అయితే అమ్మను ఇన్నాళ్ళు జబ్బుతో బాధ పెట్టటం దేనికి ?

నా : దేవుడు అలా చేస్తాడా ?

రాజ్యం : అయితే మరెవ్వరు ?... చెప్పవేమి నాన్నా ?

నా : ఏమి చెప్పను ? చెప్పినా నీకు తెలియదమ్మా. (మూగనవ్వు విని పిస్తుంది) అదుగో వస్తున్నాడు. ఏమిటి వాడి చేతిలో ఉంది ?

చంద్ర : ఉత్తరం నాన్నా, పోస్టుమన్ పడేసిపోతే లంకించుకొన్నాడు. ఎంత బతిమాలినా ఇవ్వలేదు. ఎలాచించాడో చూడు దొర !

నా : రా నాన్నా, రా ! కొట్టాడా అన్నాయ నిన్ను !

చంద్ర : కొట్టలేదు నాన్నా. ఇంకా చెల్లాయిని అడుగు.

నా : వాడిజోలికి పోకండి ! రానాన్నరా !

భర : ఊఁ ఊఁ. ఊఁ !

నా : చూడరా చిట్టితండ్రి ఉత్తరం ఇచ్చాడురా ? వాడికున్న జ్ఞానం మీకుందిరా ? ఏదీ ? చూడనీనాన్నా ...

రాజ్యం : ఏమిటి నాన్నగారు చెయ్యి అలా వణకిపోతున్నదే ?

నా : ఏమిలేదమ్మా ! ఒరే చంద్రం !! ఒకసారి రామారావుగారిని నేను రమ్మంటున్నానని పిలుచురా. పో. ఇక్కడున్నట్టుగా రావాలి.

చంద్ర : ఓ... కూ గుప్ గుప్ గుప్ (వెళ్ళిపోతాడు.)

రాజ్యం : అబ్బబ్బ ! ఎప్పుడూ అంతే నాన్నగారూ.

నా : అన్నాయికాదూ. ఆలా అనొచ్చా?

రాజ్యం : ఏళ్ళు పైన బడ్డా గున్నగూటేగాని...గవ్వంత జ్ఞానముంటేనా ? అమ్మకు అంతిబయవుగా ఉంటే వాండలా చేస్తాడా మరి?

నా : అలా అనరాదమ్మా. లోకం అన్నతరువాత అనేకతరహాలుంటాయి. వాటితో సర్దుకుపోవాలి.

రాజ్యం : సరేకాని ఆ ఉత్తరంలో ఏముంది నాన్నగారు?

నా : ఏమున్నది, ఏమీలేదే!

రాజ్యం : అమ్మ దొంగా, దాస్తున్నారు!

నా : దాయటానికేముంది?

రాజ్యం : ఎందుకలా ఉన్నారు నాన్నగారూ?

నా : (నవ్వుతూ) మీ మామయ్య ఉత్తరంలో కథ వ్రాస్తే ఆలోచిస్తున్నా.

రాజ్యం : నిజంగానే?

నా : అబద్ధమేముంది? ఇదిగో.

రాజ్యం : వట్టిదే. నవ్వుతున్నారు.

నా: వట్టిదే అయితే ఇప్పుడు నేను చదవటం దేనికి?

రాజ్యం : అయితే చదవండి!

నా : అనగా అనగా ఓ రాజు.

రాజ్యం ఆ రాజు వేటకు వెళ్ళాడు. తరువాత?

నా : దప్పిక అయింది.

రాజ్యం : రాజుకు దప్పిక అయిందా?

నా : రాజు అయితేమాత్రం దప్పిక కాకపోతుందా?

రాజ్యం : అయింది. అయితే?

నా : నీళ్ళకోసం అడవి అంతా వెదికాడు. ఎక్కడా గుక్కెడు నీళ్ళు కనిపించలా. చివరికి ఒక ముని ఆశ్రమం కనిపించింది.

రాజ్యం : ఆముని మంచినీళ్లు ఇచ్చాడా?

నా : లేదు. తపస్సులో ఉన్నాడు. రాజు ఎంతో దీనంగా ప్రార్థించాడు. అతడు పలకలా. రాజుకు చివరకు కోపం వచ్చి దగ్గర్లో చచ్చిపడివున్న పాము కనిపిస్తే దాన్ని ముని మెళ్ళోవేసి రాజ్యానికి వెళ్లాడు.

రాజ్యం : తరువాత ఏమయింది?

నా : ముని కొడుకు వచ్చి తండ్రి మెడలో పామును చూచి మండిపడ్డాడు. పామును మెళ్ళోవేసిన దుర్మార్గుడు వారంరోజులలో పాముకాటుచే మరణించుగాక అని శపించాడు.

రాజ్యం : అయ్యోపాపం ! ఆరాజు ఏమిచేశాడు ?

నా : రాజుకు ఈవార్త చేరింది. చేరగానే మంత్రులతో ఆలోచించాడు. వారు సముద్ర మధ్యంలో ఒంటిస్తంభం మేడకట్టించి రాజును అందులో ఉంచారు.

రాజ్యం : తరువాత ఏమైనదట?

నా : ఆ మేడను, మాంత్రికులు భటులు కాపలా కాస్తూవచ్చారు.

రాజ్యం : అయితే పాము వచ్చిందా ?

నా : లేదు. బ్రాహ్మణుడొకడు వచ్చాడు.

రాజ్యం : వచ్చి ?

నా : ఆశీర్వదించి రాజుకు పండు ఇచ్చాడు. ఆపండులోనుంచి బుస్సున పాములేచి రాజును కాటందుకొన్నది.

రాజ్యం : అయ్యో పాపం !

రామారావు : అమ్మా రాజ్యం, మీనాన్నగారున్నారా ?

రాజ్యం : ఓయి వస్తున్నా ! రామారావుగారు వచ్చారు నాన్నగారూ !

నా : లోపలికి రమ్మను. నువ్వో అన్నాయిపోయి డాక్టరుగారిని పిలుచుకొస్తారా !

రాజ్యం : (పోతూ) ఓ. మిమ్మల్ని రమ్మంటున్నారు.

గుర్రాల దౌడులూ గుగ్గిళ్ళకేను

మాయన్న దూకుళ్లు మామంచికేను !

రామా : (లోపలికివస్తూ) ఏమిటి అలా ఉన్నావు ?

నా : ఏమీలేదు. నిలుచున్నావేం కూర్చో ?

రామా : నువ్వు నిల్చోమన్నా నిల్చోనుగాని మా చెల్లెలికి ఎలాఉంది ?

నా : అలాగే ఉంది. పొద్దున డాక్టరు ఇంకేమీ పరవాలేదన్నాడు.

రామా : అమ్మయ్యా, బ్రతికాను !

నా : సరేగాని మానవుడు స్వతంత్రుడా, అస్వతంత్రుడా ?

రామా : అంటే ?

నా : మానవుని జీవితానికి మానవుడేనా కర్త ? లేక మరొకడు ఉన్నాడంటారా ?

రామా : ఇప్పుడు ఆ సంగతి దేనికి ?

నా : ఊరకనే. తెలుసుకోవాలని ఉంది.

రామా : మానవుడు స్వతంత్రుడైతే బాగుంటుందా? అస్వతంత్రుడైతే బాగుంటుందా?

నా : నా యిష్టానిష్టాలతో పనేమిటి? సత్యం కావాలిగాని.

రామా : కొందరు పూర్తిగా అస్వతంత్రుడంటారు. మరికొందరు స్వతంత్రుడంటారు. మరికొందరు పాపపుణ్య కర్మలలోమాత్రం స్వాతంత్ర్యం ఉన్నదంటారు.

నా : ఇంతకూ ఆచార్య రామారావు ఏమంటాడు?

రామా : (నవ్వుతూ) యావన్మాత్రంజ్ఞానం, తావన్మాత్రం స్వతంత్రతా అంటాడు. అసంగతి అలాఉంచు. ఇంతకూ నీ బాధఏమిటీ?

నా : నాకు బాధఏముంది? హాయిగాతిని తిరుగుతున్నాను. కాకపోతే మావాళ్ళకు కాస్త సుస్తీగాఉంది. డాక్టరుకూడా ఆమెకు పరవాలేదని చెప్పనే చెప్పాడు.

రామా : ఇంతకూ మనస్సులో ఎలాంటి ఆందోళన లేదంటావు? అయితే ఇందాక రాజ్యానికి చెబుతున్నదేమిటి?

నా : కథ.

రామా : అవును పరీక్షిత్తుమరణం. అవునా? పోతే నన్ను అడిగినదేమిటి? మానవుడు స్వతంత్రుడా అస్వతంత్రుడా—అనేకదా? ఈ రెంటికీ సంబంధంలేదా?

నా : కొత్త సంగతే వింటున్నాను!

రామా : ఇదిగో ఇటుచూడు. దిగులంతో ఎందుకు అంత అవస్థపడతావు? నేను అంత నమ్మరానివాణ్ణా?

నా : అసంగతి నీ అంతరాత్మకు తెలీదా?

రామా : తెలియకేం, తెలుసు. అందుకేగదా అడుగుతున్నది. నామాటవిను. గుండెలపొత్తిళ్ళలో దాచి దాచి దిగులు పెంచుకుంటే ప్రయోజనంలేదు.

రాజ్యం : (ప్రవేశించి) నాన్నగారు, నాన్నగారు డాక్టరుగారు వస్తామన్నారు.

నా : సరేకాని సూర్యాస్తమయం బాగుంటుందా తల్లీ?

రాజ్యం : ఓ, పడమర ఎర్రని సిల్కు ఓణీ అరగట్టినట్లుగా ఉంటుంది.

చంద్ర : ఇంటికి తిరిగివచ్చే పశువులు, దేవాలయంముందు చెడుగుడులాడే పిల్లలు—బలేబాగుంటుంది నాన్నగారు.

నా : అయితే మన డాబామీద కెక్కి చూస్తూఉండండి. పొద్దు గర్భంలో పడగానే చెబుతారు కాదూ.

రాజ్యం : ఓ, రాగా అన్నాయి. ఎంతెంతదూరం ! ఊఁ అనూ, ఎంతెంత దూరం ?

చంద్ర : కోసెడు కోసెడు దూరం !

రామా : ఏమిటి ఈ స్వయంపాకం !

భీర : (ఏడుస్తూ) ఊఁ ఊఁ ఊఁ ......అ...మ్మ...అ...మ్మ.

నా : నాన్నగా ఏడవకు. నా చిట్టి తండ్రిగా ఏడవకు. అమ్మ దగ్గరకు పోదామా...అలాగే ఏడవకుమరి. వీణ్ణిచూస్తే కడుపు తరుక్కుపోతుంది రామం. రేపటినుంచి వీడిగతి ఏమికాను? పెద్దవాళ్ళిద్దరి విషయంలో నాకువెలాంటి దిగులూలేదు. కాళ్ళూ చేతులున్నై, నోరుఉన్నది. కాస్తో కూస్తో తెలివితేటలు ఉన్నాయి. ఎలాగో ఓలాగు బతుకుతారు, ఇంతకూ ఈ అవిటివాడి సంగతే, తలచుకొన్నప్పుడల్లా గుండె చెరువౌతుంది. వీడిని దైవం ఇంత అన్యాయం ఎందుకుచేయాలి రామం ? వాడు చేసిన పాపమేమిటి ? చెయ్యి సరిగా ఆడదే, నోరు మాటరాదే? వాడు ఎవ డికి ఏవిధంగా అపకారం చేశాడు ? భగవంతుని లీల అందామా ? ఘోరం. ఇదేఅతని ఆటఅయితే అతనిహృదయం వజ్రకవాటంకావాలి. లేక నాపాపానికి ప్రాయశ్చిత్తమంటే వట్టి బుద్ధిహీనుడు కావాలి. నన్ను శిక్షించటానికి ఇంతకన్నా మార్గంలేదా రామం ?

రామా : నాగూ, నాగూ !

నా : ఆఁ !

రామా : నా చేతిలోది ఏమిటి ?

నా : పుస్తకం.

రామా : అది ?

నా : కుర్చీ. ఇంకా అడుగూ చెబుతాను. పైనన్నది ఆకాశం, కిందనున్నది భూమి. అది ఉత్తరం, ఇది దక్షిణం. మాట్లాడుతున్నది నేను వింటున్నది నీవు. ఇంకా ఏమికావాలి ?

రామా : అదే తెలియటంలేదు. తెలిస్తే నిన్ను వేధించటం దేనికి ?

నా : ఇంకా నన్ను వేధించటమా? అసాధ్యం!

రామా : అవును. నిజమే జరగవలసిందంతా జరిగింది.

నా : అంటే ?

రామా : గాజుపాత్రలో పోయవలసినవిషం బంగారుపాత్రలో పోశాడు.

రాజ్యం : (గబగబా పరిగెత్తుకొనివస్తూ) నాన్నగారూ, నాన్నగారు ! ప్రొద్దే మరే ప్రొద్దే మరే...

[జానకి లోపలినుంచి కెవ్వునకేక పెడుతుంది. 'చెల్లాయ్, చెల్లాయ్!' అంటూ రోగి గదిలోకి పరుగెడతాడు. రాజ్యం కూడా వెంటపరుగెత్తినట్లు గజ్జెలధ్వని సూచిస్తుంది. నాగేశ్వర రావు కుర్చీలో కూలబడతాడు. లోపలినుంచి గొంతులు వినిపిస్తాయి.]

రా : చెల్లాయ్, చెల్లాయ్! ఎలాఉందమ్మా ఒంట్లో?

జానకి : (నీరసకంఠంతో) ఎవరది ? ......

రామా : నేనేనమ్మా, రామారావును......లేవకమ్మా లేవకు.

జా : అబ్బాయీ ? ఎప్పుడొచ్చావు ?

రామా : ఇంతకు ముందేనమ్మా. ఒంట్లో బాగుండలేదా ఏమిటి ?

జా : జ్వరమేమోతగ్గింది తమ్ముడూ. కాకపోతే కాస్త నీరసంగాఉంది. వారెక్కడ ?

రామా : హాల్లో ఉన్నారు. సరేకాని కేక పెట్టావు దేనికి ?

జా : ఇప్పుడే కాస్త కునుకుపట్టి పీడకల వచ్చింది. అందులో అరిచాను కామోలు పాడుదాన్ని.

రామా: అమ్మా రాజ్యం, మీఅమ్మకు మంచినీళ్ళు కావాలేమో కాసినివ్వు.

డబాపైనుంచి చంద్రం కేకవేస్తాడు.

చంద్ర : రాజ్యం, రాజ్యం !

రాజ్యం : ఓయ్ వస్తున్నా, వస్తున్నా !

రాజ్యం బయటికి పరుగెత్తుకొని పోతుంది.

రామా : ఈయింట్లో ఎవరికిజబ్బో ఏమిజబ్బో అర్థంకాకుండా పోతున్నది.

జానకి : అదేమిటి తమ్ముడూ ? మీ బావగారికి ఒంట్లో బాగాలేదా ?

రామా : బాగానేఉంది. కాని మరి......

జా : ఏమిటి నీ సందేహం ?

రామా : ఏమీలేదు. మళ్ళీ ఇప్పుడే డాక్టరు బాగానే వస్తాను. (ముందు హాలులోకి వస్తాడు.) నాగూ, నాగూ !

నా : ఆఁ! మీచెల్లెలికి ఎలాఉంది ?

రామా : బాగానేఉంది. జ్వరంలేదు. ముఖం ఎంతో తేటగాఉంది.

నా : అలాగా !

రామా : సరేకాని నాగూ ఏమిటి ఈ గొడవ ?

నా : గొడవా గిడవా ఏమీలేదు. కాని ఒకటిచెప్పు.

నా : ఈ భరతుడి నోరుకాని కాలుకాని రాదుకదా ?

రామా : ఇవాళ కొత్తగావచ్చిన సమస్య కాదుగదా ?

నా : అవును నిజమే! ఇదివరకే డాక్టర్లుచెప్పారు. ఇవాళ కొత్తగావచ్చింది ఏమీలేదు. సరే కాని వీడి ముందుగతి ఏమికాను ?

రామా : మీరిద్దరూ బ్రతికిఉండగా వాడికి జరగనిదేముంది ?

నా : మా ఘటాలుమాత్రం నిత్యమా ? ఎవరుముందో ఎవరు వెనకో ఎవరు చూచారు ?

రామా : నిజమేకాని ఒకటి అడుగుతానుచెప్పు. ప్రపంచంలో అన్నివిధాలా అవిటివాళ్ళు ఇద్దరా ముగ్గురా ?

నా : లక్షలాదిగానే ఉండవచ్చును.

రామా : వాళ్ళగతి ఏమవుతున్నది ?

నా : భగవంతుని కృప ఇంతేకాబోలు ! అన్నట్లు జ్ఞాపకం వచ్చింది. మా పాలవాడికి పది రూపాయలివ్వాలి.

రామా : ఇప్పుడు ఆగొడవదేనికి ?

నా : ఆఁ ఏమీలేదు. ఇందాకవచ్చి అఘోరించాడు. ఇద్దామంటే దగ్గిర చిల్లరలేక పోయింది.

రామా : మా ఇంటి పక్కనే ఉంటున్నాడుగా. నేనింటికి పోయి తరువాత పంపిస్తానులే. అసలు సంగతి దాటవేస్తున్నావు. ఈగొడవంతా ఏమిటి?

నా : (విషాదంగానవ్వుతూ) ఇవ్వాళ నీకేదో మతిపోయినట్లుంది రామం.

రామా : నిజంగా నాకు మతిపోయింది !

నా : లేకపోతే యీహడావుడి అంతాఏమిటి ?

రామా : నాగూ! ఇటు చూడు. నిన్నుచూచి ఏడవాలో నవ్వాలో అర్థం కావటంలేదు.

నా : నాకుమాత్రం నువ్వు నవ్వటమే మేలనిపిస్తుంది.

రామా : నేడు నువ్వు మహా కాకోలం మింగి మాట్లాడుతున్నావు నాగూ ! అది కడుపులో ఉండటం ఏమాత్రం మంచిది కాదు. ఎంత తొందరగా వెళ్ళగక్కితే అంతమంచిది. నాస్నేహమే కావాలనుకొంటే, అసలు భూమిమీద బత్తెపుగింజలు అట్టిపెట్టుకోదలచుకొంటే వెంటనే కక్కివెయ్యి. అవి నీకు ఇమడదు, ముమ్మాటికీ ఇమడదు.

నా : రామం, ఇటుచూడు. ఈ చేతిలోది ఏమిటి?...అకనిపించే దేమిటి?... (రామారావు మాట్లాడడు. నాగేశ్వరరావు జాలిగా నవ్వుతూ) అంత కోపమైతే నేనే చెబుతాలే ! ఇది పుస్తకం. అది కుర్చీ. పైనున్నది ఆకాశం. కిందనున్నది భూమి. అవునా ?

రామా : నాగూ, నాగూ నీకు పూర్తిగా మతిపోతున్నది. నీకు పోవటమే కాదు. ఎదుటివాళ్ళకు కూడా మతిపోయేటట్లు చేస్తున్నావు.

నా : నిజమే రామం !

రామా : ఏమిటి నిజం ?

నా : అవును ఏమిటినిజం ? ప్రపంచానికి తెలుసా ?

రామా : వట్టిది, వట్టిది. అదంతా వట్టిదినాగూ.

నా : నిజమే. అంతా వట్టిది, అంతామిథ్య.

రామా : (ఆవేగంతో) ఎవరో నీకు తలకెక్కించారు. ఎవరికో ప్రాణగండమున్నదనీ చెప్పారు. బహుశః జానకే మరణిస్తుందని చెప్పి ఉండవచ్చు. దుర్మార్గులు అన్నట్టుగానే ఆమెకు జబ్బుచేసింది. నీవు ఆ జోస్యం నమ్ముతున్నావు నాగూ ముమ్మాటికీ నమ్ముతున్నావు నాగూ! అదంతా వట్టిది. పచ్చి అబద్ధం. నామాటవిను. అదంతా వట్టిఅబద్ధం. భవిష్యత్తులో ఏమిజరుగుతుందో, మానవుడి ఆత్మశక్తి ఎంతఉందో, అతడు ఎంత స్వతంత్రుడో, ఎంత కల్పనాశక్తిఉందో ఎవడూ చెప్పలేదు నాగూ. ఎవడు గిరిగీయలేడు నాగూ. నామాటనమ్ము. అదే నిజమైతే, భవిష్యమే చదవగలిగితే యీసృష్టిఅంతా వ్యర్థం, ఈ చరిత్రాఅంతా వ్యర్థం నాగూ.

ఈ ప్రజాస్వామ్యం, ఈనాటి స్వాతంత్ర్యం ఈ పురుషప్రయత్నం ఈ అర్థాలు అన్నీ నిరర్థకం నాగూ. ఈ జగద్వ్యవహారమంతా అర్థంలేని నాటకం కావాలి. ఈ జీవకోటిఅంతా కేవలం వినోదసాలభంజికా కోటి కావాలినాగూ. జీవితంలో సుఖం, సంతోషం, ఆనందం లేక దుర్భరమై పోవాలినాగూ. ప్రతిమానవుడు ప్రతిజంతువు. ప్రతి క్రిమి కీటకం, ప్రతి అంకురం మరణాన్నే ఆగింగాలినాగూ. జీవి పనొల్లని జీవి. బతుకుచేదైన ప్రాణి ఉన్నదానాగూ. లేదు, లేదు—ముమ్మాటికీ లేదు.

నాగు : అయితే ఈ ఉత్తరం ?

రామా : ఏముంది! అందులో ఏవేవీ (అదరాబదరా కాగితాలుతో వ్రాస్తున్న చప్పుడు వినిపిస్తుంది.)

నాగు : ఆజోప్యమే తెప్పనుకొంటాము తల్లీ కొతుళ్ళు ఒకేసారి మరణిస్తా డన్నాడు. దానికి నిదర్శనంగా తల్లి మరణించింది. కూతురు మంచంలో ఉంది. ఇదంతా వట్టిదే.

రామా : వట్టిది, వట్టిది ముమ్మాటికీ వట్టిది ! నామాటవిను. చదువుకొన్న వాడివి. కాస్త ఆలోచించు. చల్లగాలి వచ్చినంతమాత్రాన వర్షం కురవా అనిలేదు. అగ్ని ఉన్నంతమాత్రాన పొగ బయలుదేర నవసరంలేదు. గర్జించే మేఘాలుకూడా చిందించకుండా విచ్ఛిన్నమవ్వొటంగద్దు.

చంద్రం : (వగర్చుకొంటూవచ్చి) నాన్నగారు, నాన్నగారు ! పొద్దు గుంకింది. ఇప్పుడే కుంకింది.

నా : ఆం, ఆం !

చంద్రం : పొద్దు గర్భంలో పడ్డది నాన్నగారు !

నా : చంద్రుడుకూడా కనిపిస్తున్నాడా, నాలుగు బారల్లో చుక్కకూడా కనిపిస్తున్నదా ?

చంద్రం : అటుకేసి చూడలేదు నాన్నగారు. ఇప్పుడేచూచివచ్చి చెబుతా (గబగబా మళ్ళీ డాబామీదికి పరిగెత్తుకుపోతాడు. పైనుంచి రాజ్యం కేక పెడతుంది.)

రా : డాక్టరుగారు, డాక్టరుగారు.

నా : కనిపిస్తున్నాడా, కనిపిస్తున్నాడా నాన్నా.

(కారువస్తున్న చప్పుడు)

రామా : భగవాన్, భగవాన్.

చంద్రం: (పరుగెత్తుకొస్తూ) నాన్నగారూ నాన్నగారు. చంద్రుడి ప్రక్కనే చుక్క కూడా ఉంది. (లోపలినుంచి జానకి, కెవ్వున కేక పెడుతుంది. ఇంతలో ఇంటిముందు కారు ఆగినచప్పుడు వినిపిస్తుంది. పిల్లలూ రామారావు డాక్టరుకోసం కేక వేస్తారు.)

రాజ్యం :
చంద్రం : } డాక్టరుగారు, డాక్టరుగారు డాక్టర్ సాబ్, డాక్టర్ సాబ్.
రామా :

డాక్టరు : (బూట్లు టకటకలతో ప్రవేశిస్తూ) ఏమిటి, ఏమిటి ? రోగికి విశ్రమించటానికి వీలు లేదే ! ఏమిజరిగిందేమిటి ?

రామా : ఇప్పుడే ఎందుకో కెవ్వున కేక వేసింది. 15 నిమిషాలక్రితం బాగానే ఉంది. పలకరించివచ్చాము కూడా. లోపల ఒకసారి చూచివద్దాము. పదండి.

[అందరూ లోపలికి పోతున్నప్పుడు. ముందుగా రాజ్యం బావురున ఏడుస్తుంది. అది చూచి చంద్రం ఏడుపు మొదలెడతాడు.]

డాక్టరు : ఏడవకండర్రా ఏడవకండి. మీ అమ్మకు ఏమీ పరవాలేదు నేనున్నాగా.

రామా : ఛా తప్పు. మీఅమ్మ బాగానేఉంది. ఎందుకు ఏడుస్తారు? మీ ఏడుపు వింటే గుండె ఆగిపోతుంది.

రామా : ఊరుకోండి. అమ్మాయి రాజ్యం నీకే చెప్పేది. ఓరే చంద్రం ఊరుకో.

డా : రోగి బాగానేఉందే.

రామా : జాగ్రత్తగా చూడండి !

డా : చూచేకదా చెబుతున్నది మీకుకూడా అనుమానమేనా రామారావుగారూ. లంకణాలుచేసిన ప్రాణమా కాస్త స్పృహతప్పిఉంది. అంతే.

రామా : ప్రమాదమేమీ లేదుకదా ?

డా : నామాటనమ్మకంలేదా?

రామా : (హాల్లోకివెళ్ళుతూ) నాగూ, నాగూ చెల్లాయికి ఏం ప్రమాదం లేదు. బాగానేఉంది. ఇందాకటినుంచి ఏదోఅంటూందిలే. గండం గడిచింది. నేను చెబితే చెవికెక్కింది. పొద్దు గర్భంలోపడ్డది. తూర్పున చంద్రుడుదయించాడు. చంద్రుడికి బారెడు దూరంలో చుక్క కనిపించింది. చుక్కకన్న చక్కగానేఉంది మాచెల్లాయి. (గట్టిగానవ్వుతాడు) తెలిసిందా. ఇప్పటికైనా నామాట నమ్ముతావా ? ఎంత గొడవ చేశావోయి నాగూ, నాగూ. మాట్లాడవేం ? సిగ్గా ? కాదు అభిమానం క్షామాలు. (ఒక్కక్షణం నిశ్శబ్దం) డాక్టర్ సాబ్, డాక్టర్ సాబ్!

డా : (లోపలినుంచి) వస్తున్నా, వస్తున్నా !

రామా : మీరు అక్కడే ఉండండి. నేనే అక్కడికి వస్తున్నాను.

డా : (ఆతురతతో) ఏమిటది, ఏమిటది !

రామా : ఏమీలేదు. మీ ఛాపర్‌ను తీసుకొచ్చారుకాదు.

డా : ఆఁ, దేనికి ?

రామా : ఏమీలేదు. ఈరోగిని పిల్లల్ని మీ హాస్పిటల్‌కి పంపించండి.

డా : రోగికి ఏమీ ప్రమాదంలేదండీ. నేనుచెబుతున్నా మీకు నమ్మకంలేదా?

రామా : అదికాదు, నామాటవినండి. వీళ్ళను ఇక్కడనుంచి పంపించివేయాలి. ఇక్కడుంటే సరిగా మందూ మాకులు అందవు. పైగా రోగికి పిల్లలను చూడకుండా స్వస్థత చేకూరదు. అరే చంద్రం, అమ్మాయి రాజ్యం త్వరగా పోయి కారులో కూర్చోండి. ఊఁ.

రాజ్యం :
చంద్రం : } మానాన్న ఏడీ !

రామా : వస్తున్నాడమ్మా !

రాజ్యం :
చంద్రం : } అయితే వచ్చింతరువాతనే అంతా కలిసి పోదాము.

రామా : కాదు. మీనాన్నకు కాస్తఆలస్యం అవుతుంది. ఇదిగో మీవెంట భరతుణ్ణి కూడా తీసుకు పొమ్మన్నాడు.

రాజ్యం : రారా భరతుడు. అన్నాయి నువ్వూ నేనూ బుర్ బుర్ ఎక్కిపోదాం.

భర : ఊఁ, ఊఁన్ న్ న్.

చంద్రం : నాన్నకూడా వస్తాడురా. (కారుధ్వని అనుకరిస్తూ చంద్రం రాజ్యాన్ని భరతుణ్ని తీసుకొని వెళ్ళిపోతాడు!)

డా : ఏమిటికంతా రామారావుగారు ?

రామా : ఏమున్నది, జీవితం, త్వరగా రారండి.

డా : (హడావుడిగా నడుస్తున్న బూట్ల చప్పుడు) ఎక్కడికి?

రామా : నాగు దగ్గరికి. ఇంతకూ జానకికి వెంటనే స్పృహరాదుకదా ?

డా : లేదు. ఇంకా కొంతసేపుపడుతుంది. అదేమిటి, అదేమిటి ?

రామా : త్వరగా చూడండి, త్వరగా చూడండి ! (డాక్టరు ప్రక్కనవున్న కుర్చీలో కూలబడతాడు) మీరుకూడా మాలాగా చేస్తే ఎలా? ఏదైనా ఇంజక్షన్ ఇవ్వండి మీమేలు ఎన్నడూ మరచిపోను డాక్టర్ సాబ్, డాక్టర్ సాబ్ !

డా : ప్చ్. లాభంలేదు.

రామా : లాభంలేదా ?

డా : హార్ట్ ఫెయిల్యూర్.

రామా : (కుర్చీలోకూలబడి) ఎంత జరిగింది !

ధమ్మిల్లం

పా త్ర లు :

రాజు	నత్క్రురుడు
కృత్తివాసులు	గంగాధరం
శివభట్టు	యోగి
బాలసరస్వతి	కంచుకి

(తలుపు గట్టిగా తట్టిన చప్పుడు)

బాలసరస్వతి : ఏమండోయ్ మిమ్మల్నే. (మళ్ళీ చప్పుడు) అబ్బా పలక రేమండీ? తలుపు కొట్టలేక చెయ్యి, పిలవలేక గొంతూ పోతున్నాయి. (మళ్ళీ చప్పుడు) మిమ్మల్నే పిలిచేది !

నత్కీరుడు : ఎవరది ?

బా. స : నేను.

న : నేనంటే ?

బా. స : నేనే, తలుపుతియ్యం.

న : ఈ నేనుకు అర్థం ?

బా. స : సంసార సుఖదుఃఖాలకు ఆశ్రయం. ఇకనైనా తియ్యండి.

న : ఈ నేనుకు ఏమి కావాలి ?

బా. స : వైవిధ్యమంతా ఇప్పుడు సత్కీరశక్యం కావాలి. అబ్బబ్బ ఏమిటీ, మకురుతనం? ఇప్పుడైనా తలుపుతీస్తారా లేదా ?

న : తియ్యకపోతే ?

బా. స : రాజహంస విచారమున్నదన్న సంగతిమాత్రం మరచిపోకండి.

న : అలాగా ! (గభాలున తలుపుతీసిన చప్పుడు.)

బా. స : అదేమిటి అలాగున్నారేం ? ఇంతసేపు పరిహాస మాడుతున్నా రనుకొంటున్నాను. కాని, ఇలా ఉన్నారనుకోలేదు.

న : ఎలా ఉన్నాను ?

బా. స : చీకాకుగా.

న : చీకాకుగానా, ఎందుకు? బాలసరస్వతీ ప్రణయం, రాజానుగ్రహం వెగటయ్యా ?

బా. స : మీరెంతదాచినా ఎర్రబారిన మీకన్నులు, ముఖం, చెబుతూనే ఉన్నాయి.

న : ఏమని ?

బా. స : ఆసంగతి తెలిస్తే అడగటం దేనికి? ప్రమాదమేమీ రాలేదుకద ?

న : లేదు. వాళ్ళువచ్చారా ?

బా. స : ఎవరు, పిల్లలా ? అన్నట్టు ఇంకా రానేరాలేదు. ఎండ మాడిపోతున్నది, పూజా పుష్పాలకై గంపెడు చీకటి నెత్తినవేసుకొని వెళ్ళారు. పాపం ఏమయ్యారో ?

న : పూలకోసం పంపించావా ?

బా. స : ఆఁ. ఈవారం రోజులనుంచి వాళ్ళే తెస్తున్నారు.

న : దాసీ లేమయ్యారు ?

బా. స : వాళ్ళకు పూలే కనిపించటంలేదు. ఈశ్వరపూజకు పూలు లేకపోతే ఎలా ? అందుకని యీ యేడు రోజులనుంచి గంగాధర కృత్తివాసులను పంపిస్తున్నా.

న : ఆ సంగతి మాటమాత్రమైనా నాతో చెప్పలేదేం ?

బా. స : ఎందుకు అంత ఆందోళన పడుతున్నారు ?

న : అయితే నువ్వీలోకంలో లేవన్నమాట.

బా. స : ఏమి జరుగుతున్న దేమిటి ?

న : త్వరగా ఉత్తరీయ మందుకో ?

బా. స : ఎక్కడికి ?

న : ముందు ఉత్తరీయమందుకోమంటే !

బా. స : అవ్యక్తస్థితిలో ఉంచి ఎందుకు బాధిస్తారు ? ఏమి జరిగిందేమిటి?

న : (తలుపు గుభాలున మూసుకోనేటట్లు ఒక్క తన్ను తంతూ) ఉత్తరీయ మందుకోమని నీకే చెప్పేది.

బా. స : (గద్గద కంఠంతో) అలాగే (నూపురారావం లోపలికి వెళుతున్నట్లుసూచిస్తుంది. అంతలో ఘంటారావం వినిపిస్తుంది.)

న : ఘంటారావం కూడా వినిపిస్తున్నది. అమ్మో, అమ్మో !

బా. స : ఓయ్ వచ్చా, వచ్చా, తెస్తున్నా.

న : (కొంచెం బిగ్గరగా) ఉత్తరీయం అక్కరలా. శాలువ; ఆదుశ్శాలువ.

బా. స : (నూపుర ధ్వని రాకను సూచిస్తుంది —)ఇదిగో ఉత్తరీయం.

న : (సవిచారంగా) అక్కరలేదు. ఆ చేతిలోని శాలువ ఇలా తే.

బా. స : (గొంతులో గాద్గద్యం) నేనేంచేశాను?

న : నేనే తప్పుచేశాను (జాలిగా) ఎందుకు కంటతడిపెడతావు? ఎత్తి పొడుపుకాదు. నిజంగా తప్పునాదే. ఏదీ ముఖం ఇటుతిప్పు.

బా. స : అయ్యయ్యో శాలువ.

న : ఫరవాలేదు.

బా. స : కాటుక అంటింది. అది వేసుకొని ఆస్థానానికి ఎలా వెళ్ళతారు?

న : పోయినా ఒకటే, పోకపోయినా ఒకటే.

బా. స : అదేమిటి అలా అంటారు? ఇవాళ లేచినపొద్దు మంచిది కాదట్టున్నది. అన్నీ వైపరీత్యాలే.

న : (జాలిగా,) వట్టి పిచ్చిపిల్లలాగ ఉన్నావు. వైపరీత్యాలేమిటి ?

బా. స : స్థితప్రజ్ఞులు సంక్షోభించటం (లోపలనుంచి దుర్బలస్వరంతో) అమ్మా, అమ్మా.

న : అమ్మయ్య !

బా. స : ఏమిటి విచిత్రంగా మాట్లాడుతున్నారు ? (మళ్ళీ లోపలనుంచి) అమ్మా, అమ్మా.

న : (తొందరిస్తూ) వాళ్ళ సంగతిఏమిటో చూసి తీసుకురా. (బాలసరస్వతి బయటికివెళ్ళుతున్నట్లు నూపుర ధ్వని తలుపు తెరచినట్లు గడియచప్పుడు సూచిస్తాయి.)

బా. స : మీకోసం గుసపులు ఒకటికి పదిసార్లు అడుగుతున్నారు. బయలుదేరాలని ఉత్తరీయంకూడా తెప్పించారు. అలా దిగాలుపడి చూస్తారెందుకు? పూలు లేకపోతే పోయాయి; పదండి లోపలికి. అబ్బబ్బ గడపరాళ్ళు మూడిపోతున్నాయి. నేను నిల్చోలేనురా. అలా బొమ్మల్లాగా నిలబడ్డారేమిటిరా? గంగా నువ్వుపద ముందు (సత్కీరుడు లోపలనుండి) ఒరే గంగాధరం, కృత్తివాసులు (ఆయపాదాల సవ్వడి నూపురధ్వని వినిపిస్తుంది)

న : వాళ్ళనేమన్నా అన్నా వేమిటి ?

బా. స : మీకు తెలియనుగామాలు, కొట్టి కొరతను వేశా!

న : మరెందుకు వాళ్ళముఖాలు అలా వెలవెల పోతున్నాయి ?

బా. స : పాఠాలు రాలేదని దండించిన సంగతి నాకేమి తెలుసు ?

న : నేను దండిస్తానా ? గట్టిగా కూడా ఎప్పుడూ మాట్లాడనే. ఏమిరా గంగాధరం నీనోటిమీదుగా చెబితేగాని మీ అమ్మకు నమ్మకంలేదు.

బా. స : ఏమిరా కృత్తివాసులు-నిన్నేగదరా చెప్పింది. మా గురువుగారు నోరువిప్పితే పండితులూ, కవులూ గజగజలాడతారని. ఎంతటి దురుసు నోరో కాకపోతే వాళ్ళకు అంత భయం దేనికి ? మాట్లాడవేం ? మీ గురువుగారితో ఏకమౌతున్నావా ఏమిటి ?

కృ : నిజమే.

బా. స : అలా చెప్పు.

న : అంత తొందరపడితే ఎలా? కాస్త ఉగ్రాన్ని కట్టెయ్. (అప్యాయంగా) ఏమిటిరా నిజం.

కృ : ఇద్దరు చెప్పిందీ నిజం.

న : సరిపోయిందా ?

బా. స : అమ్మా దొంగలు. గురుశిష్యులేకమై నన్ను వెర్రిదాన్ని చేస్తున్నారా ?

న : అరే గంగా! మీరిద్దరు ఎక్కడెక్కడ తిరిగి వచ్చారురా ?

గం : పట్టణమంతా.

కృ : దొడ్లు దోవలు, తోటలు, తోపులు, మళ్ళు, మాన్యాలు ఒకటేమిటి- ఈవారం రోజులనుంచి పట్టణంలోను, పరిసరాలలోను చూడని చోటంటూ లేదు.

న : నీకేమి కనిపించిందిరా గంగా ?

గం : గురువుల అభిప్రాయం ఏమిటో అర్థంకావటంలేదు.

న : ఏమీలేదు. సరిగా నీకంటబడ్డవి మాత్రం చెప్పు.

గం : డొక్కలంటుకుపోయిన మేక ఒకటి ఎండు తాటాకు నములుతూ ఉంది.

న : ఇంకా.

గం : ఒకచోట పెద్ద పెద్ద చెట్లు నిలువునా మాడి ఉన్నాయి. మరీ విచిత్రం ఒకటి కనిపించింది.

బా. స : ఏమిటది?

గం : ఎక్కడా కాకిమాత్రం కనిపించలా. పశువుల కళేబరాలు కుప్పలు తెప్పలుగా పడివున్నాయి. మాంసాలుకుళ్ళి గబ్బుకొడుతున్నాయే గాని వాటికోసం వచ్చి వాలినవిలేవు. నీలాటి రేవులోమాత్రం పందులు పొర్లాడుతున్నాయి.

బా. స : శివశివా.

న : కృత్తివాసులూ, నువ్వేమిచూశావురా ?

కృ : పట్టణంవెలుపల నెర్రలువిచ్చిన సజ్జమళ్ళు, పైరుచేలు, కనిపించాయి. అంతేకాదు, మళ్ళదొరవుల్లో ఏతాము కుండలు కూరుకొనిపోయి ఉన్నాయి. ఇక పట్టణంలో ఎక్కడచూచినా రక్కసపొదలకూ, జిల్లేళ్లకూ కొదవలేదు. అయితే రక్కసపొదలలో పండిన గుబ్బఅంటూలేదు. ఈతచెట్టు, తాడిచెట్టు ఒక్కటికూడా బ్రతికిలేదు. అన్నీ పడగొట్టి ఉన్నాయి. వాటితో ఎన్ని చావిళ్ళయినా వేసుకోవచ్చు. కాని, ఒక్కచెట్టయినా కొట్టినవాళ్ళు పట్టుకుపోలేదు. పోతే పట్టణంలో కలకలలాడుతున్న పూరిండ్లు కాని, మిద్దెలు కాని, పెంకుటిళ్ళు కానీ కనిపించలా. అసలు చాలాయిళ్ళు పాడయిఉన్నాయి. అటు మీనాక్షి దేవాలయంలోకూడా అర్చకులుతప్ప మరొక పురుగు గూడాకనిపించలా.

న : సరే పోయి స్నానాలుచెయ్యండి. పొద్దుకూడా నెత్తిమీదికివచ్చింది.

(గంగాధర, కృత్తివాసులు వెళ్ళిపోతారు.)

న : అలానుంచున్నావేం? పోయి వాళ్ళకు అన్నపానాలేవో చూడు.

బా. స : అయితే ఇది ఎన్నాళ్ళనుంచి?

న : నాలుగు నెల్లనుంచి.

బా. స : మీరైనా ఒకసారి కాకపోతే ఒకసారైనా నాతోఎందుకనలేదు? అనిఉంటే వాళ్ళను పూలకోసం పంపించేదాన్ని కాను.

న : అనటానికి వేలులేదు.

బా. స : ఎందుకని ?

న : కవిసమయం కాబట్టి.

బా. స : అంటే.

న : తాంబూలచర్వణంచేసిన దంతాలు ఎలాఉంటాయి?

బా. స : ఎర్రగా.

న : కవి నాయికా నాయకుల దంతాలను వర్ణించేటప్పుడు ఎర్రగా ఉంటా యని చెప్పవచ్చునా ?

బా. స : ఇదికూడా అంతేనా ?

న : ఆహా! అది మామూలు కవి సమయం. ఇది ఆస్థానకవిసమయం. అంతే! ఇక మరేలాంటి తేడా లేదు.

బా. స : దుర్భరం. మీలాంటివారు ఆస్థానంలో ఉన్నప్పుడుకూడా క్షామ పీడితులకు సహాయం జరగకపోగా ఆవార్తనే కప్పిపెట్టటం ఘోరాతి ఘోరం.

న : అలా ఉంటే కొంతనయమే!

బా. స : అంతకంటే దారుణం జరుగుతున్నదా ఏమిటి ?

న : ఇలాటి మహారిష్ట సమయంలో నివారణ మార్గాలు చర్చించటానికిబదులు నృత్య వినోదాలు, శాస్త్రచర్చలు, కవితాగోష్ఠి. కవిసమ్మానాలు, జరుగు తున్నాయి. అది అలా ఉండగా శంఖపీఠంపై కూర్చున్న నేరానికి, ఇతరుల కవిత్వాలలో దోషాలు చూపించి మహాపాపం కట్టుకోనలసి వస్తున్నది.

బా. స : దోషాలు చూపించాలన్నదికూడా ఆస్థాన కవి సమయమా ?

న : కాదు. అది శాస్త్రంచేస్తున్న అనుశాసనం.

బా : అయితే ఇక్కడదేనికి ?

న : కొలువు మానుకోవటం, అందులో యీ పరిస్థితులలో మానుకోవటం అంత తేలికకాదు.

బా : మరి కర్తవ్యం ?

న : అదే ఆలోచిస్తున్నది.

గంగా : (తలుపు తెరుచుకొని) గురువుగారికోపం కంచుకి వచ్చాడు. మీతో ఏమో చెప్పాలట. సావట్లో ఉంచి వచ్చాను.

న : సరే అతన్ని ఇక్కడికి రమ్మను. అమ్మా వెళ్ళు. నీవు వాళ్ళకు భోజనం వడ్డించు. (నూపుర ధ్వనితో బాలసరస్వతి పోతుంది.) ఆమె వెనుక గంగాధరుడు వెళ్ళి పోతాడు.

గం : కంచుకీ! గురువుగారు రమ్మంటున్నారు.

కం : జయము జయము మహాకవులకు.

న : విశేషాలేమీ లేవుకదా ?

కం : ఏలినవారు తమరి నొకసారి కొలువుకూటానికి వచ్చిపొమ్మంటున్నారు. ఎవరో కవి రాజసందర్శనార్థం వచ్చినట్లున్నది.

న : కొలువుకూటానికి తక్కిన ఆస్థాన కవులు రాలేదా ?

కం : వచ్చారు. అయినా తమర్ని పిలుచుకురమ్మన్నారు.

న : ఏదో విశేషం ఉండిఉంటుంది. లేకపోతే ప్రభువులు ప్రత్యేకంగా కబురు పంపించవలసిన పనిలేదు.

కం : ఏమో మరి.

న : ఆ వచ్చిన కవిని నీవు స్వయంగా చూచావా ?

కం : ఆఁ అచ్చగా నడిచే అస్థిపంజరమే. ఇన్నేళ్ళనుంచి ఆస్థానానికి వచ్చి పోయే కవులను చూస్తున్నాను గా. కానీ ఆ మనిషిలో నాకు ఎక్కడా కవిత్వం చెప్పేశక్తి ఉన్నట్లు కనిపించలా.

న : కవి అవునో, కాదో ముఖాన వ్రాసి ఉంటుందా ?

కం : మీరు ఎన్నన్నా చెప్పండి. కవుల మాట తీరు, వైఖరి అవన్నీ వేరు. అది అలాఉంచి ఈనూతన కవి వెంట వెంట ఎవరో యోగికూడా వచ్చినట్లుంది.

న : యోగులకు ఆస్థానాలతో పని ఏమిటబ్బా !

కం: అదే విచిత్రం. బహుశః ఏలినవారు అందుకే తమరిని రమ్మన్నారేమో?

న : సరే నువ్వుపద. ఇప్పుడే బయలుదేరుతున్నా. (కంచుకి వెళ్ళిపోతాడు) ఏం చేస్తున్నావ్, నిన్నే.

బా. స : (నూపుర ధ్వనితో వస్తూ) పిలిచారా?

న : ఆఁ. వాళ్ళకు భోజనాలైనయా ?

బా. స : అహా. ఇక్కడికే వస్తున్నారు. అయితే కంచుకి పనిమీద వచ్చినట్లుందే !

న : రాజుగారు రమ్మని కబురు పంపించారు. నేను ఆస్థానానికి వెళ్ళివస్తా. పిల్లలు మిడిమేళం ఎండలో బడి తిరిగితిరిగి వచ్చారు. పాపం వాళ్ళను కాసేపు విశ్రమించనియ్. కొంచెప్పుడు బయలుదేరుతారేమో. నేను తిరిగి వచ్చినదాకా ఎక్కడికీ కదలవద్దన్నానని చెప్పు.

గం॥, కృ : (తలుపు తెరుచుకొని వచ్చి) గురువులుం నేడు మా కోరిక చెల్లించాలి.

న : ఏమిటది ?

గం : ఇవాళకూడా మమ్మల్ని ఆస్థానానికి రానివ్వాలి.

న : ఇవ్వాళ ఒక్కరోజు గోష్ఠికి రాకపోతే ఏమిపోయింది ?

కృ : ఇంతవరకూ గడచిన రోజులన్నీ ఒకఎత్తూ, ఇవాళ ఒకఎత్తు.

న : మీ ముఖం ! కాసేపుపండుకోండి.

గం : క్షమించాలి. ఇవాళ బ్రహ్మాండమైన వాదం జరుగుతుందట.

న : ఎవరితో ?

గం : కంచుకి ఇందాక చెప్పాడు. అనుగ్రహించాలి.

న : మీకు ఓపికవుంటే కాదనటందేనికి? పదండి.

గం, కృ : అమ్మో ఇప్పుడే వస్తాను. (పరుగెత్తారు).

న : మళ్ళీ బాల్యదశ ప్రాప్తిస్తేనా ?

బా. స : నాకూ ఒకకోరికఉంది. చెల్లించరూ ?

న : ఏమిటది ?

బా. స : చెల్లిస్తామంటే.

న : శక్యమైతే తప్పకుండా చెల్లిస్తా. ఏమిటది ?

బా, స : ఏమీలేదు. ఎలాగైనా మీరు ఈ గౌరవంనుంచి వెంటనే విముక్తులు కావాలి.

న : విముక్తికేం ? విముక్తి వెంటనే లభించబోతున్నది. కాని భద్రంగా బయటపడటం జరుగుతుందా లేదా అన్నదొక్కటే సంశయం.

బా : ఎలా బయటపడతారు ?

న : పిల్లలు చెప్పనే చెప్పారుకదా. ఇవాళ గట్టివాదమే జరుగుతుంది. గెలిస్తే తీర్థయాత్ర చేస్తానని చెప్పి రాజువద్ద సెలవు తీసుకోవచ్చు. ఓడితే సెలవు తీసుకోవలసిన ప్రయాస ఉండనేఉండదు. వేళ అతిక్రమించేటట్లుంది. తలుపువేసుకో. నేను వెళ్ళుతున్నా. (నర్తకురుని పాదుకల సవ్వడి క్రమంగా సన్నగిల్లుతుంది. నూపురధ్వని క్రమంగా ఉచ్చస్థాయికివస్తుంది. ఆస్థాయికిరాగానే గడియవేసిన చప్పుడు వినిపిస్తుంది. తరువాత నూపురధ్వని క్రమంగా సన్నగిల్లుతుంది.)

2

(రాజస్థాన ఘంటారావం అంత దూరంనుంచి కాకుండా, అంత దగ్గరనుంచీ కాకుండా వినిపిస్తూ ఉంటుంది. యోగి, శివ భట్టు నడుస్తూ ఉంటారు. యోగి పావాలనున్న పాముకోళ్ళు రాజపథంలో పరచిఉన్న శిలా ఫలకాలమీద టక్కుటక్కున మోగుతుంటాయి.)

శివ : యోగిసిద్ధుల వాక్కులకు తిరుగులేదు. కాని...

యో : ఇంకా సందేహ పిశాచం పీడిస్తున్నట్లున్న దే. ఇంతకూ మాలో శివ భట్టుకు నమ్మకం లేదన్నమాట.

శివ : శివశివా ఎంతమాటన్నారు.

యో : కాకపోతే ఈ గుంజాటనం దేనికి ?

శివ : మీవంటివారి ఆశ్రయం ఉండగా గుంజాటనమేముంది? ఎటుతిరిగీ కాటకం నాపుత్రికను నాకుకాకుండా చేసింది. అర్థాంగిని దిగమ్రింగి నది. ఇక వాళ్ళు నాకు ఈజన్మలో లభించరు. నాసంగతి అంటారా ? బ్రతికినంత కాలం ఇంకా బ్రతకబోవటంలేదు. అలాటప్పుడు పెద్దల కింత శ్రమ కల్పించటం దేనికి ?

యో : (కఠినంగా) అర్థమైంది. మాలో అంతవిశ్వాసం లేనప్పుడు ఇందాకా తీసుకొనిరావటం దేనికి? దర్శనార్థం వస్తున్నామని రాజుకు కబురు పంపించి ఇప్పుడు పారిపోవటం దేనికి ? ఆస్థానంలో నవ్వులపాలు కావడం దేనికి ?

శివ : పెద్దలుకోపిస్తే నాబోటి అల్పులకు దారిలేదు. క్షమించాలి. అప నమ్మకం మీపైనకాదు. నాపైనే. కేవలం అజ్ఞానిని. కవిత్వమంటే నల్లగా ఉంటుందో తెల్లగా ఉంటుందో తెలియదే. అలాంటప్పుడు మీపద్యం పట్టుకొనివెళ్ళి నాదేనని ఎల్లాచదివేది ? చదువులూ ... అర్థమో మరొకటో మరొకటో అడిగితే ఈ నిరక్షరకుక్షి ఏమికావాలి? అందులో నక్కీరుడంటే సామాన్యుడుకాడు. కొమ్ములుతిరిగిన పండి తులుకూడా గడగడలాడిపోతారు. అలా అవమానం పొందటంకంటే...

యో : మళ్ళీ మొదటకొచ్చావన్నమాట. ఇంకేమి, మామాటలన్నీ గాలి పోయాయి? (పాముకోళ్ళచప్పుడు చటుక్కున ఆగుతుంది.) వ్యర్థ ప్రయాస మాకింకా దేనికి ?

కం : శివభట్టుగా రెవరు ?

యో : ఎవరది ?

కం : నేను కంచుకిని. ఎవరో శివభట్టుగారట. వారిని ఏలినవారు పిలుచుకొని రమ్మంటున్నారు.

శివ : నేనే.

కం : దయచేయండి. అనుగ్రహముంటే యోగులుకూడా దయచేయవచ్చును

యోగి : పద. వస్తున్నాము.

కం : ఇటు ఇటు, ఈ ఆసనాలు అలంకరించండి.

కృత్తి : అరే గంగా అటుచూడరా ఆకొత్తకవి ఎలాఉన్నాడో. శల్యావశిష్టమైఉన్న ఆ కవికీ, పీనవక్షుడైన ఆయోగికీ జత కుదిరినందుకు చెప్పుకోవాలి.

గం : అక్కడేముందిరా ఇటుచూడు. ఎప్పుడూ చిరునవ్వులొలకబోసే గురువుగారిముఖం ఇప్పుడు గంభీరముద్రతో వింతగాఉంది.

కృ : ఏదో వైపరీత్యం జరిగేటట్లే వుంది.

గం : ఇస్. ఆగరా! కవి ఏదో చెప్పబోతున్నాడు.

శి : వరపాండ్య ప్రభుశేఖరా పరిమళింపంజేయుగాత న్నిరం
తర మిందిందిర నీలమై సహజగంధంబైన వీరద్విష
ద్ధరణీనాయక సింధురేంద్రగమనా ధమ్మిల్ల బంధంబు రా
జ్యరమాగాఢ కుచోపగూఢ నిబిడంబౌ నీదు శుద్ధాంతముల్.

న : ఏదీ మాయేలినవారికిచ్చిన ఆశీస్సు. మరొకసారి ?

కృ : నవకవికొంప నిలువునా కూలిందిరా గంగా.

గం : లేకపోతే గురువులు మరొకసారి చదవమనరు.

కృ : ఆ కవివంక చూడు. ఆవజీవాలు క్రుంగిపోయాయి.

న : ఇప్పుడు తాము చెప్పిన పద్యం మరొకసారి సెలవివ్వాలి.

శివ : (జంకుతూ, జంకుతూ)

వరపాండ్య ప్రభుశేఖరా పరిమళింపం జేయుగాత
న్నిరంతర మిందిందిర నీలమై సహజగంధంబైన వీరద్విష
ద్ధరణీనాయక సింధురేంద్రగమనా ధమ్మిల్ల బంధంబు రా
జ్యరమాగాఢ కుచోపగూఢ నిబిడంబౌ నీదు శుద్ధాంతముల్.

న : ఏమన్నారు? ధరణీనాయక సింధురేంద్రగమనా ధమ్మిల్ల బంధమ్ము సహజ గంధమనే కదా?

శివ : (గాద్గద్యంతో) అవును.

కృ : అరే గంగా అటుచూడరా. పద్యదోషానికేమిలే! అది తేలేపోయింది. అయోగి నాలుక కొరుక్కుంటున్నాడురా.

గం : పద్యం అతనిదేమో?

న : ధమ్మిల్లబంధం సహజగంధ మనటానికి ఉపపత్తి? కవి సమయసిద్ధమా? లేక ప్రత్యక్షసిద్ధమా?

శివ : ప్రభువులు, సభాసదులు క్షమించాలి. ఆ కవి సమయాలేమిటో, ప్రత్యక్ష సిద్ధమంటే ఏమిటో నాకు తెలియదు.

యోగి : ఆగు ఆగు, నక్కీరా దురహంకారం కాస్త కట్టిపెట్టు. నీకే కొమ్ములు మొలవలేదు. ప్రపంచంలో నీ తలదన్నే కవులెందరో ఉన్నారు.

న : అయ్యా తమపేరు? వాదం వారితో ఇంకా జరుగుతూనే ఉన్నది. వారు చెప్పదలచుకున్నది ఇంకా పూర్తికాలేదు.

యో : అతని పక్షాన వాదించటానికి సిద్ధంగా ఉన్నాము.

న : సభాధ్యక్షులైన ప్రభువుల నిర్ణయం ఎలాగైతే అలాగే.

రాజ : శివభట్టు చెప్పదలచుకొన్నది పూర్తికాలేదు. అది పూర్తి అయిన పిమ్మట తనపక్షాన యోగులు వాదించటానికి సమ్మతిస్తే యోగులప్పుడు వాదించవచ్చు. ఇది సభాధర్మం శివభట్టూ మీరేమి చెప్పతారు?

శివ : (గాద్గద్యంతో) ఇంకా ఏమున్నది ప్రభూ? పట్టి నిగక్షిగక్షిని. జీవ నానికి గడవక ఈ యోగులను ఆశ్రయించాను. వారే ఈ పద్యం వ్రాసి ఇచ్చారు. పద్యం సభలో చదివి సత్కారం పొందుదామన్న దురాశతో ఈ నేరం చేశాను. ఇది క్షమించరాని మహాపరాధం. తరువాత ప్రభువుల చిత్తం

రాజు : ఇక యోగులు మాట్లాడవచ్చును.

యో : ప్రతిపక్ష వాదమేమనిని.

న : కేశాలకు సంస్కారంవల్ల తప్ప సహజంగా గంధం ఉండదు. ఉంటుం దని విన్నదీ కాదు కన్నదీ కాదు. ఉంటుందంటే ప్రమాణం కావాలి.

యో : పార్వతీ ధమ్మిల్లబంధం సహజగంధం.

న : అది మనకు ప్రత్యక్షానుభవమే కావచ్చును. కాని, తమవంటి పెద్దలు ఉద్రిక్తులు కాగూడదు. ఇది శాస్త్రచర్చ కాని దూషణ సమయం కాదు. ద్వేషానికి అంతకన్నా సమయం కాదు. అనవసరంగా ఇప్పుడు వాద దోషానికికూడా పాల్పడుతున్నారు.

యో : వాదదోషమా?

న : అవును. ఇప్పటి వివాదాంశం మానవప్రకృతి కాని, దైవ ప్రకృతి కాదు. మానవలోకంలో కేశాలు సహజగంధాలు అవునా కాదా అన్నదే ముఖ్యం. కైలాసంలో పార్వతీకేశాలు ఎలాఉన్నవో ముఖ్యం కాదు.

యో : (పండ్లుకొరుకుతూ) అలాగా ?

కృ : అదేమిటి! అదేమిటి!! యోగినొసట కన్ను కనుపిస్తున్నదేమిటి ?

గం : ఏదో అనర్థకం ఉంది !

న : (కఠోరంగా) తలచుట్టూ కళ్ళు మొలిచినా తప్పుతప్పే. మీపద్యం ఒప్పుకాదు. ఇది సిద్ధాంతం. మహారాజా వాదం ముగిసింది. తమకు వేడుకైతే ఇక ఇంద్రజాలంచూడవచ్చును. అందులో వీరిది అందెవేసినచేయి

యో : ఓరీ కవితా దురహంకార దుర్విదగ్ధుడా! పరమేశ్వర వాక్యంకూడా నీకు దుష్టమైపోయిందా? "నికృష్ట కుష్ఠరోగివై ప్రజాపరిత్యక్తుడవై నూరేండ్లు బ్రదుకు"

రా : ఎంత దురహంకారం !

గం. కృ : ఎంత దౌర్జన్యం !

శివ : అన్యాయం.

బా. స : (పరుగెత్తుకొని వస్తున్న పాదనూపురధ్వని) యోగీశ్వరా!

కంచు : ఏడీ యోగి? ఎక్కడా కనుపించడేం ? ఈ ద్వారాన పోనేలేదే. నేనిక్కడే నిలుచున్నానే!

న : పిచ్చివాడా. అతడెవరనుకున్నావు? కాలకంఠుడు.

శివ : కాలకంఠుడా! శివుడా!! నేను నమ్మను. శివుడే అయితే ఇంతఅన్యాయానికి ఒకగట్టుతాడా ?

న : అన్యాయమేముంది ? దుష్టునికి తగ్గశిక్ష విధించాడు.

బా స : ఎవరు? మీరా దుష్టులు. దుర్భరక్షామానికిలోబడి లక్షలాది ప్రజలు మలమలమాడి చస్తూఉంటే చూస్తూ ఊరుకొన్న ఈరాజు దుష్టుడు. క్షామవార్త పొక్కనీని తః రాజనాయకుడు దుష్టుడు. క్షుధార్తులకోసం అనుక్షణం లోలోన కుగ్గిపోతూ వచ్చిన మీరు, శాస్త్రార్థంకోసం మేరువులాగా నిలబడ్డ మీరు దుష్టులా ?

న : అమ్మో, అమ్మో—ఏమంటున్నావో తెలుసా ?

బా. స : తెలియకేమి. తెలుసు. సత్యం చెబుతున్నాను.

న : కాదు రాజద్రోహం.

రా : ఆ తల్లిమాటలు ముమ్మాటికీ నిజం. మహాదుష్టుడను. ఘోరపాపిని నేనే. మీకు వాటిల్లిన దుర్భరశాపానికి మూలకారణం నేనే! నన్ను క్షమిస్తేగాని వదలను.

న : ఛీ. ఛీ. లెండి. ప్రభువులు నాలాంటి వాడి పాదాలమీద పడటమా ?

రా : క్షమిస్తేగాని లేవను.

న : క్షమించటానికి నే నెవడను లెండి, మిమ్ము ఒకటి కోరదలచుకున్నాను.

రా : మహాప్రసాదం, ఏమిటది ?

న : దేశంలో ప్రళయ తాండవం చేస్తూన్న క్షామాన్ని నివారించే మార్గం వెంటనే చూడాలి.

రా : ఇంకా ప్రాలుమాలటమా ?

న : వత్సా, కృత్తివాసులు, నాయనా గంగాధరా...

గం. కృ : ఓయ్ వస్తున్నామండి.

న : రావటం కాదురా ప్రధానం. ఈసారి కొత్త గురువుగారివద్ద చేరి చక్కగా చదువుకోండి. ఏమంటారు? పల్కరేమిరా ?

గం : మరొక గురువులను ఆశ్రయించటమా ?

కృ : అది యీ జన్మలో జరగదు.

న : అయితే నేటి సభావిశేషం మీకర్థం కాలేదన్నమాట.

న : అర్థంకాకపోవటాని కేమున్నదిని వాదించలేక దురభిమానియైన కాల కంఠుడు శపించాడు.

న : అయితే కుష్ఠురోగి ఎలాఉంటాడో తెలియదన్నమాట. సరిగా చెబుతాను వినండి. దేహం చీము రక్తమోడుతూ, పురుగులు పడి లుకలుక లాడుతుంటుంది. జుమ్మన ఎప్పుడూ ఈగలు ముసురుతుంటాయి. రోగికి బాధతో అమితంగా చిరాకు. పైగా ఆ చాయలకన్నా ఎవరూ వెళ్లరు. అలాంటిస్థితిలో రోగిష్టి ఏమి చెబుతాడు? ఏమి చదువుకొంటారు?

కృ. గం : ఏమన్నా చెప్పండి. మీదగ్గరే ఉంటాము.

న : ఇక నేను కాదనేదేముంది పదండి. అమ్మా!

బా. స : వస్తున్నా.

న : కాలాడటంలేదు. ఈశాలువ తీసుకో పాండ్యరాజా వస్తాను—(నూపుర ధ్వని ముగ్గురి పాదాల సవ్వడి క్రమంగా మారిమాతుంటుంది.)

రా : మంచిది... రాజ్యంలోని అసలైన జ్యోతిర్లింగం పోతున్నది.

తమ్మపడిగ

పాత్రలు

శ్రీనాథుడు

పెదకోమటి వేమభూపాలుడు

రాచవేమన

సింగన మంత్రి

కంచుకి

గాయకులు

చెన్నమరాజు

కొండవీడు రాజసౌధం. రక్షక భటుల పహరా ధ్వనులు, కోటలోని ఘంటారావాలు, దూరాననుంచి సన్నగావినిపించే కోడికూత, వేకువజామును సూచిస్తూ వుంటాయి. పెదకోమటి వేమారెడ్డి మంచంలో ఒకటి రెండుసార్లు అటూ ఇటూ ఆవలిస్తూ దొర్లుతాడు.

వేమ : పూర్వజన్మంలో పుణ్యం చేసుకొన్నవాళ్ళే రాజులై పుడతారనడం అబద్ధం —

చెన్న : కాదు సత్యం.

వేమ : అబద్ధం.

చెన్న : కాదు సత్యం—ముమ్మాటికీ సత్యం !

వేమ : (ఆశ్చర్యంతో నిదురమత్తు తొలగిపోయి) ఎవరది ? పలకరేం ? కలగంటున్నానా? లేదే! కళ్ళు తెరుచుకునేవున్నాయి. రెప్పలుకూడా ఆడుతున్నాయి. ఇంతకు ముందేకదా అబద్ధమన్నది. మేలుకొనివుంటే— ఈ రెండో కంఠం ? ఎవ్వరు కనబడరేం? కాదు. స్పష్టంగా కంఠ స్వరం వింటే! అయినా చూస్తాను. (గట్టిగా అంటాడు) పుణ్యం చేసుకున్నవాళ్ళు రాజులై పుడతారనటం అబద్ధం—

చెన్న : కాదు, సత్యం! ముమ్మాటికీ సత్యం! ముమ్మాటికీ సత్యం. ! ఈసారి అబద్ధమంటే వేమారెడ్డి ప్రభువులతో చెప్పి దండిస్తాను.

వేమ : కలగాదు; అదుగో బ్రహ్మచారి !

చెన్న : (కోపంతో) పుణ్యం చేసుకున్నవాళ్ళు రాజులై పుడతారనడం అబద్ధమన్నది మీరేనా ?

వేమ : (నవ్వుతూ) అవును నాయనా !

చెన్న : (కఠినంగా) ప్రభువులెక్కడ ?

వేమ : దేనికి ?

చెన్న : (అలక్ష్యంగా) వారెక్కడున్నారు ?

వేమ : ఈ వేకువజామున ఆయన దేనికి ?

చెన్న : (కోపంగా) ఇంతమర్యాద తెలియనివాళ్ళు కూడా వున్నారా ?

వేమ : మర్యాద తెలియనా ?

చెన్న : తెలిసినవారు ప్రభువులను ఏకవచనంతో చెప్పరు!

వేమ : అలాగా—అతను నేనే అయితే ?

చెన్న : ద్రోహం. రాజద్రోహం (పెద్దగా కేకవేస్తూ) వేమ ప్రభూ, వేమ ప్రభూ !

కంచుకి : (గొంతు దూరంనుంచి వినిపిస్తుంది) ఎవరది ? పోండి పోండి. ప్రభువుల శయనాగారం వద్ద యిప్పుడేమిపని? పోండి (ముందుకు వస్తూ ఉంటాడు.)

చెన్న : కంచుకీ కంచుకీ !

కంచుకి : జయము, జయము, మహా...

వేమ : ఇస్ - కంచుకీ నీవు పోవచ్చును.

కంచు : ఈ బ్రాహ్మణ వటువు ...

వేమ : మేమే పిలిపించాము. నీవు పోవచ్చును.

కంచు : చిత్తం. (వెళ్లిపోతుంటాడు)

చెన్న : వెళ్ళకు కంచుకీ వెళ్ళకు! అయ్యో కంచుకి కూడా వెళ్ళిపోయాడే! ఏమిచేయటం ? ప్రభువులను చూడకుండా ఎలాపోయేది ? (పెద్దగా) మహాప్రభూ, మహాప్రభూ !

వేమ : ఏమి కావాలి నాయనా ?

చెన్న : మీతో మాట్లాడ కూడదు. అయినా గతిలేక అడుగు తున్నాను. పెదకోమటి వేమ ప్రభువులు ఎక్కడ వుంటారు ?

వేమ : (నవ్వుతూ) ఇక్కడే !

చెన్న : మీరా! వేమ ప్రభువులా !!

వేమ : కాకూడదా ?

చెన్న : అసంభవం !

వేమ : ఎందుకని ?

చెన్న : కరకులుగాని మేరువులు.ఉరుమని నీలిమేఘాలు. హోరని ఎన్నడూ ఘోషపెట్టని సాగరాలు, పట్టి చూచినా కాలని చల్లని చెంద్ర నిప్పులు, చేవలు దేరిన ధర్మ వృక్షాలు ఎరుగుదురా ?

వేమ : లేదు.

చెన్న : అవేకరిగి వేమ ప్రభువు లయ్యారు.

వేమ : అలాగా ?

చెన్న : అవును. మరేమను కొన్నారు? వారిముఖంలో చిరునవ్వులు చిందులు త్రొక్కుతాయిగాని విషాద మేఘాలు ఆవరించి వుండవు.

వేమ : (విషాదంగా) ని—జ—మే.

చెన్న : నిజమేనని మెల్లగా అంటారేమిటి? ఘంట బజాయించి చెప్పక.

వేమ : ఎవరు అక్కడ ?

(ప్రభాతభేరీధ్వనులు వినిపిస్తుంటవి)

కంచు : చిత్తం ప్రభూ !

వేమ (కఠినంగా) ఈ దేశానికి ప్రభువులున్నారా ?

కంచు : (భయంతో) క్షమించాలి. ప్రభువుల యాజ్ఞ వాద్యగాండ్రకు తెలియజేశాను. కాని అలవాటు చొప్పున...

వేమ : ఈతూరి మ్రోగాయో...

కంచు : చిత్తం ప్రభూ ! (వెళ్ళిపోతాడు)

చెన్న : (ఆశ్చర్యంగా) వేమ భూపాలుడు తమరేనా ? (భయంతో) ఎంత అవజ్ఞ జరిగింది! ఎంత అవజ్ఞ జరిగింది!!

వేమ : నేనా ? వేమభూపాలుడనా ? కాదు నాయనా, కాదు. వేమ భూపాలుండే ఉంటే ఇలా జరగదు. ఎన్నటికీ జరగదు. మాదయ లింగము నేడు, దేవరకొండపల్లి, కొండవీటి సింగాలను ఓడించటమా! రాజవంశ పరంపరాగతమైన సంధికంత పోతురాజు ఖడ్గము అపహరించటమా ! అసంభవం ! ఇతడు వేమభూపాలుడు కాడు. నాయనా నీవన్నది నిజం. నేను వేమ భూపాలుడను కాదు. బ్రహ్మచారివాక్కు - బ్రహ్మవాక్కు—వేమభూపాలుడు వీరసింహం ! అతని రణభేరి కల్పాంత దుర్దాంత కాలభైరవభేరీ మహోన్మాదాన్ని అణచివేస్తుంది! తప్పకుండా అణచివేస్తుంది! మీ గురువులు సకలవిద్యా సనాథులు శ్రీనాథులు అబద్ధం చెబుతారా ?

చెన్న : లేదు, కాని—

వేమ : వేమభూపాలుడు దర్శనార్థం వచ్చిన బ్రహ్మచారులను రిక్తహస్తాలతో పంపించి వేస్తాడా ?

చెన్న : తమఆజ్ఞ శిరసావహిస్తున్నాను, కాని ప్రభువులు విచారంలోఉండి మరచిపోయి నట్లుంది.

వేమ : ఏమది ?

చెన్న : మా గురువులను ఒకసారి వచ్చిపోవలసినదని కబురు పంపించారు. నన్ను చెన్నమరాజంటారు.

వేమ : అవును. శ్రీనాథు లెక్కడ ?

చెన్న : వారు పట్టణంలో లేరు. ప్రయాణమై వెళ్ళారు!

వేమ : ఎక్కడికో—

చెన్న : తెలియదు. వెళ్ళుతూ, కోటలోనుంచి పిలుపువస్తే నేనుస్వయంగా వెళ్ళి యీ సంగతి చెప్పాలనీ, త్వరలోనే తాము తిరిగి వస్తామని మనవి చేయవలసిందనీ ఆజ్ఞాపించారు.

వేమ : అలాగా !

చెన్న : ప్రభువులు సెలవివ్వించాలి.

వేమ : మంచిది (చెన్నమ రాజుపోతాడు వేమభూపాలుడు గట్టిగానిట్టూర్చి) దుర్భరం మహాకవీ! నీవు కూడా మాకీర్తి ప్రతాపాలతో పాటు వెడలి పోయావా ? అవును. ఈ నిర్వీర్యమైన ఆస్థానం నీకు తగదు. అయినా అసలు నీవు ఇక్కడ నిలువ వలసిన అవసరం ఏముంది ? అలా వుండా లని ఆజ్ఞాపించటానికి అధికారం ఎవరు ఇచ్చారు ? కొండవీడు నీకు అగ్రహారాలిచ్చి ఆదరించిందా ? కనకాభిషేకం చేసి గౌరవించిందా ? ఎవరికైనా అగ్రహారాలు, ఆందోళికలు, ఇచ్చారే కాని నీకు మాత్రం ఇవ్వలేదుకదా ? అలాంటప్పుడు ఇలాంటి సంస్థానం అంటి పెట్టుకొని దీనితో పాటు నామరూపాలు లేకుండా అణగారి పోవలసిన ప్రారబ్ధ మేమి వచ్చింది ? కాదు, కాదు, శ్రీనాథమహాకవి అలాంటి వాడు కాదు. పలుకెంతో హృదయమంత ! ఇలాంటి క్లిష్టస్థితిలో అతడు కొండవీడు వదలి పోతాడంటే నమ్మకం లేదు. అణుమాత్రం నమ్మకం లేదు. అతనికి కొండవీడంటే ఎంతో మమకారం మాత్రమే కాదు, కొండవీడు అతనికి పంచప్రాణాలు. అంతటి కొండవీటిని శ్రీనాథుని వంటి ఆత్మాభిమాని, ఇలాంటి క్లిష్టస్థితిలో వదలి పోతాడా ? ఏమో నమ్మలేను. ఏదో పరమార్థం వుంటుంది.

(వెలుపలినుంచి గొంతులు కలిపి ఈ క్రింది పద్యం చదువుతుంటారు)

తన కృపాణము సముద్ధత వైరిశుద్ధాంత
తాటంకములకెగ్గు దలచుచుండ
తన బాహుపీఠంబు ధరణి భృత్కమఠాహి
సామజంబులకు విశ్రాంతి యొసగ
తనకీర్తి నర్తకి ఘనతర బ్రహ్మాండ
భవన భూముల గొండ్లి బరిఢవిల్ల
తన దాన మహిమ సంతాన చింతారత్న
జీమూత సురభుల సిగ్గు పఱుప
పరగు శ్రీవేమ మండలేశ్వరుని మంత్రి
అహిత దుర్మంత్రి వదన ముద్రావతార
శాసనుడు రాయవేశ్యాభుజంగ బిరుద
మంత్రి పెద్దయ సింగనామాత్య వరుడు.

వేమ : ఎవరాధూర్తులు? కంచుకీ, కంచుకీ! ఎంత హద్దుపద్దు మీరిపోయింది రాజ్యం. (గట్టిగా) కంచుకీ !

కంచు : పిలిచారా ప్రభూ!

వేమ : ఎవరాధూర్తులు? రాజద్రోహులు ?

కంచు : రాజద్రోహులా ? ఎక్కడ ప్రభూ ??

వేమ : ఎవరా పాడేది ? జీవితంపై విరక్తి కలిగిందా ఏమిటి ?

కంచు : అదేమి ప్రభూ! అదేమి ప్రభూ! వారేమి తప్పు చేశారు? మంత్రి సత్తములను కీర్తిస్తున్నారు. అందులో సంస్థానవిద్యాధికారులు చెప్పిన పద్యమే ! అందులో దోషమేమిటి ప్రభూ !

వేమ : ఆద్రోహులను పట్టి తెమ్మని ఆజ్ఞ. పోయి రాజభటులను పంపించు.

కంచు : చిత్తం (వెళ్ళిపోతూ) పదిరోజులనుండి లేని ద్రోహం నేడెక్కడనుండి వచ్చిందో—పెద్దవారి హృదయాలు తెలియటం కష్టం.

వేమ : కంచుకీ!

కంచు : ఏమి ప్రభూ!

వేమ : నమ్మినమంత్రికే ఎసరుపెట్టారు - వర్ధిష్ణువుకే ఈ దుర్బుద్ధి పుట్టలేదు కదా ?

సింగన : (దూరమునుంచి) ఎవరది — కంచుకీ! ప్రభువులెక్కడ? మేలుకొని వున్నారా ?

కంచుకి : ప్రభువులు పడుకుంటేగదా మేలుకొనటానికి ? అసలు ఈరాత్రి కునికినట్లేలేదు — లోనికి దయచేయండి.

వేమ : ఎవరు ? సింగన మంత్రులా దయచేయండి! ఆ పీఠం అలంకరించండి.

సింగ : ప్రభువులు అసలు ఈరాత్రే నిద్ర పోలేదా?

వేమ : పోకేమి? హాయిగా నిద్రపోయాను. ఇంతకుముందే ఎవరో బ్రహ్మచారి వస్తే లేచాను. విశేషాలేమీ లేవుకదా ?

సింగ : ఏమున్నవి ప్రభూ ?

వేమ : మంత్రుల సంగతి కొత్తది కాదు గదా ? ఊరకనే ఈవేళ వస్తారూ? చెప్పండి. సందేహించకండి. మొన్నటి పరాభవంకన్న దుర్వార్త ఏముంటుంది?

సింగ : ఏలిన వారికి చెప్పదగ్గ వార్తలు లేవు.

వేమ : మరి ?

సింగ : (విచారంగా) ఏలినవారనుగ్రహిస్తే....

వేమ : (చీకాకుతో) చల్లకువచ్చి దాచటం దేనికి ?

సింగ : ప్రభువులకు చీకాకు కలిగిస్తుందని తెలుసు ! రాజభక్తికి కుఠారాఘాతమని తెలుసు. హృదయంకూడా ఒప్పుకోవటం లేదు. ఇరువది సంవత్సరాల పాటుగా కలిసిమెలిసి ఉన్న యీ జీవికలను బలవంతాన పట్టి పెకలించి వేరు చేయటం సుతరాం ఇష్టంలేదు. కాని ఏమిచేయను ?

వేమ : ఏమి చేస్తానంటారు ?

సింగ : కోపమా? అవును. ఎవరికి కోపంరాదు? వివిధాగ్రహారాలు ఛత్ర చామర కల్యాణ కలాచి కాడి బహు సమ్మానాలు పొంది, ఇరువది సంవత్సరాలపాటు ఇంద్రభోగాలు అనుభవించి, యీకష్టస్థితిలో పోతానంటే ఏ ప్రభువు ఊరుకుంటాడు? ఇది రాజద్రోహం. నేనే అయితే తల కొట్టించి కోటకొమ్మకు కట్టిస్తాను. ప్రభూ! తెలుసు. ఇవన్నీ తెలుసు. మరేమి చేయను?

వేమ : ఇంతకూ ఏమి చేస్తానంటారు ?

సింగ : ఒకసారి ఆనంద కాననం చూడాలని మనస్సు ఆరాటపడుతున్నది.

వేమ: ప్రయాణానికి ఇకముందు మంచిరోజులు లేవుకాబోలు, సరే! అంతా బయలుదేరండి. ఇలాంటి శుభసమయం మళ్ళాదొరకదు.

సింగన: ప్రభూ!

వేమ: ఇంకా ఏమి కావాలి? అనుజ్ఞ ఇచ్చాముకదా? ఇంకా మావల్ల కావలసిన దేమున్నది?

సింగన: ప్రభువులు సావకాశంగా, సానుభూతితో ఆలోచించాలని కోరుతున్నాను. వయసా తప్పింది నిర్వహించవలసినదా గురుతర రాజ్యతంత్రం! ఈతనివల్ల ఏమవుతుంది? మొన్నటి లింగమనేనితో యుద్ధమే తీసుకోండి. ఈ పరాజయానికి కారణం ఎవరు? మంత్రి సింగనకాదా? అతను కాక మరియొక యువనీతి చతురుడుంటే అలాజరుగుతుందా? ఎన్నటికీ జరుగదు. ప్రభూ! ఎన్నటికీ జరిగి యుండేది కాదు.

వేమ: వేమభూపాలుడు అట్లా భావించటంలేదు.

సింగన: ఈ ముదివగ్గుమీద ప్రభువులకు అంత అనుగ్రహం ఉన్నదని తెలుసు.

వేమ: అయినప్పుడు?

సింగన: నా స్థితి కొంచెం ఆలోచించండి. కొండవీటి రాజ్యం శత్రువులబారి నుండి రక్షించవలసిన బాధ్యత మంత్రిది. అతడు చేతగానివాడయ్యాడు. రాజ్యాన్ని శత్రు దండయాత్రకు అగ్గం చేశాడు. అప్పటికైనా పగతురను పారద్రోలగలిగాడా? లేదు. సైన్యాలనుబలిపెట్టాడు. దానితో సైనా విజయం పొందాడా? లేదు. దురంత దుర్భర పరాభవం పొందాడు. అంతటితో ఆగలేదు. కొండవీటి రాజకుమారులకు ఉత్తేజకమైన సందికంత పోతురాజు ఖడ్గంసమర్పించుకొన్నాడు. అలాంటివాడు మంత్రి లోకంలో, రాజలోకంలో ఎలా తలెత్తుకొని తిరుగుతాడు? నిజ ప్రభువుల ముఖారవిందప్రతిబింబం లింగమనేడు తమ్మపడిగలో తాపి చూస్తూఉంటే కాంగ్రింతలు వింటున్నాడు! సింగన-ఈ సింగన! ఇంతకన్నా నీచాతినీచుడు మరొకడుంటాడా? లేదు ప్రభూ ఈ సింగనకు మంత్రిత్వ యోగ్యత ఏ మాత్రం లేదు. ఇతని ప్రయాణానికి అనుమతి ఇవ్వండి. (రానురాను కంఠంలో గాద్గదిద్యం ఏర్పడుతుంది.)

వేమ: (వేమన చక్రురున కత్తిదూస్తాడు.)
సింగన: అదేమి ప్రభూ! అదేమి ప్రభూ!!
వేమ: పెదకోమటి వేమారెడ్డికికూడా చీమూ నెత్తురున్నది.
సింగ: ఆత్మ హత్యా! కార్యశూరులకు అది హేయం!
వేమ: మంత్రులు స్వవచన వ్యాఘాతం చేసుకుంటున్నారు!
సింగ: ప్రభూ, ప్రభూ! ఆత్మహత్య శ్రేయస్కరమని బోధించానా?
వేమ: తమ యేలిక పరాజయం మంత్రులకు దుస్సహమై, తమ ప్రభువుల ఘోర పరాభవం తల గొట్టినట్లాఘు, పదవీత్యాగం చేస్తూవుంటే—ఆ దుర్భర పరాజయం, ఆ దుస్సహ పరాభవం పొందిన రాజేమి చెయ్యాలి? లింగమనేనిచే నిరంతరం కాంక్రమించి, ఊమియించుకుంటూ తిరగాలా? అంతకన్నా ఆత్మహత్య శ్రేయస్కరం కాదా?
సింగ: త్వరపడకండి ప్రభూ! సర్వస్వతంత్రులైన మీకు—రాజాధీన తంత్రుడనైన నాకు తేడావున్నది. త్వరపడకండి—దీనికంటే శత్రువుతో హోరాహోరీగా పోరాడి విజయం పొందడం మేలు. వీర మరణం పొందినా మేలే! మీకు అలాంటి అవకాశం ఉన్నది. చెడగొట్టకండి ఇక నామాట అంటారా? అలాంటి అవకాశం లేదు—
వేమ: మీ ఉద్యమానికి అడ్డు తలపెట్టగల అల్పాయుష్కుడెవ్వడు?
సింగ: అలా అనకండి!
కంచు: జయము జయము మహారాజా!
వేమ: ఎక్కడ ఆ ద్రోహులు!
కంచు: వీరిద్దరూ పాడుతూవుంటే రక్షక భటులు చుట్టుముట్టారు. అంతలో ఎళ్ళు పారిపోవటానికి ప్రయత్నించారట! సందులు దూరి గొందు దూరి పట్టుకోనేటప్పటికి మన రక్షక భటులకు తలప్రాణం తోక కొచ్చిందట!
వేమ: మంత్రులే విచారిస్తారు—కంచుకీ నీవు పోవచ్చును.
కంచు: చిత్తం!—
I గాయ: పాటలు పాడి పొట్టలు పోసుకుంటేవాళ్ళం బాబయ్యా! రచ్చించాలి! యీ నేరం తెల్దు బాబయ్యా!
సింగ: నేరం చెయ్యనివాళ్ళు పారిపోవడం దేనికి?

2 గాయ: బంట్లు పట్టుకోటానికొత్తుంటే తత్తర పుట్టింది బాబయ్యా! ఆత్తరమ్మీన తెలియక పారిపొయ్యాం!

వేమ: ఎన్నిరోజులనుంచి పాడుతున్నారు?

2 గాయ: మాతప్పేముంది బాబయ్యా, మంత్రిగారిమీన పాడితే.

1 గాయ: సంతోసిచ్చి నాలుగు డబ్బులిత్తారని పాడాం బాబయ్యా!

వేమ: ఎన్నిరోజులనుంచి పాడుతున్నారు?

2 గాయ: పద్దినాల్నుంచి. ఆన్నం ప్రన్నం తెలీనోళ్ళం. తప్పకాయాల పెబువులు.

వేమ: అంతకుముందు ఎందుకు పాడలేదు?

1 గాయ: అంతకుముందు నేర్చుకోలా బాబయ్యా! నోటికొత్తేగందా చదివేది

వేమ: ఆపద్యం మరొకసారి చదవండి.

1 గాయ: ఇదివరకే తప్పచేశాం గందా, మల్లా ఎట్టా చదివేట్టు బాబయ్యా?

సింగ: ప్రభువులు ఆజ్ఞాపిస్తున్నారు.

గాయకులు : (జంకుతూ)

తన కృపాణము సముద్ధత వైరిశుద్ధాంత
తాటంకములకెగు దలచుచుండ
తన బాహుపీఠంబు ధరణీ భృత్కూర్మ మహాహి
సామజంబులకు విశ్రాంతి యొసగ
తనకీర్తి నర్తకి ఘనతర బ్రహ్మాండ
భవన భూముల గొండ్లి బరిఢవిల్ల
తన దానమహిమ సంతాన చింతారత్న
జీమూత సురభులసిగ్గు పఱుప
పరగు శ్రీవేమ మండలేశ్వరుని మంత్రి
అహిత దుర్మంత్రి వదనముద్రావతార
శాసనుడు రాయవేశ్యాభుజంగ బిరుద.
మంత్రి పెద్దయ సింగనామాత్య వరుడు.

వేమ: ఇంకా ఆలోచిస్తున్నారు దేనికి? కంచుకీ!

సింగ : ఇప్పుడైనా నిజంచెప్పండి. బిచ్చగాండ్లు కాదని మీ ఉచ్చారణే చెబుతున్నది. ఉన్నది ఉన్నట్లు చెబితే ఉరిశిక్ష తప్పతుంది. ఆలో

చించుకోండి. మీకొచ్చే ఈ అసత్యంవల్ల వచ్చేది ఏమీలేదు. పైగా తలలు ఊడతాయి. అనవసరంగా ఈవయస్సులో చచ్చిపోవటందేనికి? ఇందులో పురుషార్థమేదన్నా ఉంటె ఇలాంటిచావు ఉత్తమమే! మీకు ఈపాటవల్ల వచ్చి ఒళ్ళోపడేదేముంది? ఎవరో నాలుగుడబ్బులు ఇచ్చి పంపితే యీపనికి దిగారు. ఆపద్యంలోకూడా వైపరీత్యం కనిపించలేదు. అందుకని చదివారు. రక్షకభటులు మీవెంట పడటం, పట్టుకోవటం, రాజుగారిదగ్గరకు తీసుకురావడం తత్తరపుట్టించింది. ప్రాణాలకోసం ఈ బొంకులన్నీ చెప్పారు. అంతేనా ?

గాయ : చిత్తం !

వేమ : మిమ్మల్ని చదవమన్నది ఎవరు ?

గాయ : మరి—ప్రభువులు—క్షమించాలి.

వేమ : (గట్టిగా) ఎవరు చదవమన్నది ?

సింగ : సందేహించకండి, మీప్రాణాలకు నాదీ పూచి.

గాయ : యువరాజులుంగారు

వేమ : సరే మీరుపోండి.

సింగన : ఈ విచారణసంగతి—యువరాజులపేరు మరెక్కడైనా తడివేరు సుమా! ఇకపోండి.

వేమ : కంచుకీ, కంచుకీ.

కంచు : పిలిచారా ప్రభూ !

వేమ : యువరాజును ఒకసారి పిలుచుకొని రావాలి త్వరగాపో. ఇక్కడున్నట్టు రావాలి.

కంచు : చిత్తం.

వేమ : వినాశకాలే విపరీతబుద్ధిః అని పెద్దలు ఊరకనే అనలేదు.

సింగ : అలా అనకండి. యువరాజులుంగారి హృదయం గంభీరం !

వేమ : రాజుల అభ్యుదయం కోరే మంత్రులు ఇలాచెప్పరు.

సింగ : రాచవేముల హృదయమేమో ?

వేమ : వాడు రాచవేమన కాదు—రాచపుండు. కాకపోతే వాడిలా పిరికిపందయై తనదోషాన్ని మంత్రులపై రుద్దటానికి ప్రయత్నించడు, ఇలా

అనుభవశాలియైన మంత్రిమనస్సు నొప్పించి రాజ్యంలోనుంచి పంపి వేయడానికి పూనుకోడు.

సింగన : నామనస్సు వారు నొప్పించిన దేమున్నది ?

వేమ : దాయకండి ! ఆరునెలల క్రితం కాశీయాత్రకు రమ్మనికోరితే రాని వారికి నేడిలా కొత్తగా కాశీదర్శనాభిలాష ఎందుకు కలిగింది? లేదు. నిజంగా వాడి దుష్ప్రవర్తనమే ఇంతవరకు తెచ్చింది (పెద్దగా) నిజంగా నాకడుపు చెడబుట్టాడు.

కంచు : యువరాజు రాచవేమనగారు వచ్చారు.

యువ : తండ్రిగారికి నమస్కారం !

వేమ : నా కుమారుడా ! పదిరోజుల క్రితమే యుద్ధంలో చనిపోయాడు. లేదు. నిజంగా చనిపోయాడు. మంత్రీ నవ్వులుకాదు. సింగంకడుపున మేకపిల్ల పుడుతుందా ? నాకుమారుడే అయితే దేవరకొండపల్లికి జడిసి పోయి, వంశపరంపరాగత ఖడ్గం లింగమనేనికి అప్పగించివస్తాడా! తండ్రి ముఖరూపం తమ్మపడిగపై తాపించి శత్రువుచే ఉమియిస్తాడా ? అంతతో తృప్తిపడక ప్రాణాలకు ప్రాణమైన విద్యాధికారులను మంత్రులను అవమానించి పంపివేయజూస్తాడా ? శత్రువులపై సాగించవలసిన కుతంత్రాలు ఆప్తులమీదనా ?

యువ : స్తోత్రపాఠాలు చెప్పే భట్రాజులు; ఇచ్చకాలు చెప్పే మునిముచ్చులు ఆప్తులా ?

వేమ : ఏమని ప్రలాపిస్తున్నావ్! విద్యాసనాథుడైన శ్రీనాథభట్టు, మంత్రి కులావతంసులైన సింగనగారు ద్రోహులా! కంచుకీ, కంచుకీ !

సింగ : ప్రభువులు త్వరపడరాదు—యువరాజులుంగారు తమ అభియోగాన్ని రుజువు చేసుకోవలసివుంది.

యువ : ఇంకా రుజువు చేసుకోవాలి !

కంచు : పిలిచారా ప్రభూ !

వేమ : అవును—దండనాథులను రమ్మంటున్నానని చెప్పు !

సింగ : త్వరపడకండి -- ఏపుట్టలో ఏమున్నదో ఎలా తెలుస్తుంది ?

వేమ : నీవు త్వరగాపోయి వారిని పిల్చుకొనిరా !

కంచు : చిత్తం—

సింగ : యువరాజులుంగారు ఏమంటారు ?

యువ : విద్యాధికారి శ్రీనాథులు పట్టణంలోనే ఉన్నారా ?

వేమ : లేరు. అయితే—

సింగ : లేరా ప్రభూ !

వేమ : లేరు—

యువ : ఎక్కడకు వెళ్ళారో తెలుసా ?

సింగ : ఎక్కడికి వెళ్ళారు?

యువ : (సగర్వంగా) దేవరకొండకు ?

సింగ : (ఆశ్చర్యంతో) దేవరకొండ కా? మన ఆగర్భశత్రువైన మాదయ లింగమనేని దగ్గరకా ?

యువ : అవును.

వేమ : నీతల నూఱువ్రక్కలు చేసినా పాపం తీరదు ! (కత్తిదూస్తాడు.)

సింగ : ఆగండి. ఆగండి.-యువరాజులుంగారు చెబుతున్నది నిజమేనేమో ! అఖడ్గం ఆవలఉంచండి. రాచవేములహృదయం పూర్తిగావిప్పిచెప్పాలి!

యువ : విప్పిచెప్పవలసిన పనేమున్నది ? కొండవీటిరాజ్యం శ్రీనాథుల దృష్టిలో కూలిపోయింది. అందువల్ల విజేతఅయిన లింగమనేనిని ఆశ్రయించటానికి వెళ్ళాడు. ఆతుచ్ఛుని మెప్పుకోసం కొండవీటి గుట్టుమట్లన్నీ చెబుతాడు. ఇలాంటిఉద్దేశం లేకపోతే దేవరకొండ రాచపీనుగు నాశ్రయించవలసిన పనేముంది ?

వేమ : ఛీ! దుర్మార్గుడా నీముఖం చూస్తేనే పాపం చుట్టుకొంటుంది.

(దండనాథుడు ప్రవేశిస్తూ) జయము జయము మహాప్రభూ !

వేమ : ఎవరది ? వీణ్ణి కొనిపోయి కారాగారంలో వేయండి. ఆలస్యం దేనికి? తీసుకొని పొండి.

సింగ : ప్రభువులు తొందరపడ కూడదు.

వేమ : ఇది వేమ భూపాలుని ఆజ్ఞ!

దండ : చిత్తం. యువరాజులుంగారు బయలు దేరాలి.

యువ : నామాటలు నేడు కర్ణకఠోరమైనా, రేపు ఆ శ్రీనాథునితో కలిసి లింగమనేడు దండెత్తి వచ్చిన నాడైనా యథార్థమని తోచక మానవు. ఇప్పుడు తొందరపాటు దేనికి ? సెలవు.

(దండనాథుడు రాచవేమన వెళ్ళిపోతారు)

సింగ : యువరాజులుంగారిహృదయం అర్థం కావటంలేదు.

వేమ : అర్థంకావటాని కేమున్నది ? దుష్టునికి లోకమంతా తనలాగే కని పిస్తుంది.

చెన్న : (రొప్పుతూ వచ్చి) జయము, జయము, మహారాజా!

వేమ : ఎవరది చెన్నమ రాజా !

చెన్న : అవును ప్రభూ !

వేమ : ఏమి విశేషాలు?

చెన్న : (ఆయాసంగా) కవిరాజులు వస్తూ ఉన్నారు.

సింగ : (ఆమర్దా లేనట్టుగా) ఎక్కడ నుంచి ?

చెన్న : దేవరకొండ నుంచి.

సింగ : దేవరకొండనుంచా ?

చెన్న : అవును. పరివారంతో వస్తున్నారు.

సింగ : పరివారంతో నేనా ?

వేమ : సమాచార మేమిటి నాయనా ?

చెన్న : మాగురువులు మాదయ లింగమనేని దర్శనార్థం వెళ్ళారట.

సింగ : (వెటకారంగా) దర్శనం లభించిందా ?

చెన్న : మొదటి రెండు మూడు రోజులు నానావస్థలు పడ్డారట. ఆస్థాన కవులు పండితులు పెట్టరాని చిక్కులు పెట్టారట. ఎలాగైతేనేం చివరికి రాజదర్శనం లభించిందట.

వేమ : తరువాత ?

చెన్న : తరువాత ఆస్థాన పండితులకు మా గురువుగారికి ఉద్ధత వివాదం జరిగింది.

సింగ : (కుతూహలంతో) అందులో గెలిచారు. సరే...

చెన్న : లింగమనేడు ఉబ్బిపోయి ఏమి కావాలో కోరుకోమన్నారట !

సింగ : అగ్రహారాలు కోరుకున్నారు కాబోలు !

చెన్న : లేదు, ఏదో కోరారట. దానికి లింగమనేడు అదిగాక మరేది కోరు కున్నా యిస్తామన్నారట—రత్నాలిస్తామన్నారట — అగ్రహారాలిస్తా

మన్నారట ! ఆందోళికా ఛత్రచామరా లిస్తామన్నారట—చివరికి అర్థ రాజ్యమైనా యిస్తామన్నారట.

సింగ : తర్వాత ఏమిజరిగినది ?

చెన్న : ఇస్తే నేకోరిన అర్థంయివ్వండి. లేకపోతే అసలు యివ్వవలసినపనే లేదని బయలుదేరారట—ఇక చివరికి లింగమనేడు తప్పకోలేక అపకీర్తి పాలు కాలేక అడిగిందిఇచ్చారట. అదిపుచ్చుకొని యిక్కడికేవస్తున్నారు.

వేమ : ఇక్కడికే వస్తున్నారా ? ఎప్పుడు ? ఎవరుచెప్పారు ?

చెన్న : మాసపాధ్యాయి దగ్గర—అతడు గురువులవెంట వెళ్ళాడు. వారు పంపితే—ముందు వగర్చుకొంటూ వచ్చాడు.

సింగ : మీగురువులు ఏమి కోరితెస్తున్నారో తెలుసా ?

చెన్న : లేదు. తొందరలో ఆసంగతి అడగటమే మరచిపోయాను.

కంచు : జయము జయము మహారాజా—

వేమ : ఏమది కంచుకీ !—

కంచు : శ్రీనాథ కవిరాజులు ఏలినవారి దర్శనార్థంవచ్చారు—

సింగ : శ్రీనాథ కవిరాజులెవరు ?

వేమ : మంత్రులకింకా కినుక పోలేదు—విద్యాసనాథులైన మన శ్రీనాథులే —త్వరగా ప్రవేశపెట్టు—

చెన్న : గురువులు వచ్చారా !

శ్రీనాథ : (ప్రవేశిస్తూ) ఆంధ్రక్ష్మా మండలాఖండలా ! పెదకోమటి వేమభూపాలా ! జయము—జయము—

వేమ : జయమా—నిన్న గాక మొన్న పరాభూతుడైన వేమునకు జయమా !

శ్రీనాథ : అవును—

వేమ : ఆపీఠంమీద ఆసీనులుకండి !

శ్రీనాథ : ఓహో—సింగనమంత్రులుకూడా ఇక్కడే ఉన్నారే—నమస్కారం!

సింగ : సుఖీభవ!

చెన్న : గురువులకు నమస్కారం.

శ్రీనాథ : నాయనా చిరంజీవివికమ్మా. ప్రభువులనుండి ఇంతవరకు పుచ్చుకొనటమే కాని ఇచ్చినదిలేదు. అనుగ్రహించి ఏలినవారిది స్వీకరించాలి. (పట్టువస్త్రాలతో కప్పబడిన పాత్ర అందిస్తాడు.)

సింగ : ఏమది?

శ్రీనాధు : ప్రభువులే స్వీకరించి చెప్పాలి.

సింగ : ఏమది? ఏమది?

(వేమభూపాలుడు పాత్ర నందుకొని ఆచ్ఛాదనం తొలగిస్తాడు)

చెన్న : పందికంత పోతరాజు—పందికంత పోతరాజు...

సింగ : తమ్మపడిగ కూడా వుంది.

శ్రీనాధు : (నవ్వుతూ) మహాప్రభూ! విజయం ఎవరిది?

వేమ : (ముసి ముసి నవ్వుతో) కొండవీటిదే!

చెన్న : (పాటగా) "విజయం మనదేలే. కొండవీడు మనదేలే" (గంతులు వేస్తాడు)

వేమ : శ్రీనాధులు నిజంగా కవిరాజులు. మీ ఋణం ఈ కొండవీటి రాజ్యమెలా తీర్చుకో గలదో తెలియటం లేదు.

శ్రీనాధు : ఋణం కాదు. అది నా విధ్యుక్త ధర్మం.

వేమ : మీ సౌజన్యం అలా అనిపిస్తున్నది. అంతకన్నా మరేమీ లేదు.

శ్రీనాధు : అయితే ఋణమే నంటారా?

వేమ : అవును.

శ్రీనాధు : అయితే తీరుస్తారా?

వేమ : తప్పకుండా.

శ్రీనాధు : యువరాజులుం గారిని విడుదలచేయించండి.

వేమ : ఆ ద్రోహ బుద్ధినా?

శ్రీనాధు : వారి ద్రోహం వారికే ఉంటుంది. నాయందనుగ్రహం ఉంటే వారిని విడుదల చేయించండి. అంతా నే ప్రభువుల్ని అర్థిస్తున్నా.

వేమ : కవిరాజుల వాక్కునకు ఎదురేముంది? అలాగే.

ప్రతిక్రియ

పాత్రలు :

విశ్వంతరుడు　　జయదేవుడు
మైత్రీబలుడు　　హేమచంద్రుడు
సుధన్వుడు

రంగం : కౌశాంబిలో నూతన బౌద్ధవిహారం
కాలం : జడిపట్టి బౌద్ధనీతి వర్షిస్తున్న రోజులు

ప్రభాతరేఖలు ప్రసరిస్తున్నవి. పక్షుల కలకలరవాలు బయలుదేరుతున్నవి. పరిసరాలనుంచి, "బుద్ధం శరణం గచ్ఛామి, ధర్మం శరణం గచ్ఛామి, సంఘం శరణం గచ్ఛామి," అన్న వాక్యాలు వినిపిస్తున్నవి.

పర్ణకుటీరంలో జయదేవుడు పచారుచేస్తున్నాడు. అతని పాముకోళ్ళధ్వని ప్రశాంతతను ప్రస్ఫుటంచేస్తున్నది.

జయదేవుడు వృద్ధు. అజానుబాహువు. వయోభారంతో నడుము కొంచెం వంగివుంది. బ్రహ్మవర్చసమొలుకుతున్న ముఖం. నీడలీనుతున్న తల. కనుబొమలు లేవు. క్రిందనుంచి పైకి ఒకటే కాషాయవస్త్రం. చేతులు వెనకకట్టుకొని వున్నాడు.

జయదేవుడు : వత్సా, విశ్వాంతరా ! (జవాబురాదు) విశ్వాంతరా !... నీ సలితనం చాల విచిత్రమైనదిసుమా!... నా యనా విశ్వాంతరా !

(మైత్రీబలుడు ప్రవేశిస్తాడు. వయస్సు నలభై సంవత్సరాలు. నున్నగా గొరిగిన తల. కాషాయవస్త్రం, కాళ్ళకు పాముకోళ్ళు.)

మైత్రీ : గురుదేవులకు నమస్కారం

జయ : ఎవరది ? (అప్పటికింకా మైత్రీబలుడు సరిగా కనిపించడు.)

మైత్రీ : నేనే గురూ. మైత్రిని.

జయ : విశ్వాంతరుడు ఎక్కడ ?

మైత్రీ : తెల్లవారి లేచినతరువాత ఇంతవరకూ కనిపించనేలేదు.

జయ : కనిపించనేలేదా ?

మైత్రీ : లేదు గురూ.

జయ : రాత్రి కనిపించాడా ?

మైత్రీ : కనిపించకేం, పొద్దుపోయేదాకా శాస్త్రార్థాలు వినిస్తూవుంటే ప్రపంచం మరచి అలాగే వింటూ కూర్చున్నాను. యామికుడు రెండు

కొట్టాడు ఎంతప్రతిమాలినా వినక నన్ను మందలించి పండుకొమ్మని చెప్పి విశ్వాంతరుడు తనకుటీరానికి వెళ్ళిపోయాడు. ఈప్రొద్దున మాత్రం అతను కనిపించలేదు.

జయ : అలాగా! ఎక్కడికి వెళ్ళాడు? విచిత్రంగావుంది. చెప్పకుండా ఎక్కడికీ వెళ్ళడే!

మైత్రీ : విచిత్రంగానే వున్నది. గురుపాదాభివందనం చేయనిదే బయటికి కదిలేవాడు కాదు.

జయ : నాయనా, మైత్రీబలా!

మైత్రీ : ఏమి గురూ!

జయ : సరే! నీవు విహార ప్రవేశోత్సవ సన్నాహాలు చూడు. విశ్వాంతరుడు రాగానే చెప్పు.

మైత్రీ : మహాప్రసాదం... కాని...

జయ : ఏమిటి నీ సందేహం?

మైత్రీ : (గద్గదకంఠంతో) గురువులు క్షమించాలి.

జయ : జయదేవునివద్ద సంశయం దేనికి? చెప్పు నాయనా చెప్పు!

మైత్రీ : నాలో చోరత్వం అంతరించి మైత్రీబలత్వం ఎప్పటికి పాదుకుంటుంది గురూ?

జయ : (నవ్వి మెల్లగా మైత్రీబలుని భుజం తడుతూ) అదా నీబాధ. నాకున్నవి రెండేకళ్ళు. ఒకటి విశ్వాంతరుడు. రెండు మైత్రీబలుడు.

మైత్రీ : గురువుల అనుగ్రహం యేనాడో సిద్ధించింది, కాని...

జయ : మనస్సు విప్పిచెప్పటం లేదనేకదా నీబాధ. బుద్ధదేవుని శరణుకోరే వారికి దాపరిక మేముంటుంది? కాని నీవూ విశ్వాంతరుడూ ఈ కొత్త విహారం చూచారా?

మైత్రీ : చూచాము గురూ!

జయ : ఎలావున్నది?

మైత్రీ : ప్రత్యేకంగా అడగటం దేనికి? జయదేవ శిక్షితుడైన విశ్వాంతరుని వాస్తురచనకు అన్యథాత్వ మెక్కడిది? గురూ, గురూ! ఛీని సింహళ జావాద్యాది దేశాలలో విశ్వాంతరుడు యెన్ని విహారాలు నిర్మించలేదు? కాని వాటిలో ఒకటికూడా ఈ విహారంవలె లేదు, లోకోత్తరమైన శిల్పం

బుద్ధదేవుని దివ్యకళలన్నీ కన్నులకు కడుతున్నట్లున్నవి. విశ్వాంతరునిలో ఇంత మహత్తరశక్తి వున్నదనుకోలేదు. అతను నిర్మించినవేకదా ఇతర విహారాలు. వాటికి ఈజీవం రాలేదేమి గురూ? చూడగా చూడగా ఇచటి నైసర్గిక స్థితిగతులను పూర్ణంగా ఆకళించుకొని ఈవిహారం నిర్మించినట్లున్నది. విశ్వాంతరుడు ఈదేశం యెప్పుడు వచ్చాడు? ఎప్పుడూ చూచాడు?

జయ : అలాగా!

మైత్రీ : అంత మనోజ్ఞంగావుంది. కాని...

జయ : ఇవాళ నీకు అన్నీ సందేహాలే.

మైత్రీ : లేదు గురూ.

జయ : ఏదీ ఇటుచూడు. ఇక కానీ.

మైత్రీ : ఏమీలేదు గురూ!

జయ : కాదువా, నీవు మైత్రీబంధువు. ఆసంగతి నాకు తెలుసు.

మైత్రీ : ఈనూతన విహారం...

జయ : (ఆందోళనతో) ఈ నూతన విహారం?

మైత్రీ : ఏదో బలి కోరుతున్నట్లున్నది.

జయ : బుద్ధం శరణం గచ్ఛామి. బుద్ధం శరణం గచ్ఛామి. బుద్ధం శరణం గచ్ఛామి.

మైత్రీ : (గద్గదకంఠంతో) క్షమించండి. తెలియక అన్నాను.

జయ : (అటూఇటూ పచారుచేస్తూ) విహార నిర్మాణసంకల్పం బయలుదేరినప్పటినుంచీ అన్నీ దుర్నిమిత్తాలే... అన్నీ దుర్నిమిత్తాలే.

మైత్రీ : దుర్నిమిత్తాలా?

జయ : అవును. ఈవార్ధక్యంలో ధర్మపారంగతులైన ఇద్దరు మేటిశిష్యులుండగా ఎందుకు బయలుదేరవలసి వచ్చింది? చైనాలో విహారాలు నెలకొల్పటానికి పంపినప్పుడు, సింహళంలో ధర్మసూక్ష్మవిచారణకు పంపినప్పుడు, జాబాలి ద్వీపంలో బౌద్ధప్రచారానికి పంపినప్పుడూ బయలుదేరని యీ ముదుసలి ఇవాళ ఎందుకు బయలుదేరవలసి వచ్చింది?

మైత్రీ : (జంకుతూ) నావల్లనేమైనా తప్పుజరిగిందా గురూ?

జయ : లేదు.

మైత్రీ : విశ్వాంతరునివల్ల నేమైనా...

జయ : లేదు.

మైత్రీ : గురుదేవులహృదయం అర్థం కావటంలేదు.

జయ : హేమచంద్రుని విజ్ఞాపనపై విశ్వాంతరుడు ఏమన్నాడో జ్ఞాపకమున్నదా ?

మైత్రీ : లేకేమి? హేమచంద్రుడు సువర్ణ్యనిపంపి ఈ విహారనిర్మాణం కోరాడు. విశ్వాంతరుడు మొదట్లో అంగీకరించలేదు.

జయ : విశ్వాంతరునికి బౌద్ధధర్మవ్యాప్తి ఇష్టంలేదు అంతేనా?

మైత్రీ : అదే నిజమైతే జయదేవులకు కరుణ, చంద్రునికి వెన్నెల సహజం కాకపోవాలి.

జయ : విశ్వాంతరుడు మరి మొదట్లో ఎందుకు ఒప్పుకోలేదు?

మైత్రీ : ఆతనిహృదయానికి ఏమితోచిందో?

జయ : ఈ నూతనవిహారం చూచినప్పుడు నీకు కలిగిన శంకలాంటిదే ఒకటి కలిగివుండాలి. అది అలావుంచు. విహారనిర్మాణానికి అంతగా ప్రాధేయపడి, అంతధనం వెచ్చించిన హేమచంద్రుడు ఇంతవరకు కనిపించనేలేదు. జరపవలసిన సత్కారాలు జరిపాడనుకో. కాని అతడు నిన్నసాయంకాలంకాని, ఇవాళ కాని ఇంతవరకు కనిపించలేదు. బౌద్ధధర్మ దీక్షితుడు ఇలా చేస్తాడంటావా?

మైత్రీ : నిజమే గురూ. చూచినకొలదీ అనుమానాలే ఎక్కువౌతున్నవి.

జయ : ఇంతకూ అపశకునాలు రెండే కాదంటావు?

మైత్రీ : అవును గురూ. ఈ దేశంలో ధర్మశాలలు కనిపించలేదు. అన్ని మైళ్లు ప్రయాణంచేసివచ్చామా మార్గంలో మంచినీళ్ళ బావిఅయినా కనిపించిందా? లేదు. దేశంలో డబ్బువుంది, మేడలున్నాయి, కాని ధర్మమనేది ఎక్కడాకనిపించలేదు. ఇలాంటి మరుభూమిలో విహారం ఉండి ప్రయోజనకారి అవుతుందా? బహుశ ఇదంతా తెలిసే విశ్వాంతరుడు మొదట్లో విహారనిర్మాణానికి అంగీకరించలేదేమో ననిపిస్తున్నది.

జయ : అదే కారణమైతే నాదగ్గర దాయవలసిన అవసరమేమివచ్చింది?

మైత్రీ : అదే అర్థంకావటంలేదు.

జయ : ఇంతకూ విశ్వంతరుడు ఎక్కడకు వెళ్ళినట్లు? వెళ్ళినా ఇంతవరకూ రాక ఏమి చేస్తున్నట్లు?

మైత్రీ : ఎందుకు అంత కలవరపడతారు? ఈ పాటికి తిరిగివస్తుండాలి.

జయ : ప్చ్ ప్చ్, ఏమీ బాగుండలేదు. వెంటనే వెళ్ళిపోవటం ఉత్తమంగా కనిపిస్తున్నది.

మైత్రీ : (ఆశ్చర్యంతో) వెళ్ళిపోవటమా?

జయ : అవును. ఊషర క్షేత్రంలో విత్తనం చల్లి ఎంత కాలం ఎదురుచూచినా ఏమిటి లాభం?

మైత్రీ : తామూ సంకల్పించాలే కాని ఊషర క్షేత్రాలైనా త్రుటిలో కేదార ఖండాలు కావా?

జయ : నీ గురుభక్తి అలా అనిపిస్తున్నది కాని కారణకార్య సూత్రాన్ని ఎవడూ విచ్ఛిన్నం చేయలేడు.

మైత్రీ : అయితే బౌద్ధం ఉపహాస్యంపాలు కావలసిందేనా? ఆర్తులు అనాథులు పెట్టుకొంటున్న ఆశాసౌధాలు భగ్నం కావలసిందేనా?

జయ : బుద్ధదేవుని ఇచ్ఛ. నీవుపోయి విశ్వంతరుని పిలుచుకొని రావాలి. ఆతని మీదనే కర్తవ్యం ఆధారపడివుంది.

మైత్రీ : చిత్తం. కాని...

జయ : ఇవాళ లేచింది మొదలు నీకు అన్నీ సందేహాలే. ఏమిటది?

మైత్రీ : పాదుకార్చనం భిక్షువులకు విహితమా?

జయ : (కోపంతో) ఏమన్నావ్?

మైత్రీ : (అర్ధోక్తిగా) పాదుకార్చనం...

జయ : మైత్రీబలా, ఇటుచూడు! నువ్వు జయదేవుని వద్ద దీక్ష పుచ్చుకున్న వాడవేనా?

మైత్రీ : క్షమించండి, తెలియక నోరుజారి ఏదో అన్నాను. వెళ్ళి ఇప్పుడే విశ్వంతరుణ్ణి పిల్చుకువస్తాను. (పోబోతుంటాడు)

జయ : ఏంస్ మైత్రీ, ఆగు! బౌద్ధభిక్షువులు సత్యవ్రతులు. నువ్వు బౌద్ధ భిక్షువువని ఇప్పటికీ నా నమ్మకం. పాదుకార్చనం చేస్తున్నది ఎవరు?

మైత్రీ : గురూ, గురూ...

జయ : సత్యం, అహింస, దయ, త్యాగం లేక బౌద్ధం లేదు నాయనా!

మైత్రీ : విశ్వాంతరుని పంచిలో పాదుకలు కనిపించాయి. అతనివో మరొక నివో మాత్రం తెలియదు. అతడు అర్చిస్తూ ఉండగా తనకన్నులు చూడ లేదు. కాని అర్చనాచిహ్నాలు మాత్రం పాదుకలమీద కనిపించాయి.

జయ : మైత్రీబలా, ఒక్కగుద్దు గుద్దివుంటే ఈ ముసలిప్రాణాలు చిటికెలో పోయివుండేవికదా. లేదు, ఈ ముసలివాడిమీద జాలిలేదు.

మైత్రీ : నా తప్పు క్షమించండి.

జయ : నీవల్లనా తప్పు ? లేదు, నిజంగా నేనే భ్రష్టుణ్ని. ఇంకా ఇంత వరకు లోకం అర్థంకాలేదు. మైత్రీ, మైత్రీ, నువ్వు ఎరుగవు. అప్పటికి విశ్వాంతరుడికి పదీపన్నెండేళ్ళు నిండవు. రేగినజుట్టు, శల్యావశిష్టమైన శరీరం, పీక్కొనిపోయిన కన్నులు, ఆ కన్నుల్లో ప్రబలమైన విద్యాతృష్ణ. ఆ రూపం చూడగానే సహించలేకపోయాను. దగ్గరకుతీసి నాకు తెలిసిన నాలుగుముక్కలూ చెప్పాను. ఎంత శ్రమకోర్చాడు! ఎంతో దీక్షతో చదివాడు. నా జన్మం, నా విద్య చరితార్థమైన దనుకొన్నాను. అలాంటి విశ్వాంతరుడు వివిధదేశాలలో విహారాలు నెలకొల్పి బౌద్ధ ధర్మం శాఖోపశాఖలుగా విస్తరిల్లటానికి అచంచలదీక్షతో కృషిచేస్తున్న విశ్వాంతరుడు-ధర్మేతరుడై, గురువంచకుడై ఇలా చాటుమాటున పాదుకార్చన చేస్తున్నాడంటే ఏమనాలి ? నాది కేవలం నిరర్థకజన్మం. నా గురుకులవాసక్లేశమంతా వ్యర్థం. మైత్రీ, వస్తా. (గబాగబా వెళ్ళిపోతుంటాడు)

మైత్రీ : గురుదేవా క్షమించండి ! మీరు పెద్దలు. జరగవలసింది విహార ప్రవేశమహోత్సవం. విశ్వాంతరుడూ నేనూ మీ అజ్ఞాబద్ధులం. మాకే శిక్ష అయినా విధించండి. కాని మీ రిలా పోతే బౌద్ధసంఘానికే భంగం వాటిల్లుతుంది (దారికి అడ్డంగా నిలబడతాడు)

జయ : దారివిడువు. నీకే చెబుతున్నది (పాదుకోళ్ళ చప్పుడు వినిపిస్తుంది, చేతిసైగతో ప్రక్కవాటుగా నిలబడమని మైత్రీబలునికి సూచిస్తాడు. అతడు దారివదలి గురువుల ప్రక్కన నిలబడతాడు. జయదేవుడు వస్తున్న వ్యక్తిని ఉద్దేశించి) ఎవరది ?

(విశ్వంతరుడు ప్రవేశిస్తాడు. పాతికేండ్లు నిండీనిండని వయస్సు, బంగారు చువ్వలాంటి శరీరం. చిరునవ్వు లొలుకుతున్న ముఖం. భిక్షుయోగ్యమైన వేషం)

విశ్వంతరుడు : గురువులకు నమస్కారం.

జయ : ఎవరది ? ఇదివరకు చెవులుమాత్రమే సరిగా వినిపించేవి కావు. ఇప్పుడు కళ్ళుకూడా కనిపించటంలేదు.

విశ్వ : (భయపడుతూ) నేనే...విశ్వంతరుణ్ని.

జయ : విశ్వంతరులా ? ఎవరోయి ఈ విశ్వంతరులు ? ముసలితనం. బొత్తిగా మతికూడాపోయింది. నువ్వన్నా కాస్త జ్ఞాపకంచేయలేవా మైత్రీబలా?

విశ్వ : నావల్ల దోషముంటే క్షమించండి. (పాదాలమీద పడతాడు)

జయ : నిగ్రహానుగ్రహ సమర్థులు ముసలివాడి కాళ్ళమీద పడటమా ? లెండి.

విశ్వ : క్షమిస్తేగాని లేవను.

జయ : క్షమించవలసినది పాదుకలు కాని నేను కాదు.

విశ్వ : (మెల్లగాలేచి) పాదుకలా ?...పాదుకలా ? ఆఁ...అవును. ఇంతవరకూ మీకు చెప్పలేదు. మహాపరాధంజరిగింది. దిక్కూమొక్కూలేని ఒక అనాథబాలుణ్ని చేరదీసి ఇంతవాణ్ని చేశారు. ఈ నిర్భాగ్యుడు ఆమాత్రం విశ్వాసం చూపించలేక పోయాడు. ఇంతకన్నా మహాపరాధమేమున్నది? దీనికోసం సంవత్సరాలనుండి హృదయం యెర్రగా కాల్చిన ఇనపశలాకతో వాతలుపెట్టినట్లు బాధపడుతూనేవుంది. ఎప్పుడు సమయం వస్తుందా, ఎప్పుడు గురువులకు వివరిస్తానా అని తహతహపడుతూనేవున్నాను. కాని ఇన్నాళ్ళవరకు అలాంటి అవకాశంరాలేదు. నేటికి అది లభించబోతున్నది. ఈ కొలదిగడియలూ ఆగితే అంతా మీకే అర్థమౌతుంది. అప్పుడే శిక్షయినా విధించవచ్చును.

మైత్రీ : గురుదేవా ! ఈ ఒక్కమనవి మన్నించండి !

జయ : అధికారభ్రష్టుడైన వృద్ధునికి అంతకన్నా మార్గమేమున్నది ?

విశ్వ : బుద్ధభగవాన్ ! ఇంకా నేను బ్రతికి యెందుకు ?

(కుటీరం వెలుపలనుంచి "ఒఓంబీబీ, ఒఓంబీబీ, ఒఓంబీబీ," అంటూ బోయీల మోతలు వినిపిస్తవి)

జయ : ఎవరీ నరవాహనుడు ?

మైత్రీ : బౌద్ధుడుమాత్రం కాడు.

గొంతు : (వెలుపలినుంచి) విశ్వాంతరులు వున్నారా ?

మైత్రీ : ఆఁ, లోపలికిరండి.

(సుధన్వుడు, హేమచంద్రుడు ప్రవేశిస్తారు. సుధన్వునికి నలభై సంవత్సరాలుంటాయి. ఇనుపదుక్క లాంటి శరీరం నల్లని మీసాలు. కరకుచూపులు. హేమచంద్రునికి యాభై సంవత్సరాలుదాకా వుంటాయి. దొందుబళ్ళు. అంతచిన్నదీ, పెద్దదీకాని బొజ్జ. తెల్లనిమీసాలు. సొగసైనవేషం.)

సుధ, హేమ : నమస్కారం.

విశ్వ : అటు కూర్చోండి.

సుధ : వీరే హేమచంద్రులు. నన్ను సుధన్వుడంటారు.

హేమ : వీరు నా ఆప్తమిత్రులు (జయదేవునిచూచి) మీరేనా విశ్వాంతరులు?

జయ : కాదునాయనా. కులపతి విశ్వాంతరుడు అతడు. విహారప్రవేశ మహోత్సవం జరిపేది అతడే.

హేమ : (ఆశ్చర్యంగా) వీరేనా విశ్వాంతరులు ?

జయ : అవును. అతనితో మాట్లాడుతారేమో, నాయనా, మైత్రీబలా ! భిక్షువుల సదుపాయాలు విచారించవద్దా (జయదేవుడు, మైత్రీబలుడు వాకిలివైపు వెళ్ళుతుంటారు.)

విశ్వ : గురుదేవా, మైత్రీబలా, కొంచెం ఆగండి. నాయనా, హేమచంద్రా ! బౌద్ధభిక్షువులకు రహస్యాలు లేవు. మీరుచెప్పవలసినదేమైనా వుంటే నిరభ్యంతరంగా చెప్పవచ్చును. (జయదేవుడు, మైత్రీబలుడు యథాస్థానాలు అలంకరిస్తారు.)

హేమ : నిన్న మీకు స్వయంగా సుస్వాగతమిచ్చే మహాభాగ్యానికి నోచుకోలేకపోయాను. క్షమించండి.

సుధ : పనిమీద గ్రామాంతరం వెళ్ళవలసివచ్చింది. మీరు వచ్చేలోగా తిరిగి రావచ్చునని వెళ్ళాను. పని పూర్తిచేసుకొని వస్తూవుంటే దారిలో ఏరు

వెళ్లి పొడిచింది దానితో నిన్నరాత్రిఅంతా అక్కడే గడపవలసి వచ్చింది.

విశ్వ : దైవికంగా వచ్చినవాటికి మనోకరుమాత్రం చేయగలిగినదేమున్నది? అదిసరే మరి...

హేమ : (ఆతురతతో) ఏమి సెలవు ?

విశ్వ : ఏమీలేదు. ఈ విహార నిర్వహణం మీకు త్రికరణసుద్ధిగా ఇష్టమే కదా ?

హేమ : అందుకు ఈ పంచభూతాలే సాక్షి. ఈ బౌద్ధభిక్షువులే సాక్షి.

విశ్వ : నాయనా, హేమచంద్రా ! వేరే సాక్ష్యాలతో పనిలేదు. నీఅంతరాత్మవిషయమే ఇప్పుడు కావలసింది.

హేమ : (నత్తులుకొడుతూ) నా...నా అంతరాత్మసంగతా ? (అంతలోనే నవ్వుతూ) అంతరాత్మ ఒప్పుకోనినాడు హేమచంద్రుడు విహారానికి ఇన్నికోట్ల నిష్కాలు వెచ్చిస్తాడా ?

విశ్వ : సరే, ఇప్పుడు ఆ గాథ దేనికిగాని, మరి...

హేమ : (చేతులుకట్టుకొని క్రిందికిచూస్తూవుంటాడు.)

సుధ : ఏమి సెలవు ?

విశ్వ : నేను చెబుతున్నది హేమచంద్రునికిగాని నీకు కాదు. నాయనా, హేమచంద్రా ! నీ చిత్తశుద్ధిపట్ల భిక్షువులకుఏమాత్రం అనుమానంలేదు. నీపట్లనే కాదు. యావన్మానవజాతిలోను మాకు విశ్వాసంవుంది. బౌద్ధధర్మం మనుషులకే కాని మ్రాకులకు కాదుగదా!

హేమ : విశ్వాంతకులు ఆజ్ఞ ఏమని ?

విశ్వ : ఆజ్ఞకాదు. అభ్యర్ధన. నీవు బౌద్ధధర్మ దీక్ష స్వీకరించాలి. తరువాతనే విహారప్రవేశ మహోత్సవం.

సుధ : దీక్షాస్వీకారానికి, ప్రవేశమహోత్సవానికి అవినాభావ సంబంధమా?

విశ్వ : అవును. సందేహముంటే మా గురువులు జయదేవులనే అడుగవచ్చును.

సుధ : (జయదేవునితో) అంతేనా ?

జయ : అంతే.

సుధ : విహారనిర్మాణానికి అంగీకరించిననాడే ఈసంగతియెందుకు చెప్పలేదు?

మైత్రి : భిక్షువులకు రెండు నాలుకలు. పొట్టలుకూడా పెద్దవి.

సుధ : నేను ఆమాట అనలేదే!

హేమ : సుధన్నా, ఆగు. బౌద్ధమతేతరుడు విహారప్రతిష్ఠాపనకు పూనుకొంటారని ఎవరనుకొంటారు? ఇందులో ఎవరి పొరపాటుఏమీలేదు.

విశ్వ : మరి?

హేమ : సంసారకూపంలో కూలినవారికిబౌద్ధధర్మంకంటె శరణ్యమేమున్నది? మొందటినుంచీ ధర్మదీక్ష తీసుకొందామని తహతహలాడుతూ నేవున్నాను కాని విహారనిర్మాణ ప్రారంభంతో బౌద్ధశిల్పుల పరిచయభాగ్యం లభించింది. వారి దీక్ష, ధర్మనిష్ఠ చూచినతరువాత కంపించిపోతున్నాను.

మైత్రి : కంపించిపోతున్నారా?

హేమ : అవును. నా సంగతి అంతగా తెలియదు కాబట్టి ఆశ్చర్యంగానే వుండవచ్చును. కాని నాలాంటి అలసుడు, చపలుడు, దుర్బలుడు, ప్రపంచంలో మరొకడుపుట్టడు, అంతదాకదేనికి? ఇవాళ మిమ్ము కాలినడకనువచ్చి సందర్శించాలని సంకల్పం. కాని పల్లకివచ్చి గుమ్మంలో నిల్చింది. వద్దనుకొంటూనే వున్నాను. కాని కాళ్ళునన్ను పల్లకీలోకి చేరవేశాయి. ఇలాంటివానికి దీక్షయిస్తే భిక్షులోకానికే కళంకంకాదా?

విశ్వ : నాయనా, హేమచంద్రా! దీనికైతేమాత్రం నీవు సంకోచించవలసిన పనిలేదు. అసలు ధర్మసూత్రాలు ఎందుకు వెలసినవనుకొంటున్నావు? మనలాంటి కృపణులకోసమే. అంతేకదా గురుదేవా?

జయ : అవును. ప్రపంచంలో సాధారణంగా ప్రతివాడు దుర్బలుడే. జీవి ఎంత దుర్బలమైనా జీవయాత్ర మానుకొంటున్నదా? యథాశక్తిని సాగిస్తూనే ఉంది. ధర్మవిషయంలో మానవుడుకూడా అంతే.

సుధ : ఇంతకూ ధర్మదీక్ష తీసుకోనక వీలులేదంటారు!

విశ్వ : అవును. నాయనా హేమచంద్రా! దీక్షాస్వీకారం - విహారప్రవేశ మహోత్సవం నీకు సమ్మతిమైతే సాయంకాలం దుందుభులు వేయించు. కాదనుకొంటావా మానుకో. తీరికగానే ఆలోచించి. నీవు ఎలాచేసినా మాకు సంతోషమే. సరేనా?

హేమ : ధన్యోస్మి. సంఘం శరణంగచ్ఛామి. (నమస్కరిస్తాడు)

సుధ : భిక్షువులకు నమస్కారం.

విశ్వ :
జయ :
మైత్రీ : } (ఆశీర్వదిస్తూ) శుభంభూయాత్!

[సుధన్వ హేమచంద్రులు వెళ్ళిపోతారు. వెలుపలనుంచి బోయీల "ఒఓం" బీబీ ధ్వనులు]

మైత్రీ : ఇక జరగవలసినపని ?

విశ్వ : ఏ మున్నదీ? ప్రవేశమహోత్సవానికి ఆయత్తం కావటమే.

జయ : విశ్వంతరా!

విశ్వ : ఏమి గురూ?

జయ : కార్యక్రమమంతా నిర్విఘ్నంగా జరిగిపోయిందనేనా విశ్వాసం?

మైత్రీ : విఘ్నాలు తప్పవంటారా ?

విశ్వ : ఎన్ని విఘ్నాలు వచ్చినా విహారప్రవేశమహోత్సవం జరగక తప్పదు. ఇంతమేరవచ్చినతరువాత హేమచంద్రుడు వెనుకంజ వేస్తాడని అనుకోను.

జయ : సరే, మీరిద్దరూ పోయి భిక్షువుల సదుపాయాలు చూడండి. ఏమాత్రమైనా ఏమరిల్లేరు! ఎందుకైనా మంచిది. ప్రవేశ మహోత్సవానికి ఆయత్తమై ఉండండి.

మైత్రీ :
విశ్వ : } అలాగే (జయదేవునికి నమస్కరించి నిష్క్రమిస్తారు.)

౨

విహారం మిద్దెమీద విల్లమ్ములు తాల్చి చేతులు వెనుక కట్టుకుని సుధన్వుడు ఆందోళనతో అటూయిటూ పచారుచేస్తున్నాడు. ఇంతలోనే పాముకోళ్ళ చప్పుడు వినిపించింది. తెచ్చికోలు నవ్వుతో వస్తున్నవ్యక్తి ఎవరో చూడకుండానే ఆహ్వానిస్తాడు.

సుధ : దయచేయండి, దయచేయండి ! పెద్దలకు శ్రమ కలిగిస్తున్నందుకు క్షంతవ్యుణ్ణి.

జయ : (ప్రవేశించి ఒక్క క్షణంలో నఖశిఖపర్యంతం సుధన్వుణ్ని చూచి) ఆర్తులకు తోడ్పడటంకన్నా భిక్షువులకు పరమధర్మమేమున్నది !

సుధ : ఆర్యదనా! (నవ్వుతో) జయదేవులు చమత్కారప్రియులు,

జయ : కాదు, సర్వప్రియులము.

సుధ : ఇంతకూ ఆర్తుడనంటారు?

జయ : నిస్సందేహంగా. లేకపోతే బౌద్ధవిహారంలో ఈ వేషానికి అవసర మేమివచ్చింది?

సుధ : నన్ను సుధన్వుడంటారని ఇదివరకే మనవిచేశాను.

జయ : జ్ఞాపకంలేకపోలేదు. కాని హేమచంద్రుడు ఎక్కడ?

సుధ : పెద్దలు క్షమించాలి. మీకోసం కబురుపంపించింది నేనే. హేమ చంద్రుడు కాదు.

జయ : విచిత్రంగావుందే! నాయనా సుధన్వా! భిక్షువులతత్త్వం నీకింకా అర్థం కానట్లున్నది. ఏజీవిసహాయంకోరినా బౌద్ధభిక్షువు శక్తివంచనలేక తోడ్పడుతాడు. అంతేకాని ధనానికి కాని, పదవికి కాని ఎవడూ దోసిలి ఒగ్గడు. పశుబలానికి అంతకన్నా లొంగడు.

సుధ : పొరపాటేజరిగింది. ఇప్పుడైనా మించిపోయిన దేమున్నది? మీరు చెప్పినట్లు నేను ఆర్తుణ్ని. ఆర్తునికి తోడ్పడటం భిక్షుకధర్మంకదా!

జయ : ఇంతకూ మేముచేయగలిగిన సాయం?

సుధ : హేమచంద్రుడు బౌద్ధమతస్వీకారానికి యోగ్యుడు కాడు. అందువల్ల అతనికి దీక్షఇవ్వవద్దని మనవి. ఇంతకన్నా మిమ్మ ఏమీకోరటం లేదు.

జయ : నాయనా! చండాలుడు మొదలుకొని బ్రాహ్మణునిదాకా అంతా యోగ్యులేనని బుద్ధభగవానుని ఉపదేశం. ఇకదీక్షా ప్రదానమంటావా, హేమచంద్రునికి ఇష్టంలేనిదే ఎవరూ అతనికి దీక్ష ఇవ్వరు. ఇది ముమ్మాటికీ నిజం. ఇక నీవు నిశ్చింతగా ఉండవచ్చును.

సుధ : క్షమించండి, నా హృదయాన్ని సరిగా చెప్పలేకపోయానేమో. హేమచంద్రునికి మిత్రుణ్ని కాబట్టి, బౌద్ధధర్మవ్యాప్తి ఇష్టంకాబట్టి చెబుతున్నాను. హేమచంద్రుడు ఈవిహార నిర్మాణానికి యెందుకు పూనుకొన్నాడో తెలుసా?

జయ : బౌద్ధధర్మం అతనికి నచ్చింది.

సుధ : (నవ్వుతూ) భిక్షువులకంటే పసిపిల్లలే నయంసుమా!

జయ : అంటే?

సుధ : ఏమున్నది ? నల్లనివన్నీ నీళ్ళూ, తెల్లనివన్నీ పాలూ అనుకొంటారు భిక్షువులు.

జయ : (కోపంగా) సుధన్వా, హేమచంద్రుడు నీకు మిత్రుడు.

సుధ : అటు హేమచంద్రునికీ, ఇటు బౌద్ధభిక్షువులకూ ఆప్తుడను కాబట్టే చెబుతున్నాను.

జయ : ఏమని ?

సుధ : నామాట సావకాశంగా ఆలకించండి. ఆ తరువాత మీ ఇష్టం. హేమచంద్రుని సంపద పూర్వులిచ్చిపోయింది కాదు. నిరుపేద కుటుంబంలో పుట్టి ఈనాటికి కుబేరుడయ్యాడు. ఎలా అయ్యాడు ?

జయ : కష్టించి సంపాదించాడు.

సుధ : కాదు. అక్రమమార్గాలు త్రొక్కి వర్తకంద్వారా సంపాదించాడు. ఇంత సంపాదించినా అతనికి సంతృప్తిలేదు. ఆ సంగతి మీకు ఎలా తెలుస్తుంది ? అంతరంగికుణ్ణి కాబట్టి నాకు తెలుసు.

జయ : ఇంతకూ నువ్వు చెప్పేది ఏమిటి ?

సుధ : ఏమీ లేదు. ఈ విహారనిర్మాణంతో బౌద్ధుల ప్రాపకం సంపాదించి చైనా సింహళం మొదలైన దేశాలతో వర్తకం సాగించాలని చూస్తున్నాడు. అంతేగానీ ఐహికజీవితంమీద విరక్తిలేదు, బౌద్ధధర్మంలో అనురక్తిలేదు.

జయ : (ఆలోచిస్తూ) అలాగా ?

సుధ : మరేమనుకున్నారు ? అలాంటివానికి దీక్షఇస్తే బౌద్ధులకు కళంకం మాత్రమే కాదు, భిక్షుక వ్యవస్థ అంతా తారుమారు అవుతుంది. మీలాంటి పవిత్రమూర్తులు ఇలాంటిదానిని సహిస్తారని నేను కలలోకూడా అనుకోలేదు.

జయ : నాయనా, నీ బౌద్ధధర్మాభిమానం భిక్షువులు మరచిపోరు. వెళ్ళి వస్తాము. (వెళ్ళిపోతూవుంటాడు)

సుధ : సమాధానం చెప్పకుండానే వెళ్ళుతున్నారా ?

జయ : (ఆగి) నన్నేమి చెప్పమంటావు నాయనా ? ఇష్టమై దీక్షపుచ్చుకొనేది హేమచంద్రుడు. ఇచ్చేది విశ్వాంతరుడు. మధ్య ఈ జయదేవుడు ఎవరు ?

సుధ : ఈదీక్ష హేమచంద్రునికి ఇష్టంలేదు.

(విహారంలో దుందుభులు మ్రోగుతుంటాయి. సుధన్వుడు తెల్లబోతాడు. జయదేవుడు అతనివాలకం చూచీచూడనట్లు ఊరకుంటాడు.)

సుధ : జయదేవా! జయదేవా!

జయ : ఏమి నాయనా?

సుధ : ఈదీక్షాప్రదానం జరగటానికి వీలులేదు.

జయ : అయితే నన్నేమి చేయమంటావు?

సుధ : దీక్షాప్రదానం మానిపించాలి.

జయ : దీక్ష ఎవరిస్తున్నారో తెలుసా? విశ్వంతరులు.

సుధ : మీ శిష్యుడేకదా!

జయ : అది నాడేళ్ళనాటి మాట.

సుధ : నేడు కాదా?

జయ : కాదు. అతడు కులపతి. అతని ఆజ్ఞ భిక్షులోకం శిరసావహించాలి.

సుధ : ఇదుగో, ఇటు చూడండి. ఎందుకు బూకరిస్తారు? సుధన్వుడు అచ్చికాలు, బుచ్చికాలు నమ్మడు. అందులో ఈ విల్లుందే ఈ విల్లు (ధనుష్టంకారం చేస్తాడు) బొత్తిగా నమ్మదు. దీనికి లక్ష్యదృష్టే తప్ప చెవులు లేవు.

జయ : (పెద్దగా నవ్వుతూ) ఇంతవరకూ సుధన్వుడు కార్యసాధకుడనుకొన్నాను.

సుధ : (గద్దిస్తూ) చాలు. ఆ విషపు నవ్వు ఆపండి!

జయ : సరేకాని, జయదేవుని వయస్సెంత నాయనా?

సుధ : అదంతా నిర్ణయించవలసినది విశ్వంతరుడు కాని సుధన్వుడు కాదు. ఎవడురా అక్కడ? జయదేవులు తమ ఆయుఃప్రమాణం అడిగిరమ్మన్నారని విశ్వంతరులను ఏకాంతంగా అడిగిరా. పో. ఇక్కడున్నట్టు రావాలి.

జయ : (నవ్వుతూ) త్వరగా పంపునాయనా. శుభస్య శీఘ్రమన్నారుగదా పెద్దలు.

సుధ : భైరవా ఆగు! (జయదేవునితో) విశ్వంతరులు రారా?

జయ : మన్ను అడగటం దేనికి ? భైరవుణ్ణి త్వరగా పంపు. తరువాత అనుకొని ప్రయోజనంలేదు.

సుధ : విచిత్రంగావుంది. ప్రాణాలుపోతుంటే గురువులకు గ్రుక్కెడు నీళ్ళు పోయని శిష్యుడుకూడా ఒక శిష్యుడేనా ?

జయ : విశ్వాంతరుని సంగతి నీవంటివారికి అర్థంకాదు.

సుధ : అర్థమౌతుందో లేదో ఇప్పుడే తేలుస్తాను. భైరవా ! భైరవా !

(మంగళతూర్యధ్వనులు వినిపిస్తుంటాయి. సుధన్వుడు తెల్లబోతాడు, జయదేవుడు మందహాసం చేస్తాడు.)

సుధ : భైరవా, ఇక నీతోపనిలేదు. పోవచ్చును.

జయ : (గంభీరంగా) దీక్షాప్రదానం ఆగిపోయినట్లున్నది !

సుధ : జయదేవా, ఎత్తిపొడుపులుమాను. ఇల్లు అలికినంత మాత్రాన పండుగకాదు.

జయ : నాయనా కోపందేనికి ? ముసలితనంలో మతితప్పి ఏదో అని వుంటాను, క్షమించు. హేమచంద్రుడు సువసార దీక్ష అర్థించాడు. సుప్రసన్నుడై విశ్వాంతరుడు ఇచ్చాడు. విహారప్రవేశ మహోత్సవంకూడా పూర్తి అయినట్లున్నది.

సుధ : ప్రవేశ మహోత్సవంకూడా ముగిసిందా ?

జయ : అదిగో !

(విహారంలోపలనుంచి 'బుద్ధభగవానునికిజై. విశ్వాంతరులకు జై. బౌద్ధధర్మాలకుజై' అన్న నినాదాలు వినిపిస్తూ వుంటాయి.)

జయ : నాయనా, సుధన్వా! ఇంకా కోపతాపాలు అనవసరం. గతించిన దేదో గతించింది. హేమచంద్రుడు భిక్షువు అయ్యాడు. పైగా బౌద్ధులు దయార్ద్ర హృదయులు. చేతనైనంతసాయం యెప్పుడడిగినా చేస్తారు. ఇక మేము పోయిరావచ్చునా ?

సుధ : కదలటానికి వీలు లేదు.

జయ : ఇంకా కావలసినదేమున్నది ?

సుధ : ప్రతిక్రియ.

జయ : ప్రతిక్రియా ?

సుధ : మీ విశ్వాంతరుడు చేసినదంతా గాలికిపోతుంది !

జయ : (ఆశ్చర్యంతో) విశ్వంతరుడు అపకారం చేశాడా ?

సుధ : అబ్బే, ఏమీ చెయ్యగడు.

జయ : విచిత్రంగా వుంది !

సుధ : పల్లకీబోయీలవంటి పరివారులు, ఆయనోపజీవులైన నాలాంటి వాళ్ళు జీవనవృత్తులు కోలుపోయి అలో లక్ష్మణా అని ఏడుస్తూవుంటే బౌద్ధ భిక్షువులకు విచిత్రంగానే వుంటుంది.

జయ : నాయనా, సుధన్వా ! బౌద్ధవిహారాలు అహోరాత్రాలు అందరికీ తెరిచే వుంటవి.

సుధ : (వికటంగా) మీ భూతదయకు జోహారు.

జయ : ఇక నేను మాట్లాడి ప్రయోజనం ?

సుధ : నిజమే. ఏమాత్రం ప్రయోజనంలేదు.

జయ : నాయనా, ఈ జయదేవు డెన్నడూ ఒరులను యాచించి యెరుగడు. ఇవాళ నోరుతెరచి నిన్నడుగుతున్నాడు.

సుధ : తనకుచేతనైన సాయం సుధన్వుడు తప్పకుండా చేస్తాడు.

జయ : అయితే జయదేవుడు సుధన్వునికి చేయగల సాయమేమున్నది ?

సుధ : ఏమీలేదు.

జయ : మరి ఈచర్యకు అర్థం ?

సుధ : అదే మీ బౌద్ధులకు తెలియదు.

జయ : అంటే ?

సుధ : ఏమీలేదు. ఈ ప్రపంచంలో నాలాంటివాళ్ళు పుడుతూవుంటారు. ఎందుకు పుడుతుంటారో మీ బుద్ధునికి తెలియదు. దానికేమిలే. మీ విశ్వంతరులు ఏదో మాటాడుతున్నారు. జాగ్రత్తగా వినండి. నోరు మాత్రం కదిపారో—అన్నీ తెలిసిన మీకు నావంటివాడు చెప్పవలసిన పనిలేదుగా.

(విశ్వంతరుడు, మైత్రీబలుడు, హేమచంద్రుడు, భిక్షువులు, ప్రజలు ప్రవేశిస్తారు. విశ్వంతరుని బుజాన పళ్ళెరంలో పాదుకలుంటాయి. హేమచంద్రుడు ముండితమస్తకంతో కాషాయ వస్త్రం కట్టుకొని ఉంటాడు. సుధన్వ జయదేవులకు విశ్వంతరాదులు కనిపిస్తారుకాని, విశ్వంతరాదులకు సుధన్వ జయ

దేవులు కనిపించరు. భిక్షువులు, ప్రజలు, "బుద్ధభగవానునికి జై, విశ్వంతరులకు జై, బౌద్ధధర్మానికి జై," అంటూ జయ జయ ధ్వానాలు చేస్తారు.)

విశ్వ : మైత్రీబలా, గురువులెక్కడ?

మైత్రీ : వారికోసమే ఇందాకటినుండి వెదుకుతున్నా. ఇంతవరకూ ఎక్కడా కనిపించలేదు.

విశ్వ : భిక్షువులలో ఉన్నారేమో?

మైత్రీ : అక్కడా చూచాను.

విశ్వ : ఎక్కడకు వెళ్ళారబ్బా! ఇలాంటి శుభసమయంలో ఎక్కడికి వెళ్ళారే!

హేమ : ఎక్కడకు వెళ్ళుతారు? ఈ జనంలోనో, విహార పరిసరాల లోనో ఉంటారు.

విశ్వ : మైత్రీబలా! గురువులెక్కడున్నారో చూచివస్తావా? మనస్సు ఎందుకో ఆరాటపడుతున్నది.

మైత్రీ : పనులన్నీ నిర్విఘ్నంగా ముగిసినవికదా?

విశ్వ : హేమచంద్ర గురువుల అనుగ్రహంవల్ల అన్నీ ఇంతవరకూ సక్రమంగానే నెరవేరాయి.

హేమ : ఏమన్నారు? పెద్దలు పరిహాస మాడుతున్నట్లున్నది.

విశ్వ : గురువులతో పరిహాసమా?

హేమ : (జంకుతూ) అయితే, పెద్దలను ఒకటి అడగవచ్చునా?

విశ్వ : సంకోచం దేనికి? శిష్యులను స్వేచ్ఛగా ఆజ్ఞాపించవచ్చును.

హేమ : (గొంతు సవరించుకొంటూ) మీరు భిక్షువుల కులపతులు. ఈ పాదుకలు యెందుకు మోస్తున్నారో అర్థంకావటంలేదు. ఇందులో ఏదో పరమ రహస్యం ఉండిఉంటుంది. కాకపోతే మీలాంటివారు పాదుకార్చనం చేస్తారా?

మైత్రీ : ఇదే గురుదేవులుకూడా అడిగారు. కులపతులు ఇప్పుడైనా వివరించాలని ప్రార్థన.

విశ్వ : గురువులు జయదేవులంటే ఎంత బాగుండేది?

హేమ : వారిసమక్షంలోతప్ప చెప్పటానికి వీలులేదా? అయితేపోనిండి.

విశ్వ : ఇదివరకే చెప్పాను. శిష్యులను యథేచ్ఛగా శాసించవచ్చును.

మైత్రీ : హేమచంద్రులు ఏమంటారు? ఆలోచించి చెబుతారా ?

హేమ : ఆలోచించవలసిన దేమున్నది ? కులపతులు మనలను తప్పకుండా అనుగ్రహిస్తారు.

విశ్వ : దయచేయండి. పీఠం అలంకరించండి. ఏదీ పాదం. (పీఠంమీద కూర్చున్న హేమచంద్రుని పాదాలవద్ద పళ్ళెరంతో కూర్చుంటాడు. పాదుకలను పళ్ళెరంనుంచి తీసి కప్పుకొన్న కాషాయవస్త్రంతో తుడిచి హేమచంద్రుని కాలికి తొడగబోతాడు).

హేమ : అదేమి గురూ! నేను మహాపాపిని. మీరు పవిత్రులు. కులపతులు (విశ్వంతరుడు వినిపించుకోకుండానే పాదుక అతని కాలికి తొడుగుతాడు) బుద్ధభగవాన్, బుద్ధభగవాన్.

విశ్వ : పూజ్యులు విచారించవలసిన పనిలేదు. (రెండవ పాదానికికూడా పాదుక తొడుగుతాడు. హేమచంద్రుని కన్నులవెంట జలజల అశ్రువులు రాలుతాయి. అంతా ఆశ్చర్యచకితులై చూస్తూఉంటారు.)

మైత్రీ : అంతా విచిత్రం! అంతా ఆయోమయం!

విశ్వ : హేమచంద్రులు ఇంకా పాదుకావృత్తాంతం వినగోరుతున్నారా?

హేమ : (కన్నీరు తుడుచుకొంటూ డగ్గుత్తికతో) నాయనా విశ్వంతరా! నీమేలు జన్మజన్మాలకు మరచిపోలేను. (ఆమాంతం విశ్వంతరునికౌగలించుకొంటూ) బుద్ధదేవా. నీదయామృతం మధురమేకాదు, అపారం. నీధర్మతత్వం నేటికి అర్థమయింది. నాజన్మ తరించింది. ఈ పాదుకా చరిత్ర అపూర్వం. విశ్వంతరుల అనుగ్రహంవల్ల అది హృదయవీథిలో దేదీప్యంగా ప్రకాశిస్తూఉంది.

మైత్రీ : నాయనా విశ్వంతరా, మేమంతా మూఢులం. హేమచంద్రులకు చూపిన అనుగ్రహంలో కొంతైనా మాకు ప్రసాదించకూడదా?

విశ్వ : (ఏదో మాట్లాడబోతాడు.)

హేమ : నాయనా, విశ్వంతరా! ఆగు. పాదుకాచరిత్ర వినిపించేభాగ్యం నాకే అనుగ్రహించు. ఇంతకన్నా మరేమీ కోరను. ఈ ఒక్క కోర్కె చెల్లించాలి.

విశ్వ: అంతగా అడుగుతున్నప్పుడు ఎలా కాదనగలను? సరే, మీరు చెప్పండి. ఈలోగా గురువులెక్కడున్నారో చూసివస్తాను.

సోమ: వీల్లేదు. ఈ కాసేపు మీరు ఇక్కడే ఉండాలి. ఈ పీఠం అలంకరించండి. (బలవంతాన తీసుకువెళ్ళి విశ్వాంతకుణ్ణి పీఠంమీద కూర్చోబెడతాడు.) సాధకులారా వినండి:—

కౌశాంబిలో రాహులుడు అనే బాలుడు ఉండేవాడు. అతడు నిరుపేద. దీనికితోడు తల్లిదండ్రులుకూడా చిన్నతనంలోనే కరవై పోయారు. పొట్టకోసం అతడు కోటీశ్వరునివద్ద సేవకావృత్తికి కుదిరాడు. తొమ్మిదీ పదిఏళ్ళు నిండీనిండని వయస్సు. కాలకర్కోటకుని వద్ద సేవకావృత్తి. ఇక చెప్పవలసినదేమున్నది?

ఒకరోజున కోటీశ్వరుడు నూతన పాదుకలు తెమ్మని రాహులుణ్ణి పంపించాడు. జోరునవర్షం కురుస్తూవుంది. ఆవర్షంలోనే అతడు వెళ్ళి పాదుకలేమో తీసుకొన్నాడు. కాని తడవకుండా తెచ్చి వాటిని యజమాని పాదాలకు తొడగాలి. గడగడలాడుతూ వాటిని చంకలో పెట్టుకొని తన చినుగుబొంత కప్పాడు. కాని భయంతో చెమటలుపోశాయి. వాటితో పాదుకలమీద మరకలుపడ్డాయి. మరకలుపడ్డ పాదుకలనుచూచి కోటీశ్వరుడు మండిపడ్డాడు. ఆ దుర్మార్గుడు ఆ చెప్పులతోనే ఫెడీఫెడీ కొట్టాడు. పసికూన రాహులుడు స్మృతితప్పి పడ్డాడు.

అతడు తెప్పరిల్లి చూచుకునేసరికి శరీరం కోటవెలుపల పడివుంది. ప్రక్కనే చెప్పులున్నాయి. ఆ చెప్పుపట్టుకొని రాహులుడు బయలుదేరాడు. ఆకోటీశ్వరుణ్ణి ఏంచేస్తే పాపంతీరుతుంది? ఆ చెప్పులతోనే అతన్ని కొట్టితీరాలి. ఇదే రాహులుని భావం. అయితే ఆకోట ఒక పెనుగొండ. తాను నిర్భాగ్యుడు. ద్వారపాలకులు కాలకింకరులు. రాహులునికి ఏమీ పాలుపోలేదు. ఆలోచించాడు. చివరికిఒక ఉపాయం తోచింది.

అతడు భిక్షువువద్ద శిష్యుడుగాచేరి ప్రతిక్రియాసాధనకై అష్టకష్టాలకోర్చి విద్యాభ్యాసం సాగిస్తూవచ్చాడు. గురువులవల్ల లభించిన విద్యాసంస్కారబలంతో అతనిమనస్సు మారింది. కోటీశ్వరుడు నాడు తన్ను అలా దండించకుండా ఉంటే తనకు విద్యాగంధం లభించేదా? ధర్మదీక్షప్రాప్తించేదా? లేదు, లేదు. ఆకోటీశ్వరుడే తనకు గురువు. రాహులుడు పాదుకలను గురుభావంతో పూజిస్తూవచ్చాడు. ఆ కోటీ

శ్వరుని ఎలాగైనా సంసారకూపంలోనుంచి ఉద్ధరించాలను కొంటూ వచ్చాడు. అది ఈనాటికి సిద్ధించింది.

మైత్రీ : అంటే ?

హేమ : ఆ రాహులుడే ఈ విశ్వాంతరులు. ఆ ధనమదాంధుడే ఈ హేమ చంద్రుడు. ఇంకా చెప్పవలసినదేమున్నది ?

జయ : (మిద్దెపైనుంచి పెద్దగా) ధన్యోస్మి. ధన్యోస్మి. (ఉత్సాహంతో సుధన్వుని కట్టడి వదలి విశ్వాంతరునివైపు పరుగెత్తుకొనివస్తూ) నాయనా విశ్వాంతరా ! నాయనా. విశ్వాంతరా !

(సుధన్వుడు కొరకొర జయదేవునివంక ఒకసారిచూచి, విల్లెక్కుపెట్టి ఆకర్ణాంతంలాగి బాణం వదలుతాడు. రివ్వు మంటూవచ్చి అది విశ్వాంతరుని హృదయంలో నాటుతుంది. ఆతడు పీఠంమీదనుంచి పడిపోతాడు.)

విశ్వా : బుద్ధభగవాన్. బుద్ధభగవాన్ !

(ప్రజలలో కలకలం. "పట్టుకోండి, చంపండి, వెదకండి, పోనీకండి, నరకండి" అని కేకలు పరుగులు.)

మైత్రీ : భగవాన్, భగవాన్ !

హేమ : మొదటినుంచీ అనుమానిస్తూనే ఉన్నాను. కాని ఇంత జరుగుతుందనుకోలేదు. మహాపాపి. సుధన్వుడింత దారుణానికి ఒడి కడతాడను కోలేదు. పట్టుకోండి. సుధన్వుణ్ణి పట్టుకోండి ! నాయనలారా పట్టుకోండి. చూస్తారెందుకు (పరుగెత్తుకొనిపోతాడు.)

జయ : (విశ్వాంతరునివద్దకు వస్తూ) దుర్మార్గుడు. సుధన్వుడే ఈపనిచేశాడు. ఇంతవరకూ నన్ను నిర్బంధంలో ఉంచింది అతడే. ఇలా చేస్తాడని కలలో కూడా అనుమానించలేకపోయాను. భిక్షువులారా, అతన్ని ప్రాణాలతో పట్టుకోండి. (విశ్వాంతరుని తల ఒళ్ళోకితీసుకుని) నాయనా, విశ్వాంతరా ! నీ శీలాన్ని, ధర్మదీక్షను శంకించి పాపంకట్టుకొన్నాను. క్షమించవూ, మొదటినుంచీ అనుమాని[illegible]న్నావు. మైత్రీబలుడూ అనుమానిస్తూనే వున్నాడు. యీ విప[illegible]లికొరుతున్నదన్నాడు. మూఢుణ్నై నేనే అర్థంచేసుకోలేకపోయాను. నువ్విలా బలి అవుతావనుకోలేదు. ఇంకా బ్రతికి నేను చూడవలసినదేమున్నది నాయనా ?

విశ్వ : (మెల్లగా) అలా అనకండి. ధర్మవిశారదులైన మీరే అలాఅంటే ఈ భిక్షువులకు దారి ?

హేమ : (రొప్పుతూవచ్చి) పాపి సుధన్వుడు పారిపోతూవుంటే భిక్షువులు పట్టుకొన్నారు. (రెడరెక్కలు విరిచికట్టి సుధన్వుని భిక్షువులు ఈడ్చుకొనివస్తారు.)

విశ్వ : నాయనా, సుధన్వా (సుధన్వుడు మాట్లాడడు) గురుదేవా ! సుధన్వునికింకా తనుచేసినపని అర్థంకాలేదు పాపం !

సుధ : ఎరిగి ఎరిగి చేసినదానికి పశ్చాత్తాపం అనవసరం.

మైత్రీ : (పెడముఖంపెట్టి) విశ్వాంతరుడు నిజంగా అపకారమే చేశాడు.

హేమ : ఆ దుర్మార్గుని ప్రస్తావనమే బౌద్ధులకు అనుచితం. రాజభటులకు అప్పగిస్తే కర్తవ్యం తీరిపోతుంది.

విశ్వ : ఇక ఆజ్ఞ—గురుదేవా.

జయ : ఏమి నాయనా ?

విశ్వ : మీరు అప్పగించిన కులపతిత్వం తిరిగి మీకే ఇస్తున్నందుకు క్షమించండి. ఇంకా రెండే మిగిలివున్నాయి.

జయ : ఏమిటవి ?

విశ్వ : ఈ సుధన్వులు ఎలా ఉద్భవిస్తున్నారో ఆలోచించాలి.

(సుధన్వుడు ఉలిక్కిపడి చూస్తాడు.)

జయ : అది నా సాధ్యమా నాయనా ? అయినా శక్తివంచనమాత్రం ఉండదు.

విశ్వ : పోతే మరోజన్మలోకూడా మీశిష్యత్వం లభించేటట్లు ఆశీర్వదించండి !

జయ : (చెక్కిళ్ళపై నీళ్ళుజారుతాయి. మాట్లాడలేక ఆశీఃపూర్వకంగా చేయి యెత్తుతాడు. ఆచేయివంక చూస్తూ విశ్వాంతరుడు ప్రాణాలు విడుస్తాడు.)

మైత్రీ : } బుద్ధం శరణంగచ్ఛామి, ధర్మం శరణం గచ్ఛామి. సంఘం
హేమ : } శరణం గచ్ఛామి.

భిక్షువులు : } (అదే అందుకొని అను[illegible]
ప్రజలు : }

—www—

నూతన గ్రంథాలు

సంఘనాయకులు	ఇబ్సెన్
రాజధాని (పెద్ద కథ)	సుబోధవసు
అంతా మానవులం	కె. ఎ. అబ్బాస్
కావ్యజగత్తు (విమర్శ)	కృష్ణరావు
సునీథ (నాటికం)	,,
జేగంటలు-ప్లేటో (విమర్శ)	,,
శాస్త్రము-విజ్ఞానము-నాగరికత	సుందరరావు
విశ్వాన్వేషణ (విజ్ఞానము)	వెంకటాద్రి
జీవమంటే యేమిటి (విజ్ఞానము)	,,